

"MENS VI VENTER"
en analyse av strategisk bruk av temporær
urbanisme

"The time in between"
An analysis of strategic use temporary urbanism

Kristina Frestad Jørgensen

UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP
Institutt for Landskapsplanlegging
Masteroppgave 30 stp. 2011

FORORD

Denne oppgaven markerer avslutningen på studiet By- og regionsplanlegging ved Universitetet for miljø- og biovitenskap.

I 2009-2010 var jeg på utveksling til København hvor jeg studerte Kulturgeografi ved Københavns Universitet. Der ble jeg introdusert for temaet midlertidighet som et strategisk verktøy i byplanlegging. Temaet var så spennende at jeg allerede da vurderte det som emne til min masteroppgave. Sommeren 2011 jobbet jeg i Miljøverndepartementet for programmet Framtidens byer, hvor jeg skrev rapporten *Temporære byrom – og midlertidighet som strategi i byplanlegging*. Rapporten er tilgjengelig fra:

<http://www.regjeringen.no/nb/sub/framtidensbyer/aktuelt-2/nyhetsarkiv/midlertidige-byrom-gir-bedre-byplanleggi.html?id=653766>. Rapporten er en introduksjon til temaet og belyser en rekke case hvor midlertidig arealanvendelse er brukt til å utvikle områder.

Masteroppgaven er delvis en videreføring av rapporten jeg skrev for Framtidens byer, men i denne oppgaven foretar jeg mer dyptgående undersøkelser av to case. Fordi jeg har jobbet med temaet i sommer forekommer det noen gjentakelser i masteroppgaven som også er nevnt i rapporten.

Jeg vil gjerne takke professor ved UMB, Elin Børrud, for veiledning dette semesteret. Videre vil jeg takke Tor Atle Odberg i Miljøverndepartementet og Gunnar Ridderstrøm i Statens Vegvesen som har vist stor interesse for oppgaven. Tor Atle har bistått med kontakter i Larvik Kommune og Gunnar med rådgivende innspill og bildemateriale. Jeg vil takke Miljøverndepartementet og Framtidens byer for økonomisk støtte til gjennomføring av oppgaven.

Sist, men ikke minst, fortjener kjæreste, familie og venner en stor takk for god støtte og oppmuntring gjennom hele semesteret.

Oslo, desember 2011

Kristina Frestad Jørgensen

SAMMENDRAG

Kulturbasert byutvikling og økende fokus på opplevelsesøkonomi preger hvordan planleggere og politikere programmerer byens rom og funksjoner. Globalisering og interurbane konkurranser på nasjonalt og internasjonalt nivå medfører økt fokus på stedsidentitet for å tiltrekke virksomheter, turister og innbyggere. Et viktig ledd i denne sammenheng er byers fokus på kreativ programmering av urbane områder fordi det ses en sammenheng mellom kreativitet, tiltrekningsevne av innovative virksomheter og økonomisk vekst. Status som kreativ by er dermed en del av en vekstorientert bypolitikk. Parallelt med fremvekst av neoliberal bypolitikk har byer for mennesker og økt grad av medvirkning i byutvikling fått større oppmerksomhet. Byer skal planlegges *for* mennesker og *av* mennesker. I denne sammenheng har medvirkning blitt et mye omdiskutert tema i plansammenheng.

Temporær urbanisme har blitt et strategisk virkemiddel i byplanlegging og har i flere europeiske byer blitt et bypolitisk satsningsfelt fordi det kan inngå som et ledd både i vekst- og velferdsorientert bypolitikk. Bypolitikk er helhetsorientert uavhengig av om den er vekst- eller velferdsorientert, og erfaringer fra temporær urbanisme har vist at det kan ha positive sosiale, kulturelle, økonomiske og fysiske effekter for byer.

Den økende interessen for strategisk bruk av temporær urbanisme har medført et tilsvarende behov for å undersøke hva effektene er av slik bruk, da disse på nåværende tidspunkt er lite kjent i Norge. Casestudium av Indre havn i Larvik og utvikling av Bjørvika er i denne oppgave brukt for å undersøke hva som er praksis når det gjelder intensjoner, produkt og effekter av strategisk bruk av midlertidige tiltak. I begge tilfeller var midlertidig arealanvendelse et ønske fra politisk hold. Det er i utgangspunktet to veldig forskjellige eksempler. I Larvik oppsto det midlertidige tiltaket mer eller mindre tilfeldig. I Bjørvika er temporær urbanisme et resultat av en langvarig og planlagt prosess, hvor kultur og midlertidig bruk skal være et viktig element i utviklingen av den nye bydelen.

Oppgaven tar utgangspunkt i en teoretisk antagelse om hvorfor temporær urbanisme har blitt noe bypolitisk. Teorien er dernest testet ut på casene Larvik og Bjørvika. Resultatene fra empirien viser at teorien delvis blir bekreftet og delvis avkreftet. Strategisk bruk av temporære tiltak er ofte organisert og styrt gjennom lukkede nettverk hvor få aktører bestemmer hvem som inndras i nettverket og hva slags aktiviteter som forekommer. Strategisk bruk av midlertidighet bidrar ikke nødvendigvis til status som kreativ by eller område, men kan være et godt virkemiddel dersom byer ønsker å teste ut et områdes potensialer, og det kan bidra til å gi områder en ny stedsidentitet.

Midlertidige tiltak kan være et virkemiddel dersom man ønsker å skape noen destinasjoner og nedskalere byrom.

Empirien fra Bjørvika og Larvik viser at det er vanskelig å oppnå en rekke av effektene når det temporære forsøkes planlegges, spesielt når intensjonene er sentralisert rundt økonomiske parametre, profilering og omdømmebygging, samt når mange parter med motstridende interesser er involvert.

Effektene av temporær urbanisme avhenger av hvilke intensjoner som ligger bak, hvordan selve prosessen har forkommet og hva slags aktiviteter de midlertidige tiltakene inneholder. Selv om strategisk bruk av midlertidighet ikke direkte kan ses som en reell medvirkningsprosess kan likevel innbyggere føle at de har bidratt til å utvikle noe, samt føle tilhørighet til områder. Hvor vidt temporær urbanisme blir vellykket eller ikke må ses i sammenheng med hvilke forventninger man har til det, og hva planleggere vil de midlertidige tiltakene skal være.

ABSTRACT

Cultural planning and increased focus on the experience economy affects how the planners and politicians are programming urban space. Globalisation and urban competition at national and international level leads to increased focus on place identity in order to attract businesses, tourists and residents. An important aspect in this context lies in cities' focus on creative urban areas because there is a connection between creativity, the ability to attract innovative companies and economic growth. Image as a "creative city" is therefore a part of neoliberal urban politics. At the same time cities for people and focus on collaborative planning in urban development have received more attention. Cities should be planned *for* people and *by* people. In this context collaborative planning has become a much debated topic in urban planning.

Temporary urbanism has become a strategic instrument in urban planning. In several European cities it has become a priority in urban politics because it suits both welfare and growth strategies in urban development. Experience with temporary urbanism illustrates that it can have positive social, cultural, economic and physical impacts on cities.

The increasing interest in the strategic use of temporary urbanism has caused a corresponding need to examine what the effects of such use are since this currently not is well known in Norway. Case study of the Indre havn in Larvik and temporary use in Bjørvika is used to investigate the practice, in terms of intentions, product and effects of strategic use of temporary urbanism. Basically they are two very different examples, but in both cases temporary use was a request from politicians. In Larvik the initiative came into existence more or less incidentally. In Bjørvika temporary urbanism is a result of a prolonged and planned process in which culture and temporary use is an important element in the development of the new area.

The assignment is based on a theoretical assumption about why temporary urbanism has become a part of the urban politics agenda. The theory is then tested on two cases. The results from the empirical data shows that the theory is partially confirmed and partially disproved. The data illustrates that the practice varies, but there are also similarities between the two cases. Strategic use of temporary use are often organized and managed through closed networks where few participants decide who will be involved and what kind of activities that occur. Strategic use of temporary urbanism does not necessarily contribute to status as a "creative city". Temporary urbanism can be useful if cities want to experiment with the potential of an area or it can contribute to give an area a new place identity. Temporary urbanism can be an instrument in creating some destinations or rescale urban space.

The empirical data from Bjørvika and Larvik illustrates the difficulties to achieve a variety of effects when the temporary use is planned, especially when intentions are centralized around economic parameters, branding and reputation, as well as when many parties with conflicting interests are involved.

The effects of temporary urbanism depend on the intentions planners has to it, the process and what kind of activities the temporary urbanism contain. Strategic use of temporary urbanism cannot directly be seen as a part of collaborative planning. However, people may feel that they have contributed to develop something and thereby identify themselves with the area and feel a special connection to it. Whether temporary urbanism is successful or not must be viewed in relation to the expectations planners have of it and what they want temporary urbanism to be.

INNHALDSFORTEGNELSE

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract.....	6
Figurer	11
Introduksjon.....	12
Bakgrunn og problemstilling	13
Oppgavens oppbygging	13
Avgrensninger	14
Metode.....	15
Kvalitativ metode	16
Valg av teori	16
Casestudie som metode	18
Empiri	19
Ustrukturerte og semistrukturerte dybdeintervjuer	19
Informanter	19
Analyse av data.....	20
Operasjonalisering – fra teori til intervju spørsmål	20
Reliabilitet og validitet	21
Teori	23
Begrepsavklaring	24
Bypolitikk	24
Essensen i bypolitikk	25
Kulturbasert byutvikling	27
Urbanisme og urbanisering	28
Temporær urbanisme	29
Temporære byrom	30
Skille mellom urbanisme, temporær urbanisme og temporære byrom	34

Eksempler på strategisk bruk av temporær urbanisme	35
NDSM.....	35
Makasiinit	36
Carlsberg.....	36
PLUG N PLAY.....	37
Musicon	39
Fem teoretikere	41
Richard Florida – økonomiske effekter i byutvikling.....	42
Charles Landry – kulturelle, økonomiske og sosiale effekter i byutvikling	43
Patsy Healey – sosiale effekter i byutvikling.....	45
Jan Gehl – fysiske effekter i byutvikling	46
Christian Nordberg-Schulz – sosiale effekter i byutvikling	48
Overlappende teorier?.....	49
Hvordan passer temporær urbanisme inn i de teoretiske vinklingene?	50
Nasjonale veiledning om temporær urbanisme	51
Analyse	57
LARVIK	59
Intensjonene med temporært tiltak i Larvik	61
Produktet av det temporære tiltaket.....	62
Effektene av parken i Indre havn.....	66
BJØRVIKA	71
Intensjonene med temporære tiltak i Bjørvika.....	72
Produktet av temporære tiltak i Bjørvika	74
Effekter av temporære tiltak i Bjørvika.....	91
Diskusjon.....	95
De temporære tiltakenes effekt på den fremtidige bruken.....	98
Empiri versus teori.....	99
Temporære tiltak som identitetsskapende.....	99

Midlertidige tiltak kan skape gode byrom etter Gehls ideologi.....	100
Strategisk bruk av midlertidighet resulterer ikke i kommunikativ planlegging	102
Strategisk bruk av midlertidighet er en kreativ prosess, men bidrar ikke nødvendigvis til image som ”kreativ by”	104
Midlertidig arealanvendelse kan tiltrekke den kreative klasse, men utfordres av toleranse. 106	
Strategisk bruk av midlertidighet har utvidet den stereotypiske oppfattelsen av hvem det er som tar i bruk brakkland til temporære tiltak	107
Temporær urbanisme og bypolitikkens dualisme	108
Oppsummering av diskusjonen og svar på problemstillingen	109
Ny antagelse om praksis	111
Avrunding.....	112
Referanser.....	114
Vedlegg	120
Referat av intervju med tidligere ordfører i Larvik 02.11.2011	120
Telefonintervju med daværende oppsynsmann for Parkavdelingen i Larvik Kommune.27.10.2011	126
Intervju med planavdelingen i Larvik Kommune 02.11.11 Larvik	128
Intervjue med Statsbygg den 09.11.2011 Oslo	135
Referat av intervju med tidligere medlem av Oslo Bystyre 08.11.2011 Oslo	140
Referat av intervju med prosjektleder for kunst i Bjørvika Utvikling AS 16.11.2011 Oslo	146
Referat fra samtale med informasjonsrådgiver i Fjordbyenheten 08.09.2011 Plan og bygningsetaten.	151

FIGURER

Figur 1. Figuren viser fremgangsmåten i oppgaven og et forenklet forhold mellom teori og empiri.	18
Figur 2. Ulike fysiske effekter temporære tiltak kan ha på omgivelsene. Inspirert av (Griffin 2003) ...	33
Figur 3. Billedserie av temporære byrom på Carlsberg. Foto: Kristina F. Jørgensen.....	36
Figur 4. Billedserie av temporær arealanvendelse på PLUG N PLAY. Foto: Kristina F. Jørgensen	38
Figur 5. Flyfoto viser lokalisering av Carlsberg og PLUG N PLAY i København. Carlsberg er omringet av urbane strukturer, mens PLUG N PLAY ligger i brakklund. A markerer Carlsberg (Google maps 2011a).....	39
Figur 6. Billedserie av temporær arealanvendelse på Musicon. Lagerhallene blir brukt til dans, teater, skateting og workshops. Foto: Kristina F. Jørgensen	40
Figur 7. Bilde viser Københavns Kommunes rekkefølge på utbygging hvor egne områder er avsatt til perspektivområder som oppfordrer til midlertidige bruk (København Kommune 2009a:59).....	41
Figur 8. Illustrerer fremgangsmåten og hovedtyngden i analysen.	58
Figur 9. Flyfoto av Larvik by (Kilde: Larvik Kommune).....	59
Figur 10. Flyfoto av Larvik (finn.no 2011).....	60
Figur 11. Før- og etterbilde av Indre havn i Larvik (Larvik Kommune; finn.no 2011).....	61
Figur 12. Billedserie av den temporære parken i Indre havn i Larvik. Foto: Kristina F. Jørgensen.....	62
Figur 13. Nettverkskart og aktøranalyse. Viser organisering av deltakerne ved opparbeidelse av parken.....	65
Figur 14. Flyfoto av Indre havn i Larvik. Hvit stiplet linje markerer området politikerne ikke ønsker utbygd (finn.no 2011)	69
Figur 15. Bilde fra Åpen Dag i Bjørvika 2011. Foto: Kristina F. Jørgensen.....	71
Figur 16. Bildet viser skur 39 på Vippetangen (Google maps 2011b).....	75
Figur 17. Billedserien viser Skur 58 som lå i Bjørvika (Google maps 2011c).....	76
Figur 18. Kartet viser hvor Den Røde Tråd ble malt i Bjørvika (Plan og bygningsetaten 2003).	76
Figur 19. Billedserien viser Sukkerbiten, et temporært byrom i Bjørvika. Foto: Kristina F. Jørgensen.....	78
Figur 20. Billedserien viser aktiviteter fra Åpen Dag i Bjørvika 2011. Foto: Kristina F. Jørgensen.....	79
Figur 21. Billedserie viser en temporær lommepark på Sørenga. Foto: Kristina F. Jørgensen	80
Figur 22. Nettverkskart og aktøranalyse for temporære tiltak i Bjørvika	89
Figur 23. Ortofoto i målestokk 1:20 000 av Bjørvika og Larvik. Bildene viser området hvor temporære tiltak forekommer (Norge i bilder 2011a; Norge i bilder 2011b).....	96
Figur 24. Figuren viser en oppsummering av forholdet mellom empiri og teori.....	109

INTRODUKSJON

Stedsidentitet og image har blitt viktige satsningsfelter i byutvikling. Globalisering og teknologisk utvikling har gjort at virksomheter stort sett kan etablere seg der de ønsker. Byer konkurrerer dermed om det rette image for å tiltrekke innbyggere og virksomheter. Mange i den vestlige del av verden befinner seg i toppsjiktet av Maslows behovspyramide, og vi er blitt kravstore til de fysiske arealene rundt oss. Hverdagslivet skal være fylt med opplevelser og underholdning. Byens rom har en viktig funksjon i denne sammenheng. Det er i byens rom møte med det fremmede og ukjente oppstår, og det er der det oppstår interaksjon mellom mennesker.

I et samfunn som er preget av opplevelsesøkonomi er kulturbasert byutvikling omdreiningspunktet. Større virksomheter ønsker å etablere seg i et kreativt miljø fordi kreativitet og innovasjon mange steder har blitt et synonym for økonomisk vekst. Overgang fra industri til servicesamfunn har medført strukturelle økonomiske og fysiske samfunnsendringer. I gamle industribyer står industribygg tomme som resultat av disse endringene. Tomme lokaler og områder har vært steder hvor kreative aktører har etablert seg i overgangsfasen mellom to permanente tiltak. Kreative aktører har gjennom temporær urbanisme skapt liv og en spesiell dynamikk i områder som tidligere lå øde. Grunnet positive effekter midlertidige aktiviteter har hatt for brakkområder har kommuner og private investorer vist en økt interesse for å videreutvikle slike områder. Dynamikken, stemningen og det ”røffe” image som kreative aktører skaper har blitt attraktivt for virksomheter som ønsker å være i nærheten av eller identifiserer seg med et kreativt miljø. Positive effekter av midlertidig tiltak har medført at flere planleggere nasjonalt og internasjonalt har gjort midlertidighet til et strategisk satsningsfelt i byutviklingen. Temporær urbanisme har dermed gått fra å være et undergrunnsfenomen til å bli et strategisk satsningsfelt.

Planlegging er politikk. Gjennom bypolitikk forsøker byer å styre sin utvikling. Fordi midlertidige tiltak har helhetsorienterte effekter for byer (sosiale, kulturelle, økonomiske og fysiske) har temporær urbanisme vekket interesse blant politikere, også i Norge. Dette er foreløpig ikke veldig utbredt, men da Bjørvikas reguleringsplan skulle behandles i Oslo Bystyre i 2001, skrev Bystyret merknader til reguleringsplanen med ønske om å ta i bruk ledige arealer i byggeperioden. I Larvik i 2008 ble en midlertidig park etablert i et sentrumsnært område da Color Line skulle flutte sin fergeterminal. Initiativet til tiltaket kom i dette tilfellet også fra politisk hold. Initiativene til temporær urbanisme kom i begge tilfeller fra politisk hold, og dette danner grunnlaget for utvelgelsen av Larvik og Bjørvika som case i denne oppgave.

BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING

Strategisk bruk av temporær urbanisme har kommet lenger i Danmark enn i Norge. København og Ålborg har avsatt områder i kommuneplanen til *perspektivområder* hvor det oppfordres til midlertidig bruk. Indenrigs- og socialministeriet i Danmark har utgitt en veileder om midlertidig bruk i byutvikling. I Norge har ikke temporære områder fått en formell status i kommuneplaner, men to ”veiledere” er publisert, en fra Miljøverndepartementet og en fra Statsbygg. ByNatts årlige konferanse i Arendal og Statsbyggs årlige Krysskonferanse handlet i 2011 også om temaet midlertidighet som strategi i planlegging. Temporær urbanisme formidles til kommuner, private og statlige aktører som en strategi for positiv utvikling sosialt, kulturelt, økonomisk og fysisk. Siden strategisk bruk av temporær urbanisme er et forholdsvis nytt fenomen i planlegging, finnes det i Norge begrenset erfaring med hva som er praksis når det gjelder intensjoner, produkt og effekter. Dette danner bakgrunn for mitt valg av tema og problemstilling. I denne oppgave ønsker jeg å undersøke hvorfor politikere har omfavnet midlertidige tiltak som noe positivt og hvordan dette forekommer i praksis. Ønsket om en mer dyptgående undersøkelse av fenomenet har ledet frem til følgende problemstilling:

Hvorfor har temporær urbanisme blitt et bypolitisk satsningsfelt, og hva er praksis når det gjelder intensjoner, produkt og effekter?

Problemstillingen min består av to deler. Første del omhandler *hvorfor* midlertidige tiltak har vekket interesse hos politikerne. Andre del av problemstillingen er inndelt i tre kategorier og omhandler *hva* som er praksis når det gjelder *intensjoner, produkt og effekter*. Problemstillingen forsøker å redegjøre for den bakenforliggende årsak til en overordnet satsning på fenomenet, og hvordan praksis forekommer i to norske eksempler hvor temporær urbanisme som et virkemiddel i byutvikling var et bypolitisk initiativ.

OPPGAVENS OPPBYGGING

Oppgaven er inndelt i seks hovedtemaer og i tillegg kommer referanser og vedlegg. Den første del består av introduksjon til temaet, problemstilling, bakgrunn for oppgaven og avgrensninger. Del to redegjør for valg av metode og fremgangsmåte i oppgaven. Del tre utgjør teoretiskapittelet som består av fire hovedkategorier: (1) begrepsavklaring, (2) eksempler hvor temporær urbanisme er brukt strategisk, (3) fem teoretikere som danner grunnlag for min teoretiske antagelse og (4) nasjonal veiledning om fordeler ved bruk av temporære tiltak i byplanlegging. Del fire er analysekapittelet som innebærer analyse av de to hovedcasene mine Larvik og Bjørvika. Med utgangspunkt i teori undersøkes empirien. Del fem er oppgavens drøftningskapittel hvor empirien settes opp mot teorien i begge casene. Del fem avsluttes med en oppsummering av kapittelet og svar på oppgavens problemstilling. Del seks utgjør oppgavens avrundning.

AVGRENSNINGER

Dyptgående undersøkelser av effektene har ikke vært mulig i dette arbeidet. Medvirkning som inngår under *sosiale effekter* handler om i hvilken grad innbyggerne faktisk har hatt en reell medvirkning eller ikke. Grunnet oppgavens begrensede omfang har det ikke vært mulig å lage omfattende spørreundersøkelser i Larvik og Bjørvika for å undersøke om de midlertidige tiltakene har vært et ledd i en medvirkningsprosess eller ikke. De økonomiske effektene er ytterligere vanskelige å måle i denne type oppgave. Jeg har ikke hatt kontakt med økonomer eller foretatt beregninger på dette. Resultatene fra mine informanter i begge case gir meg derimot mulighet til å diskutere effektene på et mer overordnet nivå.

Hvor vidt de temporære aktiviteter og arealbruk har en miljømessig funksjon er ikke vektlagt i oppgaven. Miljø er ytterligere en effekt som er vanskelig å måle i en oppgave som denne hvor fokus er mer overordnet og det ikke foretas spesifikke utregninger.

METODE

Oppgaven innebærer en kombinasjon av teoretiske og empiriske studier. I dette avsnitt vil jeg redegjøre og begrunne mine valg av teori, fremgangsmåte og utvelgelse av informanter.

KVALITATIV METODE

Kvalitativ forskningsdesign kjennetegnes ved at den er overveiende induktiv. Det innebærer at gjennom bestemte mønstre i datamaterialet som forskere selv innsamler utvikler de begreper, meninger og forståelse av fenomener gjennom et holistisk perspektiv (Askheim & Grenness 2008). I mitt tilfelle er det hensiktsmessig å bygge opp oppgaven ut i fra et kvalitativt forskningsdesign da problemstillingen min er av kvalitativ karakter og har en utforskende innfallsvinkel. Jeg ønsker å undersøke *hvorfor* temporær urbanisme har blitt et strategisk satsningsfelt og *hva* som er praksis. Dette kan ikke måles med tall, men krever en mer dyptgående forskningsmetode. Valg av kvalitativt design påvirker metoden for hvordan empirien er innhentet.

I oppgaven har jeg innhentet informasjon både gjennom litteraturstudie av relevant teori, offentlige dokumenter som omhandler strategisk utvikling av Bjørvika og gjennom dybdeintervjuer med nøkkelpersoner både fra gjennomføring av Indre havn i Larvik og temporære tiltak i Bjørvika.

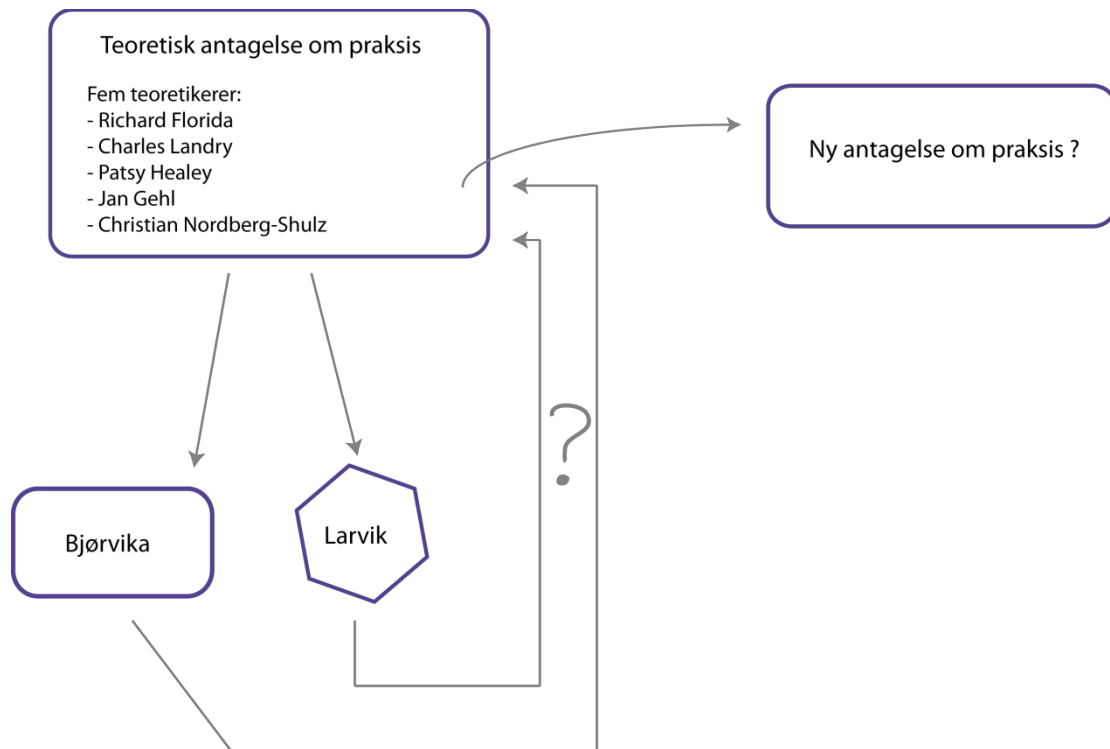
VALG AV TEORI

Det forekommer generelt lite forskning om strategisk bruk av temporære aktiviteter og hvilke effekter det har for sine omgivelser. Mye av litteraturen som foreligger om temaet tar utgangspunkt i det EU finansierte forskningsprosjektet *Urban Catalyst – strategies for temporary use* som ble gjennomført i 2001-2003. Hausenberg (2008), Hayden et. al. (2003), Lauinger et. al. (2007), Olsen (2008), Larsen (2007) er eksempler på litteratur om temporære tiltak som henviser til forskningsprosjektet Urban Catalyst.

For redegjørelse av hva bypolitikk er og hvordan det har oppstått har jeg brukt følgende litteratur; Karina Sehestads bok om *Bypolitikk mellom hierarki og nettverk* fra 2003 og Ærø og Jørgensens (2005) artikkel om *Implementering av bypolitikk i Norden*. Disse har vært relevante for å kunne diskutere bypolitikk og måten det forekommer i en nordisk sammenheng. Utvikling av bypolitikk som et eget politisk satsningsfelt har årsakssammenheng med økonomiske og samfunnsmessige strukturelle endringer som globalisering og overgang fra government til governance. Dette er internasjonale endringer hvilket har gjort det relevant å referere til engelsk litteratur som Rhodes (1997) artikkel *Understanding governance – policy networks, governance, reflexivity and accountability* som tar utgangspunkt i at styring gjennom governance kan forekomme ved ulike metoder.

Min teoretiske antagelse for hvorfor temporær urbanisme har kommet på den bypolitiske dagsorden tar utgangspunkt i elementer fra fem teoretikere innen byutvikling. Teoriene er delvis overlappende, men med noe ulik innfallsvinkel. Temporær urbanisme kan ikke forklares med bakgrunn i en enkelt teori fordi temporære tiltak varierer når det gjelder intensjoner, produkt og effekter. Dermed har det vært nødvendig å velge ut teori hvor temporær urbanisme kan inngå som et ledd i de utvalgte teoretikerens ideologier. Gjennom teori spesifiserer jeg hva som eksplorativt studeres i casene. Dette er i samsvar med Yin (2009) som mener det er viktig å ha klare teoretiske antagelser før innsamling av empiri. Charles Landry og Richard Florida er opptatt av kreativitet som en nøkkelfaktor i byutvikling. Landry (2008) påpeker i sin bok *The creative city: a toolkit for urban innovators* viktigheten av kreativitet i prosessene og i tankesettet for å kunne løse urbane problemer. Florida er i sin bok *Den kreative klasse - og hvordan den forandrer arbeide, fritid, samfund og hverdagsliv* fra 2005 opptatt av stedet som en avgjørende faktor for å tiltrekke seg den kreative klassen han mener kan skape innovasjon som bidrar til økonomisk vekst. Patsy Healey og hennes bok *Shaping places in fragmentet societies* opprinnelig fra 1997 er brukt som teorigrunnlag for redegjørelse av kommunikativ planlegging. Kommunikativ planlegging har fått økende fokus i takt med akselererende bruk av nettverksstyring, samt økt fokus på humanistisk planlegging hvor mennesket er omdreiningspunktet. Jan Gehls teori om byrommenes sammenheng med det sosiale liv og Christian Nordberg-Schulz` teori om stedsidentitet og tilhørighet er også aktuelle i forhold til å diskutere temporær urbanisme fordi strategisk bruk av midlertidig tiltak kan brukes til å gi områder en ny stedsidentitet.

Gjennom casene Larvik og Bjørvika tester jeg ut hvordan min teoretiske antagelse utfolder seg i praksis, og gjennom analyse av innsamlet data fremstiller jeg hva min empiri sier om teorien. Mine funn resulterer i en ny antagelse om praksis når det gjelder temporære tiltak som et strategisk bypolitisk og planleggingsmessig verktøy (se figur 1).

Figur 1. Figuren viser fremgangsmåten i oppgaven og et forenklet forhold mellom teori og empiri.

CASESTUDIE SOM METODE

Casestudie er en empirisk undersøkelse hvor forskeren forsøker å undersøke et fenomen eksplorativt herunder hvordan det fungerer i en reell og virkelig kontekst (Yin 2009). Siden jeg har valgt å bruke to case til å besvare min problemstilling bruker jeg et design som Yin (2009) kaller *multiple cases design*. Bjørvika og Larvik er to veldig forskjellige case. Studien min ikke en komparativ analyse, men en studie hvor jeg ønsker å belyse avvikende praksis. Det medfører at jeg ikke kan trekke generelle slutninger ut i fra mine funn, men må være oppmerksom på at casene er svært ulike og dermed vil resultatene også variere. Fordi jeg har brukt teorier som danner grunnlag for min teoretiske antagelse kan oppgaven betraktes som et teoristyrte casestudium (Johannessen et al. 2010).

EMPIRI

For å svare på andre del i problemstillingen min om hva som er praksis når det gjelder intensjoner, produkt og effekter vil jeg anvende dybdeintervjuer med nøkkelpersoner som har vært involverte i etablering og gjennomføring av de temporære tiltakene i henholdsvis Bjørvika og Larvik.

USTRUKTURERTE OG SEMISTRUKTURERTE DYBDEINTERVJUER

Et intervju er en samtale som har en bestemt form for struktur og er ofte brukt i kvalitativ forskning fordi intervjuer er mer dyptgående enn kvantitative spørreundersøkelser. Spørsmålene er som regel åpne slik at informanten har mulighet til å svare med egne ord (Kvale et al. 2009). Kvalitative intervjuer struktureres på tre måter; strukturert, semistrukturert eller ustrukturert. I strukturerte intervju følger moderatoren intervjuguiden sin slavisk. I semistrukturerte intervjuer har moderator en intervjuguide som brukes som veiledende for intervjuet, men moderator er åpen for at det kan oppstå flere spørsmål underveis i intervjuet. Ustrukturerte intervjuer er som en åpen samtale som oftest benyttes når moderator har lite kjennskap til temaet og ønsker mest mulig informasjon fra informanten om et gitt tema (Kvale et al. 2009). I denne oppgave er det hovedsakelig benyttet semistrukturerte intervjuer, samt det er foretatt ett utstrukturert intervju for å få mest mulig informasjon om hvilke temporære tiltak som har vært igangsatt i Bjørvika. Jeg har på forhånd satt meg inn i teori, og teorien danner grunnlag for selve spørsmålene mine. Likevel har jeg vært åpen for at ny informasjon og innfallsvinkler kan oppstå underveis i intervjuene, hvilket begrunner valget av semistrukturerte intervjuer. Hensikten med intervjuene er å undersøke hvordan temporær urbanisme forekommer i praksis når det gjelder intensjoner, produkt og effekter med utgangspunkt i en teoretisk innfallsvinkel. Spørsmålene vil hovedsakelig være like i de semistrukturerte intervjuene fordi jeg ønsker å undersøke hvordan den samme teori utspiller seg i praksis i begge case. Ett intervju er utført som telefonintervju. Ulempene ved telefonintervju er at enkelte svar kan være vanskeligere å tolke når man mister nonverbal kommunikasjon, for eksempel i form av kroppsspråk.

INFORMANTER

Utvelgelsen av informanter er gjort etter en kartlegging av sentrale aktører i forbindelse med temporære tiltak i Bjørvika og Larvik. Informantene har god kjennskap til tiltakene og prosessene. Valg av case har spilt en avgjørende rolle for valg av informanter. Informantene i forbindelse med Bjørvika er en representant fra Statsbygg som har vært sentral i forbindelse med utarbeidelsen av Kulturoppfølgingsprogrammet og et tidligere medlem av Oslo Bystyre som ledet arbeidsgruppen i byutviklingskomiteen da merknadene til Bjørvikas reguleringsplan ble vedtatt. En tredje viktig informant er en aktør som er bindeleddet mellom kultur- og næringslivet i Bjørvika og som går igjen flere steder i aktørsanalysen. Denne personen har vært daglig leder i Bjørvika Kultur og

Næring, medeier av Ms Innvik og jobber nå som prosjektleder for kunst i Bjørvika Utvikling AS. Informasjonsrådgiver i Fjordbyenheten i Plan- og bygningsetaten er blitt intervjuet i forbindelse med Tempo! Fjordby prosjektet som har jobbet konkret med temporære tiltak i Bjørvika.

Etablering av den midlertidige parken i Indre havn i Larvik var et initiativ fra daværende ordfører, som også var hovedaktør i forbindelse med gjennomføring av prosjektet. Informantene i Larvik er daværende ordfører i 2008, eksisterende plansjef i kommunen og en arkitekt som er ansatt i kommunen. Det er interessant å intervju de to sistnevnte i forhold til fremtidig utvikling av Indre havn og hvorvidt de temporære tiltakene har noen effekt på den framtidige utviklingen. Det er også interessant å intervju disse i forhold til prosessen, og hvilken rolle planmyndighetene i kommunen hadde i denne saken. Det er gjennomført telefonintervju med vedkommende som har tegnet den midlertidige parken i Indre havn som også deltok som en av lederne av gjennomføringen.

ANALYSE AV DATA

Analysearbeidet innebærer å beskrive, kategorisere og binde sammen ulike drøftninger (Askheim & Grenness 2008). Analysen er foretatt ut i fra teorien, dybdeintervjuene og ulike saks- og strategidokumenter i Bjørvika. Siden den temporære parken i Larvik ble gjennomført som et stunt, foreligger det ikke på samme måte som i Bjørvika, egne dokumenter for utvikling og gjennomføring. Gjennom analysen vil jeg øke min forståelse for hvordan man i praksis jobber strategisk med temporær urbanisme. Ved å strukturere dataene kan jeg kategorisere dem i forhold til det teoretiske perspektiv hvilket skal brukes til å binde sammen ulike drøftninger. De kvalitative intervjuer er primærkilder i empirien siden informantene er nøkkelpersoner og har god kjennskap til produktet og prosessen.

OPERASJONALISERING – FRA TEORI TIL INTERVJUSPØRSMÅL

Proessen fra det generelle til det konkrete omtales som operasjonalisering (Johannessen et al. 2010). I denne oppgaven må jeg omforme teoretiske begreper til intervju spørsmål som informantene kan relatere seg til. Teorikapittelet danner noen kategorier (kreative byer, temporær urbanisme, kommunikativ planlegging, stedsidentitet og nettverksstyring), og kategoriene påvirker spørsmålene mine. Det er viktig å bruke begreper som informantene oppfatter på samme måte som innholdet jeg legger i begrepet. I intervjuene mine har jeg derfor brukt begrepet ”midlertidige aktiviteter og arealanvendelse” i stedet for ”temporær urbanisme” for å unngå feiltolkninger, og å få svar på noe annet enn det jeg egentlig er ute etter. Begrepet kommunikativ planlegging er i intervjuene byttet ut med begreper som medvirkning, samarbeid og deltakelse.

RELIABILITET OG VALIDITET

For å øke graden av reliabilitet (påliteligheten) i oppgaven er det viktig med en mest mulig åpen prosess. Fem av syv intervjuer er tatt opp på bånd. Lydopptak av intervjuene er viktig slik at referatene av intervjuene og analysen blir mest mulig korrekt. Fordi jeg alene behandler datainnsamlingen må jeg være oppmerksom på at undersøkelsen og konklusjonene preges av subjektivitet. Derfor er det viktig at jeg kontinuerlig redegjør for hvordan jeg har gått frem slik at det er tydelig for leseren hvordan jeg har kommet frem til mine konklusjoner (Johannessen et al. 2010).

Caseanalyse krever en forsiktighet hva angår å generalisere konklusjoner ut fra funn man finner i det enkelte tilfellet. Alle case er forskjellige, og i denne oppgaven analyseres kun to stykker hvilket gjør at generelle konklusjoner vanskeliggjøres. På den annen side er det mulig å redegjøre for noen tendenser når det gjelder temporær urbanisme og bypolitikk.

I semistrukturerte intervjuer kan nye spørsmål oppstå underveis. Disse har blitt notert ned slik at oppgaven blir mest mulig transparent. Referatene av intervjuene er sendt til informantene for på den måte å dobbeltsjekke at jeg har oppfattet budskapet deres korrekt, hvilket også bidrar til å øke grad av validitet (Askheim & Grenness 2008).

Validiteten (bekreftbarheten) går ut på at jeg forsikrer meg om at jeg faktisk undersøker det jeg har ment å undersøke (Askheim & Grenness 2008). Å være oppmerksom på eventuelle teoretiske og metodiske svakheter kan bidra til å styrke graden av validitet. Det er ytterligere viktig at jeg konsekvent bruker de samme begrepene i intervjuene. Det forsterker det faktum at informantene svarer på de samme spørsmålene slik at en tolkning av hvordan temporær urbanisme forekommer i praksis, kan la seg gjøre.

TEORI

BEGREPSAVKLARING

For å diskutere hvorfor temporær urbanisme er blitt et bypolitisk satsingsfelt og hvordan det forekommer i praksis når det gjelder intensjoner, produkt og effekter, er det nødvendig å utdype hva som menes med bypolitikk og temporær urbanisme, hvorfor begrepene har oppstått og hvordan de eventuelt skiller seg fra vanlig politikk og urbanisme. Samtidig er det viktig å se på hvilke intensjoner som foreligger ved bruk av temporær urbanisme, hvilke produkter skapes og hva er effektene. Med *intensjoner* menes bakenforliggende årsak til strategisk bruk av midlertidige aktiviteter i byplanlegging. *Produkt* henvender seg i denne sammenheng til hva slags type aktiviteter, varighet på aktivitetene, styringsmetoder og hvem som tar i bruk områdene og skaper temporære aktiviteter. *Effekter* dreier seg om virkningene av det temporære og hvorvidt de oppnår hensikten med de temporære tiltakene, men også om det påvirker fremtidige permanente tiltak. Effektene er sentralisert rundt sosiale, kulturelle, økonomiske og fysiske effekter. Grensedragning mellom produkt og effekt kan være utfordrende. Effekter henvender seg i denne oppgaven til virkninger og produkt henvender seg mot det fysiske produkt, samt organisering.

BYPOLITIKK

På 80-tallet økte omfanget av problemer knyttet til storbyer i vest-Europa. Hovedsakelig relaterte problemene seg til fattigdom, miljømessige utfordringer og manglende vekst i byer og/eller regioner som følge av avindustrialisering og den kapitalistiske krise på 70-tallet. Krisen var preget av usikkerhet og ubalanse i det økonomiske system (Andersen & Kempen 2001). Bypolitikk som begrep utviklet seg i takt med utfordringene og fikk et nytt innhold. Hensikten var at bypolitikk skulle være et svar på hvordan man løste problemene mange byer stod overfor (Ærø & Jørgensen 2005).

FRA GOVERNMENT TIL GOVERNANCE

Parallelt med økende fattigdomsproblemer, manglende vekst og polariserte byer førte globalisering til økt konkurranse mellom byer lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Bypolitikk som opprinnelig handlet om styring og regulering av arealer og funksjoner for å skape *sammenheng* mellom byer, ble byttet ut med bypolitikk som konsentrerte seg om *konkurranse* mellom byer (Andersen 2001). ”Ny” bypolitikk kan ses i sammenheng med samfunnsendringer som globalisering og overgang fra Keynesiansk til nyliberalistisk bypolitikk. Den keynesianske bypolitikken hadde fokus på velferdsprogrammer, sysselsetting og utjevning av sosiale og geografiske forskjeller. Styringsformen som kjennertegner den keynesianske velferdsstat er preget av sterk statlig styring og regulering gjennom offentlige institusjoner. Det er en ovenfra-og-ned styringsform som betegnes som *government* (Bergsli 2005; Rhodes 1997; Sehested 2003).

Lavkonjunkturer utfordret den Keynesianske velferdsstaten som kjennetegnet perioden 1930-1970-tallet. Den kollapset og neoliberale former for økonomisk strukturerende systemer oppstod. Det vesentlige i nyliberalismen er troen på et åpent, konkurransedyktig og uregulert marked fritt for statlig innblanding, privatisering og desentralisering av makten (Bergsli 2005; Brenner 2002). Økt selvstyre og fri kapitalflyt på tvers av landegrenser har ført til interurbane konkurranser hvor byer konkurrerer om investeringer, bedriftsetablering, høytutdannet arbeidskraft og turister. Byer rangeres etter en økonomisk skala hvor London, New York og Tokyo er rangert på topp ut fra høyest antall finansinstitusjoner og hovedkvarterer (Bergsli 2005). I takt med nye politiske verdier vokste det på 80-tallet fram nye styrings- og organisasjonsformer som betegnes som *governance*. Governance refererer til en styringsform som i større grad er preget av fleksible nettverk hvor byens styring er basert på direkte involvering av ulike aktører (Andersen 2001; Rhodes 1997; Sehested 2003).

Byens styringsnettverk kan overordnet inndeles i åpne og lukkede nettverk, horisontale og vertikale nettverk (Sehested 2003). Lukkede stabile nettverk har få deltakere og en jevn maktbalanse mellom aktørene. Åpne og ustabile nettverk har skiftende deltakere og ujevn maktbalanse. Vertikal nettverksstyring uttrykker samarbeid på tvers av lokal, regional, nasjonal og internasjonal styring. Horisontal nettverksstyring innebærer samarbeid mellom politikere, administratorer, innbyggere, samt lokale virksomheter og organisasjoner i et lokalområde. Differensiering i nettverksstyring mellom horisontale, vertikale, åpne og lukkede nettverk illustrerer at selve governancebegrepet innebærer ulike former for governance (Sehested 2003). Både politikere, embetsmenn, borgerne, private investorer og offentlige organisasjoner kan inngå i nettverk som påvirker bypolitikken og dermed byutviklingen (Bergsli 2005; Rhodes 1997; Sehested 2003). Det er i nettverkene at bypolitikk skapes, men i følge Sehestad (2003) er nettverksbasert byutvikling ikke ensbetydende med bottom-upbasert byutvikling. Selv om flere inngår i styringsnettverkene kan nettverkene være lukket hvor det kun er få aktører som besitter makten til å påvirke beslutningene. På den måten risikerer nettverkene å komme i skyggen av hierarkiet hvor det å delta ikke er det samme som å påvirke beslutningene (Sehested 2003).

ESSENSEN I BYPOLITIKK

I løpet av 90-tallet ble governance som styringsform etablert i Norden. Grunnen til at governance og nyliberal bypolitikk kom relativt sent til Norden kan forklares med at den nordiske velferdsmodell i større grad hindret segregering mellom innbyggerne og områder gjennom sosial bistand fra staten og subsidieringsprogrammer til boligprosjekter for å sikre gode levevilkår og ”likhet for alle” (Ærø & Jørgensen 2005).

Dagens bypolitikk omhandler hvordan man best mulig kan løse lokale økonomiske, sosiale og fysiske problemer, samt tiltrekke seg nye innbyggere, arbeidsplasser og turister. Bypolitikk innebærer helt konkret diskusjoner om arealbruk, økonomi, funksjonsinndeling og fysisk utforming av områder. Bypolitikk dreier seg i korte trekk om hvordan man best mulig kan drive byutvikling på en bærekraftig måte både sosialt, økonomisk og miljømessig. Byer bruker politikk til å posisjonere seg best mulig i en hierarkisk rangering av byer nasjonalt og internasjonalt (Ærø & Jørgensen 2005). Bypolitikk har *byen* som omdreiningspunkt og tar utgangspunkt i byen som drivkraft for kommunal og regional utvikling (Sehested 2003). Denne definisjon gir uttrykk for at bypolitikk er politikk som er avgrenset til å omhandle det bymessige i form av en hel by eller delområder i byen.

I både engelsk og nordisk litteratur tilegnes bypolitikk en rekke egenskaper:

- Bypolitikk er helhetsorientert i den form at den tar for seg flere politiske felt innenfor et geografisk område.
- Bypolitikk innebærer ofte tverrsektorielle samarbeid i den offentlige forvaltning.
- Desentralisering av kompetanse og ansvar i form av partnerskapsavtaler mellom det private og offentlige som en del av en løsningsstrategi er ikke uvanlig i bypolitikk.
- Bypolitikk er politikk som fremmer bærekraftig byutvikling.
- Bypolitikk er handlingsorientert.

(Andersen & Kempen 2001; Schulman 2000; Sehested 2003; Ærø & Jørgensen 2005)

En rekke av disse egenskaper forekommer også i annen politikk. Det er for eksempel ikke uvanlig med desentralisering av kompetanse innen helse, omsorg, mindre infrastrukturanlegg og boligutbygging til det private. Hvordan kan man da tydeliggjøre skillet mellom politikk til bypolitikk?

Pointen med bypolitikk har i den henseende været at stimulere til at dyrke og utvikle de sterke sider af særlig problemramte egne, landsbyer, bysamfund eller kvarterer gennem en strategisk, målrettet indsats, initieret fra nationalt niveau gennem opfordringer og subsidier. Bypolitik udgør dermed - til forskel fra de mere generelle indsatser i den nordiske velfærdsmodel – en differentieret, kontekstuel defineret og projektorienteret indsats.

(Ærø & Jørgensen 2005:16)

Bypolitikk skiller seg i følge Ærø (2005) fra politikk ved at det er stedsbestemte løsninger som dominerer over de universelle. Generelle initiativer kan i liten grad løse problemene i by- og boligområder fordi ulike problemstillinger influerer i hverandre og gjør seg gjeldende i forskjellige områder. Bypolitikk er et overlappende felt og krever samspill mellom ulike departementer, kommunale etater, private investorer og innbyggere, hvor annen politikk i større

grad fokuserer på enkeltfaktorer. Områdesatsningen i Groruddalen og kvarterløftene i København som begge er spleiselag mellom stat og kommune, samt Bjørvikautviklingen som er et samarbeidsprosjekt mellom stat, kommune og private, er eksempler på områdebasert bypolitikk med prosjektorientert innsats.

Bypolitikk og politikk trenger dog ikke skilles så svart på hvitt. Bypolitikk er også politikk, men inneholder flere delområder innen politikk som f. eks boligpolitikk, næringspolitikk, samferdselspolitikk, utdannings- og kulturpolitikk fordi disse inngår som en del av en helhetlig byutviklingsstrategi.

GOVERNANCE I NORGE

Byplanlegging utføres ikke lenger av en mindre spesialisert faggruppe, men er blitt et tverrfaglig felt fordi ingen enkeltperson besitter all nødvendig kompetanse og ressurser som moderne byutvikling krever. Lokalpolitikk i Norge og spesielt bypolitikken har alltid hatt innslag av både government og governance, men en økende grad av ”nettverkifisering” av politikken forekommer her som i andre land. Offentlige institusjoner samarbeider med private i utbyggingsprosjekter og korporative nettverk der den lokalpolitiske elite har tette bånd med mektige private aktører forekommer i større grad (Fimreite 2005).

Karina Sehestad (2003) inndeler Nordens bypolitikk i to spor, en vekstorientert og en velferdsorientert. I Norge bærer byutviklingsprosjekter preg av begge retninger. For å kunne posisjonere seg i et internasjonalt samfunn er bypolitikken nødt til å være vekstorientert. Det kan resultere i byutviklingsprosesser som styres av økonomiske forhandlinger og liten grad av demokratisk inkludering fordi vekstorientert byutvikling ofte styres gjennom lukkede nettverk. Velferdsorientert bypolitikk setter i større grad innbyggerne i sentrum og handler om levevilkår og sosiale forhold (Sehestad 2003).

KULTURBASERT BYUTVIKLING

Begrepet *kultur* defineres i St. meld. nr. 48 (2002-2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014* til å omfatte to nivåer. Kultur i vid forstand er betegnelsen for et sett med verdier, normer, kunnskaper, symboler og ytringsformer som en gruppe mennesker eller et bestemt samfunn benytter seg av. I smal forstand er kulturbegrepet brukt om ulike aktiviteter innenfor kulturlivet som til sammen utgjør en samfunnssektor (kultur- og kirke departementet 2003).

Kultur er ikke lenger utelukkende beregnet for byens overklasse. Forbrukere av offentlig kultur er arbeidere, innbyggere, besøkende og investorer. Planlegging for kultur har blitt en form for økonomisk planlegging for kulturell produksjon, forbruk og tilhørende infrastruktur, arbeidsplasser og rekreasjon. Det har like mye blitt et *politisk* ansvar å sørge for kultur som det er

en oppgave for selve kunstneren. Høykulturelle områder er merkevare og statussymbol for mange byer. Kulturens sentrale rolle i byutviklingsstrategier og planlegging har en sammenheng med forholdet mellom kultur, handel og tiltrekningskraft av innbyggere og næringslivet. Kultur har fått et kommersielt formål hvor det blir brukt som identitetsskapende og som markedsføringsstrategi (Evans 2001). Kunst og kultur blir brukt både til utvikling av store prestisjeprosjekter og i områdeløft hvor sosiale utfordringer står i sentrum. Bjørvika som er et prestisjeprosjekt i Norge legger stor vekt på kunst og kultur både underveis i utviklingen og som en del av den ferdige bydelen. I områdesatsningen i Groruddalen blir kultur brukt som et medvirknings- og inkluderingselement. Kommersialisering av kunst og kultur har sammenheng med globalisering og økt konkurranse mellom byer hvor målet er imagebygging, etablering av nye arbeidsplasser, samt gjøre byene mer attraktive for innbyggerne, turister og andre tilreisende (Kultur- og kirkedepartementet 2005).

Kultur er blitt en del av den urbane design og en del av bypolitikken. Denne tendens ses også i norske kommuner hvor kultur inngår som en sentral del i kommuneplaner. I 2005 utgav Kultur- og kirkedepartementet St. meld. nr. 22 (2004-2005) *Kultur og næring*. Bakgrunnen for stortingsmeldingen var regjeringens ønske om å tydeliggjøre forholdet mellom kultur, næring og samfunn. Kultur skulle få større plass innenfor et fremtidsrettet innovasjonssystem. Grunnet overordnede økonomiske og samfunnsmessige endringer har kultur og opplevelse fått en økende etterspørsel i Norge og internasjonalt. Det illustrerer at kulturnæringer er økonomiske vekstnæringer (Kultur- og kirkedepartementet 2005).

URBANISME OG URBANISERING

Den franske byplanlegger Ildefonso Cerdá var i 1861 den første teoretiker som introduserte begrepet *urbanización*. Ordet stammer fra *urb* som betyr by. Det spanske uttrykket beskriver en ny disiplin innen byplanlegging som Cerdá var grunnlegger av, og tok i bruk da han reformerte Madrids byplan. I 1873 dukker begrepet *urbanisation* opp i fransk terminologi. Først i årene 1884-1888 ble *urbanisation* registrert i amerikansk-engelsk, og det engelske begrepet *town-planning* ble notert rundt 1904. Det franske begrep *urbanisme* som kom i 1910 antas også å ha sin bakgrunn fra Cerdás begrep *urbanización* (Soria y Puig 1995).

Urbanización refererer til bestemte fysiske former og strukturer som Cerdá mente skulle kjennetegne det urbane/byen. Urbane områder skulle bestå av et sett med bygninger og grønne områder omringet av et gatenett. Større byer skulle konstrueres av flere sett med denne struktur som var sammenkoblet av et større vegsystem (Soria y Puig 1995).

Urbanisme og urbanisering kan i følge sosiolog Louis Wirth ikke utelukkende bestemmes ut ifra befolkningstetthet og fysiske strukturer (Wirth 1938). Wirth (1938) mener urbanisme også innebærer en bestemt livsstil og atferdsmønster, at det må ses som et resultat av en kontinuerlig vekst og samfunnsendringer. I en norsk fremmedordbok defineres urbanisme som ”fremvekst og utvikling av befolkningsentre” og urbanisering som ”å gjøre strøk mer bymessig”(ordnett.no 2011). Urbanisme innebærer kunnskapen om å gjøre et område til by, herunder kunnskap om hvilke fysiske former, strukturer og atferdsmønstre som inngår i urbanisme. Urbanisering kan forstås som selve prosessen.

Urbanisme både i form av det fysiske urbane og tilhørende livsstil har utviklet seg i takt med måten mennesker bruker byen, til å innholde flere elementer enn det Cerdá beskriver. Globale trender i byutvikling påvirker hva mennesker anser som urbant, hvilke former (typologier), strukturer, intensjoner og effekter det urbane skal ha. Utsagnene ”kompakt by”, ”kreativ by” og ”miljøby” er oppstått i takt med en rekke globale trender og forskning innen byutvikling som påvirker hvordan urbanisering forekommer lokalt. I en urbaniseringsprosess anvendes bypolitikk til å utvikle et ønsket urbant uttrykk. En del av prosessen innebærer at ulike grupper tar i bruk bestemte områder i byen. Urbanisme henviser til en *planlagt* utvikling som retter seg mot bestemte fysiske former og strukturer, samt en bestemt livsstil og atferdsmønster som utgjør virkningene av de urbane strukturene. Gjennom planlegging organiseres det romlige på en kontrollert måte (Hofmeister 2002).

TEMPORÆR URBANISME

Temporær urbanisme er ofte direkte knyttet til krigsområder eller områder utsatt for naturkatastrofer hvor hele landsbyer konstrueres i form av flyktningleire eller ledige bygninger brukes som oppholdssted (Haydn et al. 2006). Temporær urbanisme inngår imidlertid i større grad som en naturlig del av den form for urbanitet som preger det moderne bysamfunn. Hovedandelen av den engelske faglitteraturen bruker begrepet *temporary urban spaces*, *temporary use*, *urbanism light* eller *pop-up city* for å beskrive det samme fenomen som handler om å ta i bruk brakksoner i en midlertidig periode eller interim bruk mellom to permanente konstruksjoner. Det temporære kan enten oppstå spontant eller som en planlagt og strategisk del av byutvikling (Griffin 2003; Lauinger & Overmeyer 2007). Dansk litteratur anvender begrepet *midlertidige byrom* eller *midlertidighed* for å beskrive det samme fenomen (Hausenberg 2008; Larsen 2007; Olsen 2008). I Norge er det skrevet lite om fenomenet, men det fremgår i en rekke idékonkurranser hvor arkitektfirmaer omtaler det som *temporær bruk*, *aktiviteter eller utnyttelse* (Alt arkitektur as 2008). Plan- og bygningsetaten i form av Fjordbyenheten bruker begrepet *temporære tiltak* i sitt prosjekt Tempo! Fjordbyen, og i denne oppgaven anvender jeg uttrykket *temporær urbanisme*

som et overordnet begrep som f. eks temporære byrom er en del av. Før en begrunnelse for hvorfor jeg bruker begrepet temporær urbanisme i problemstillingen, ønsker jeg å redegjøre for hva faglitteraturen legger i begrepet temporære byrom og hvordan fenomenet har utviklet seg gjennom tiden.

TEMPORÆRE BYROM

Byen er i kontinuerlig endring og kan forandre seg over natten, i løpet av en måned, ett år, 10, 20 eller 50 år. Setter man byutvikling inn i et større perspektiv er det vanskelig å definere når noe er permanent og når det er temporært. Gatenett og ferdselsårer er blant de mest permanente urbane strukturer, dernest kommer tomtestruktur og til slutt bruken av bygg og byrom. Brakksoner kan ha en svak romlighet fordi de har en vag karakter og preges av tomhet. Det medfører muligheter for ny bruk av området som ikke er direkte tilknyttet byplanleggingens institusjonaliserte programmer (Groth 2005).

Terminologien *temporary use* har røtter tilbake til 1950-tallet i Paris hvor Situasjonistene Internasjonale (SI) reagerte på funksjonalismens fotavtrykk i byene. Situasjonistene Internasjonale var en mindre gruppe bestående av politiske og kunstneriske radikale aktører. De var motstandere av funksjonalismens stramme disiplin for hvordan byrom skulle brukes, og at lik design ble benyttet på byrom som tjente samme formål. Situasjonistene var forkjempere for at metrostasjoner skulle være åpne om natten, tak skulle være flate slik at innbyggerne kunne gå på dem, kirkegårder skulle bli lekeplasser og kunst burde spres fra museer utover byens barer og kafeer. Byrom var ifølge Situasjonistene et produkt av sosiale aktiviteter (Haydn et al. 2006; Jørgensen 2011). Temporære byrom som er beskrevet i litteraturen har opprinnelig oppstått spontant, men har utviklet seg til å bli et strategisk satsningsfelt i byplanlegging. Dermed har det blitt noe ”annet” enn den naturlige utviklingen som skjer helt automatisk.

STUDIO URBAN CATALYST

I perioden 2001-2003 gjennomførte forskningsprosjektet *Studio Urban Catalyst* ved Berlins Tekniske Universitet en analyse av fem byer i Europa. Byene representerte ulike eksempler på hvordan temporær bruk kan fungere som en katalysator for byutvikling. Det er ikke tidligere gjennomført en grundig undersøkelse av tilblivelsen av midlertidig bruk og de mekanismer en slik form for arealbruk medfører (Griffin 2003). Byene som ble undersøkt var: Berlin, Helsinki, Amsterdam, Wien og Napoli. Byene hadde ulike økonomiske forutsetninger. Mens Helsinki og Wien tjente godt på et sterkt eiendomsmarked, sto Berlin overfor en økonomisk krise og et dårlig eiendomsmarked. Berlin var det som betegnes som en *shrinking city* eller krympende by. Shrinking cities er et begrep som har etablert seg i sammenheng med kraftig nedgang i innbyggertall etter overgangen fra industri til servicesamfunn, demografiske endringer og økt

mobilitet. Tidligere skapte industrien arbeidsplasser og dannet grunnlag for en rekke byers fremvekst i USA og Europa. I det postmoderne samfunn inntraff ujevn økonomisk utvikling regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Mangel på arbeidsplasser i byene og redusert gjennomsnittsstørrelse på familier i den vestlige del av verden, var blant årsakene til krympende byer (Rieniets 2009).

Sterk økonomisk vekst og et dyrt eiendomsmarked som var tilfellet i Helsinki og Wien, kunne risikere å fordrive kreativitet ut av byen ved å homogenisere områder og ekskludere unge kreative aktører som ofte rår over begrensede økonomiske midler. Urban Catalyst påpeker at begge scenarier forhindrer muligheten til bærekraftig byutvikling, og at gjeldende planleggingsverktøy ikke er tilstrekkelig for å sikre bærekraftighet. Forskningsprosjektet var EU-finansiert og hadde til hensikt å åpne for en ny debatt om strategier og verktøy som kan brukes i planlegging (Griffin 2003). Brakksonene i europeiske byer som tidligere ble oppfattet som forstyrrende, kaotiske, skitne og kriminaliserende elementer i byen fikk en ny verdi. De ble sett på som potensialområder og testlaboratorier for hva som var mulig og umulig i byutvikling (Hofmeister 2002; Larsen 2007).

Studio Urban Catalyst definerer temporær bruk som noe avgrenset i tid og rom, men setter ingen fast grense til uker, måneder eller år. Forskningsprosjektet konkluderer bla. med at spontan midlertidig bruk ikke er noe som oppstår tilfeldig, men som ledes av bestemte faktorer og regler. Områdene som betegnes som temporære kjennetegnes av følgende faktorer:

- Temporær bruk motiveres av å kunne ta i bruk et område til et bestemt formål eller som en rugekasse for idéutvikling.
- Spesifikke brakkområder tiltrekker seg en bestemt type mennesker.
- Temporær bruk etableres med lav økonomisk investeringsgrad.
- Temporære brukere er som regel organisert i nettverk hvor aktørene grupperer seg i kluster.
- Temporær bruk er ofte initiert av agenter/nøkkelpersoner som fasiliterer prosesser og er brobygger mellom mindre grupper.
- Temporær bruk kan være testlaboratorier for nye kulturer og økonomi.

(Griffin 2003).

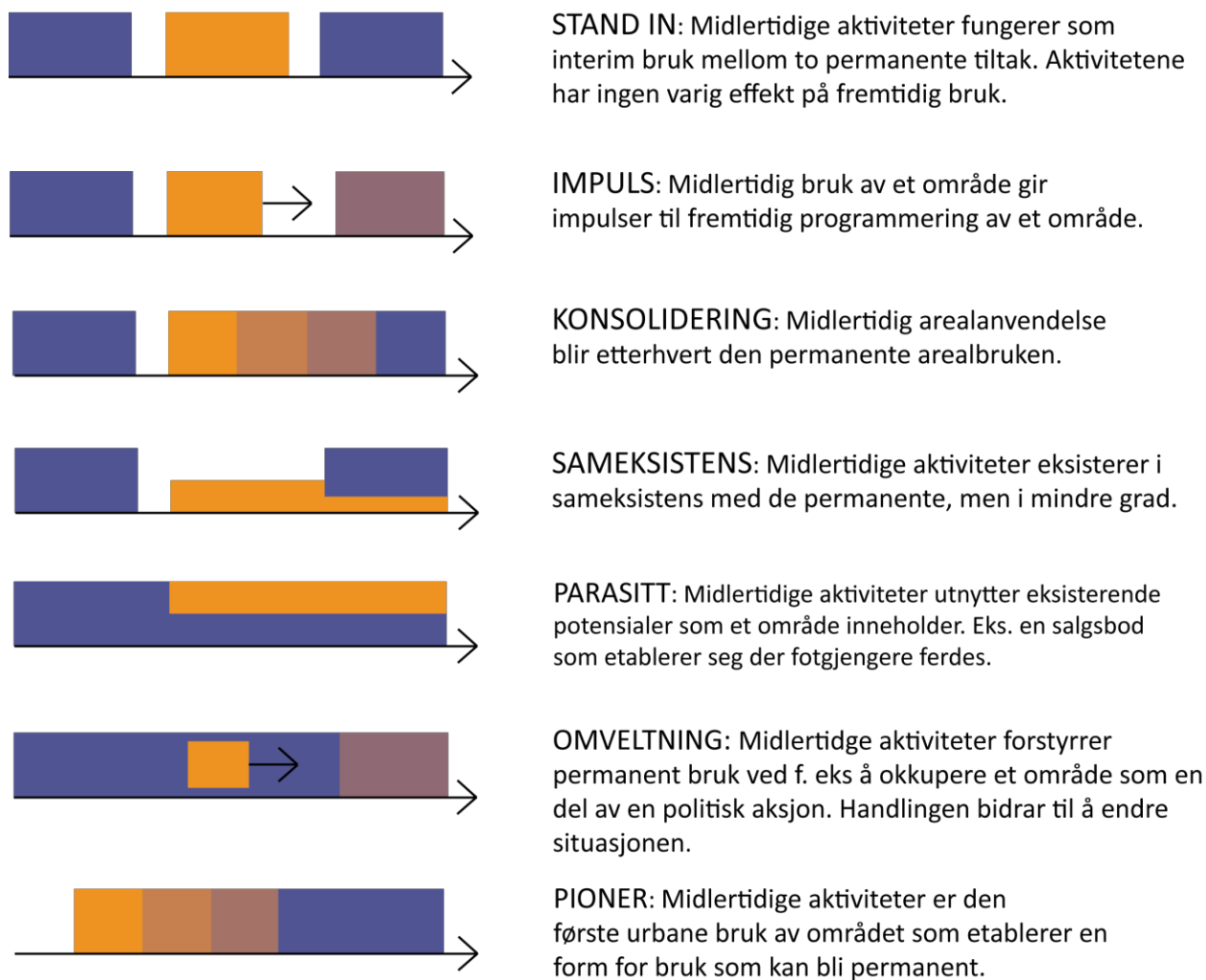
HVEM SKAPER TEMPORÆRE BYROM TAR I BRUK BYGG TEMPORÆRT?

- Drivere av virksomheter i oppstartsfasen: Det kan være næringsdrivende som grunnet dårlig økonomi leier seg inn i bygg med billig husleie.
- Immigranter som midlertidig ikke er integrert i sosiale nettverk eller jobbmarkedet.
- Motstandere av samfunnssystemet med en annen ideologi som motiverer dem til å trekke seg tilbake og danne ”alternative” aktiviteter og lokalsamfunn.
- Deltidsaktører som har fast jobb, men ønsker å delta i alternative aktiviteter.
- ”Drop outs” av samfunnet som f. eks kriminelle, hjemløse eller illegale immigranter.

(Griffin 2003).

Både Haydn et al. (2006) og Lauinger & Overmeyer (2007) kaller denne gruppe for *urbane pionerer* fordi de oppdager og tar i bruk ubrukte områder og gir dem et bestemt programmatisk og urbant innhold. Aktivitetene tiltrekker seg i neste runde mennesker og virksomheter som har interesse for, eller kan dra nytte av kreative miljøer. De temporære aktiviteter og arealanvendelse er som regel knyttet til kunst og kultur, sport, sosiale tjenester, markeder, urbane hager eller lignende (Griffin 2003; Haydn et al. 2006; Lauinger & Overmeyer 2007).

Urban Catalyst belyser flere kategorier for hvordan temporær bruk kan påvirke fremtidig utvikling av et område:

Figur 2. Ulike fysiske effekter temporære tiltak kan ha på omgivelsene. Inspirert av (Griffin 2003)

En annen form for midlertidighet er dobbeltprogrammering av byrom. Birkelunden og Spikersuppa i Oslo er eksempler på dette, og de tiltrekker seg ulike grupper avhengig av deres funksjon. Spikersuppa er park om sommeren og skøytebane om vinteren. Birkelunden er en park benyttet til rekreasjon, men gjennom sommerhalvåret blir det markeds plass i helgene og innimellom tivoli eller konsertområde. Roskildefestivalen og Øyafestivalen transformerer også hvert år et rolig grøntområde til et menneskefylt festivalområde. Slike aktiviteter kan ses som temporære, men innenfor permanente rammer (Jørgensen 2011). Temporær arealanvendelse kan også brukes til å teste ut trafikale løsninger. Gehl Arkitekter har benyttet seg av midlertidighet i deres pilotprosjekt *Green light for midtown* i New York 2007-2010. Ulike plasseringer av

sykkelstier ble testet ut for å finne den beste løsningen som skulle etableres på permanent basis (Gehl Architects 2010).

HVOR OPPSTÅR TEMPORÆRE AKTIVITETER?

Byens romligheter inkluderer både de som er nøye planlagt hva angår fysikk og programmatisk innhold, men også rommene som er uten et bestemt formål og som oppstår som resultat av overskuddsarealer, ”glemte” områder, eller områder i påvente av planer for en ny arealbruk. Karen Frank og Quentin Stevens kaller disse sistnevnte romligheter for *Loose Space* i deres bok: *Loose space- possibility and diversity in urban life* fra 2007. Forfatterne definerer Loose Space som romligheter som adskiller seg fra de kontrollerte homogeniserte miljøer med bestemte estetiske og sosiale koder hvor det i liten grad er plass til uforutsigbare hendelser. Loose space er byrom som har blitt tatt i bruk av innbyggere for å utføre aktiviteter som ikke er preprogrammert av planleggere. Loose space inneholder ofte bestemte fysiske strukturer som inviterer mennesker til å tilegne dem til eget bruk. Sola-Morales' begrep *Terrain vague* er et uttrykk for det samme fenomen. Det beskriver en romlighet som ligger utenfor de kontrollerte reguleringer og koder for sosial oppførsel som fremgår av planlagte byrom (Franck 2007).

Det er menneskets egne handlinger som skaper Loose spaces. Potensialer i form av steders fysiske kvaliteter ligger der ofte, men det er menneskers egne initiativer som avgjør om potensialene blir utnyttet eller ikke. Franck og Stevens (2007) uttaler at Loose space ikke kan kontrolleres, og at mennesker bare kan ta i bruk områder til egen nytte dersom de har mulighet til selv å styre bruken og innholdet. Loose space tillater det uplanlagte å skje. Det er i disse områder urbane pionerer ofte har etablert seg inntil stedet får en annen funksjon (Franck 2007).

SKILLE MELLOM URBANISME, TEMPORÆR URBANISME OG TEMPORÆRE BYROM

Det er i min optikk naturlig å bruke begrepet temporær urbanisme for å diskutere fenomenet slik det fremstår i dag. Temporær urbanisme er etter min mening et mer overordnet begrep som temporære byrom utgjør en del av. Fordi midlertidige tiltak i byutvikling både forekommer som byrom, trafikale soner og bruk av bygg henviser det til urbane strukturer, og viser til en bredde i fenomenet som utgjør mer enn bare byrom. Robert Temel i (Haydn et al. 2006) bruker også begrepet *temporary urbansim* om fenomenet som han påpeker inneholder kvaliteter som er universelt relevante fordi de inneholder bestemte type programmer, strukturer og taktiske aspekter. Temporær urbanisme er blitt en del av hverdagslivet og en strategi for byer for å kunne kalle seg ”eventby”. Fenomenet er i ferd med å institusjonaliseres ved at det er gitt en plass, en rolle og bestemte kjennetegn i det ”system/institusjon” som utgjør samfunnet. Det brukes i økende grad som et middel for å oppnå et mål. Temporær urbanisme har i likhet med tradisjonell urbanisme fått bestemte fysiske strukturer og sosiale levemønstre som kjennetegner disse

områdene. Urbanisme har bestemte metoder for praksis når det gjelder intensjoner, produkter og effekter i byutviklingen og praksisen endrer seg i takt med trender i samfunnet. Temporær urbanisme har i større grad blitt en del av de ”vanlige” strukturer man refererer til når man snakker om urbanisme. Temporær urbanisme kan forstås som en del av urbanismebegrepet fordi det i større grad, i likhet med urbanisme henviser til en *planlagt* form for byutvikling. Temporær urbanisme skiller seg fra urbanisme ved at gjennom det temporære skapes en umiddelbar urbanitet, mens tradisjonell urbanisme ses som en følge av en langvarig utvikling.

EKSEMPLER PÅ STRATEGISK BRUK AV TEMPORÆR URBANISME

I utlandet er midlertidig arealanvendelse mange steder inkorporert som en strategisk del i byutviklingen, og en rekke prosjekter blir brukt som referanseprosjekter. NDSM i Amsterdam og Makasiinit i Helsinki som ble undersøkt av Urban Catalyst fremheves i annen litteratur og eksemplifiserer ulike måter temporær urbanisme kan oppstå og gjennomføres (Larsen 2007). Andre fremtredende prosjekter i Norden hvor temporær urbanisme strategisk er brukt i byutvikling er på Carlsberg i København, Musicon i Roskilde, PLUG N PLAY i Ørestad i København. Eksemplene blir brukt som referanseprosjekter når planleggere diskuterer midlertidighet som strategi i planlegging.

NDSM

NDSM er navnet på et gammelt skipsverft i Amsterdam. Etter nedleggelse av skipsindustrien ble området i økende grad brukt av kriminelle og kunstnere fra undergrunnsmiljøer. Kommunen kjøpte grunnen for å utvikle det til boligområde og heve kvaliteten på området. I forbindelse med utviklingen valgte kommunen å benytte seg av ressursene som lå i de kreative aktørene som spontant hadde etablert seg i området. I 1999 ble det avholdt en konkurranse om den beste kulturelle utnyttelse av et delområde i verftet. Vinneren fikk mulighet i samarbeid med kommunen til å utvikle en kulturell plan for området med varighet på 10 år.

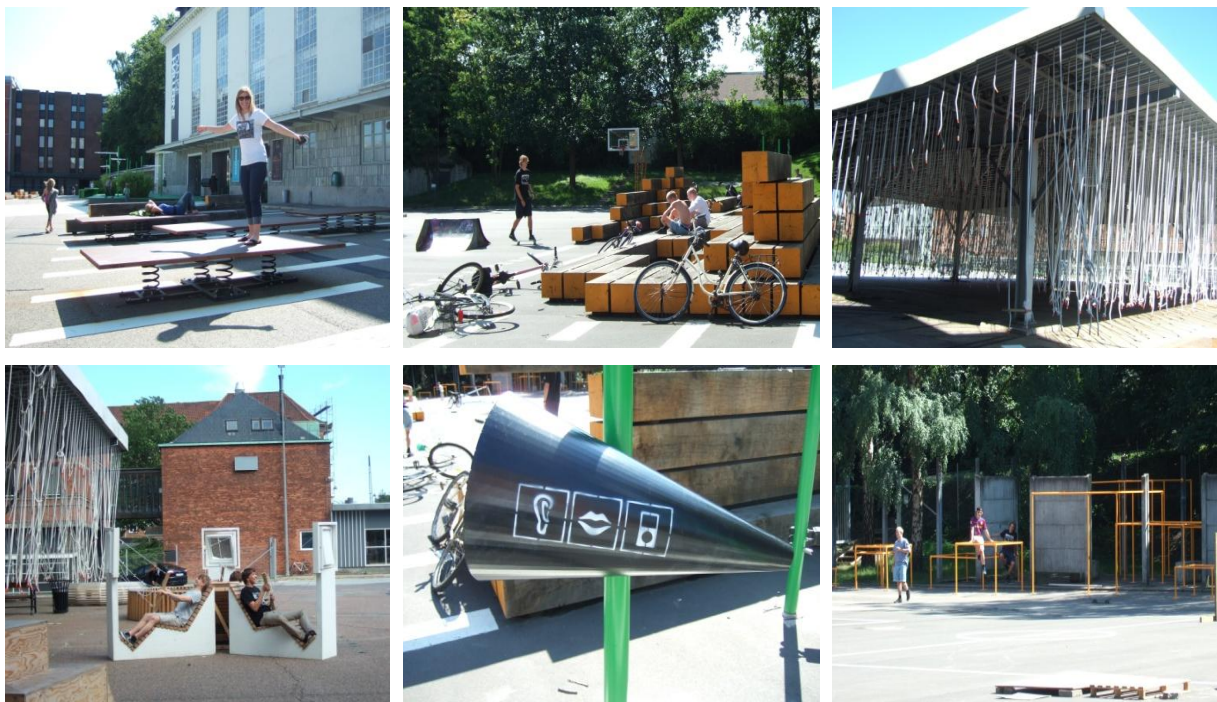
Paraplyorganisasjonen Kinetisch Noord som består av kunstnere, håndverkere, arkitekter med mer vant konkurransen. Med økonomisk støtte fra bydelen Amsterdam Noord fikk de anledning til å leie området frem til 2011 med mulighet for forlengelse. I dag finnes det teater, verksteder, atelier, innendørs skateramper, klatrevegg, hip-hop skole, kunstnerhjem, musikkskole, kafeer og restauranter. I følge planen skal Kinetisch Noords testlaboratorium gradvis integreres i transformasjonen av hele området som forekommer som et privat-offentlig samarbeid (Larsen 2007; Lauinger & Overmeyer 2007).

MAKASIINIT

Makasiinit er navnet på den gamle godsbanegården i Helsinki. I 1987 flyttet de finske statsbaner sin virksomhet, og området ble liggende brakk og uten planer. De finske statsbaner leide etter hvert ut bygningene til kunstnere og virksomheter i eventbransjen. Makasiinit tiltrakk andre virksomheter med kreativ nisje, og det ble arrangert utstillinger, konserter, loppemarkeder, film, sirkus og salg av økologiske varer. Makasiinit ble et unikt område med en særegen atmosfære midt i Helsinkis høykulturelle distrikt. Tross suksess inngår ikke den temporære bruken i de fremtidige planene som ble laget for området. Det ble bygget et musikkonservatorium til tross for demonstrasjoner og fortvilelse blant mange innbyggere som var tilhengere av de temporære aktivitetene (Larsen 2007).

CARLSBERG

Carlsberg som er et gammelt fabrikkområde brukt til ølproduksjon, er i gang med transformasjon av 330 000 m² til en ny bydel og temporære byrom har vært en del av transformasjonsprosessen. Det er bygget tre temporære byrom hvor det første åpnet sommeren 2010 og det siste i desember samme år. Byromsprosjektene er tiltenkt en varighet på fem år og har budsjett på åtte millioner kroner hvor en million er avsatt til drift. Formålet med de temporære byrommene er at de skal sette Carlsberg på det mentale bykart til Københavns innbyggere, samt tiltrekke liv og aktivitet før området er ferdigstilt. I tillegg til byrommene leies en rekke lokaler billig ut til ulike formål (Meilvang 2011).

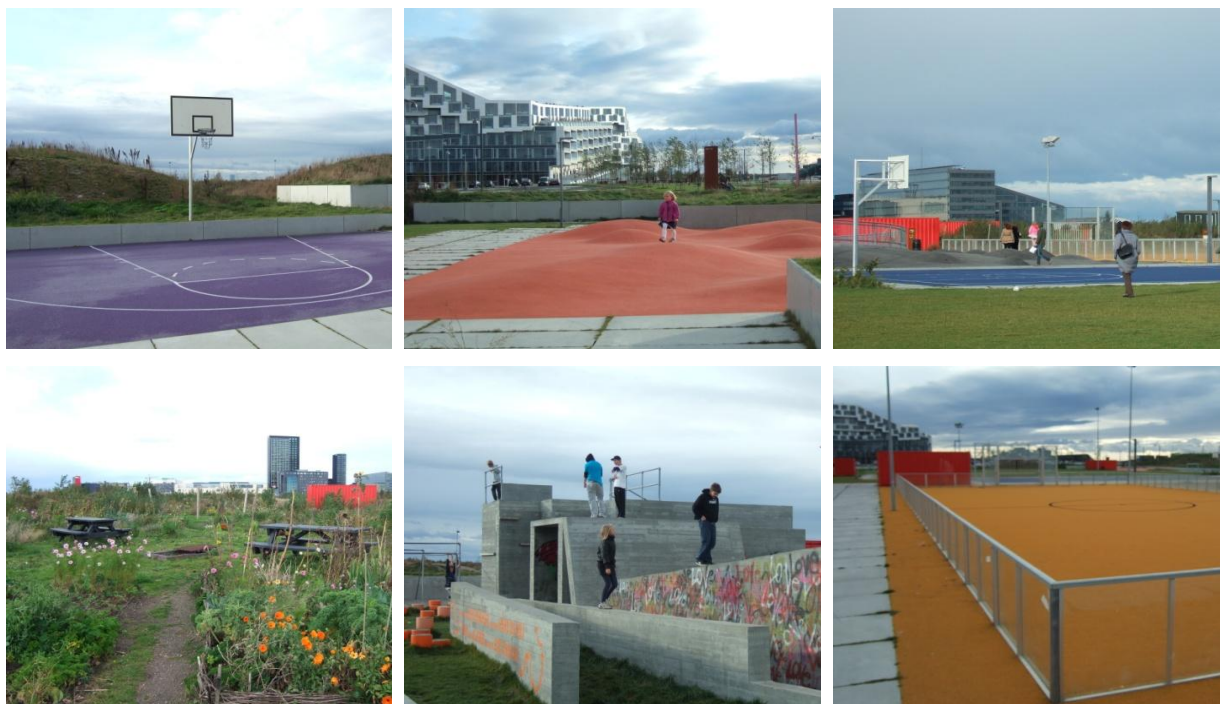
Figur 3. Billedserie av temporære byrom på Carlsberg. Foto: Kristina F. Jørgensen

De midlertidige byrommene var i utgangspunktet ikke en integrert del av utviklingsstrategien, men finanskrisen i 2007 førte til en pause i utbyggingen. Initiativet til midlertidig arealanvendelse kom fra et spleiselag mellom Realdinia, Lokale- og Anlægsfonden, Carlsberg Ejendomme og Københavns Kommune. Carlsberg Ejendomme er spesielt interessert i den økonomiske effekt de temporære byrom kan ha for området. Københavns Kommune er interessert i erfaringene fra Carlsberg som input til kommunens arbeid med midlertidighet (Meilvang 2011).

Byrommene er ulikt utformet, programmert og tiltrekker forskjellige grupper. Brukerne av byrommene er barnefamilier, brukere av dansehallene, gutter/menn som trener på installasjonene, besøkende/turister som ankommer for å se Carlsbergområde, institusjoner (skoler og barnehager), forbipasserende som bruker det som transittområde og naboer som lufter hunden. Byrommene har tiltrukket seg nye brukere og skapt hyggelige uteområder for de som jobber inne i bygningene. Det arrangeres jevnlig arrangementer på området som tiltrekker større folkegrupper. Utenom arrangementene og lørdager hvor barnefamilier benytter seg av fasilitetene strømmer ikke folk til, men enkelte brukere har uttalt at de synes det er fint at området ikke er ”overfylt”, slik at man kan være ”litt for seg selv” i hyggelige og spennende omgivelser. Andre har uttalt at området fungerer som et ”pusterom” midt i byen (Meilvang 2011).

PLUG N PLAY

PLUG N PLAY er et temporært idrettsområde på 25 000 m² i Ørestad Syd i København. En ny bydel er planlagt, men i mellomtiden skal PLUG N PLAY fungere som et testlaboratorium og bylivsgenerator for kultur og fritidsaktiviteter. By og Havn har avsatt området som ligger midt i et byggefelt til testområde i minst fem år. Aktiviteter kan etableres og fjernes i takt med utviklingen. Parkour, speedskating, bmx-kjøring på bane, fotball, streetbasket, volleyball og urbane hager er fasiliteter som finnes på området. Kulørte underlag skiller banene fra hverandre. Prosjektet ble til gjennom et samarbeid mellom By & Havn, Dansk Idræts-Forbund København, Lokale- og Anlægsfonden, Københavns Kommune og ulike brukergrupper. Totalt har anlegget kostet 15 millioner hvor 35 % er finansiert av brukergruppene og resterende beløp av By & Havn. Gjennom samarbeidsavtaler er hver enkelt forening forpliktet til å delta i vedlikehold av området, og minimum fire ganger i året skal de arrangere offentlige arrangementer eller workshops. Det er opprettet en hjemmeside for området som koordinerer aktivitetene. Brukerne har adgang til en felles kalender og kan booke ønskede aktivitetssoner. En lokalitet som tidligere var uoppdaget for københavnere tiltrekker nå en bestemt brukergruppe og setter Ørestad Syd på innbyggernes mentale bykart (By & Havn 2011).

Figur 4. Billedserie av temporær arealanvendelse på PLUG N PLAY. Foto: Kristina F. Jørgensen

Det forekommer en rekke forskjeller mellom Carlsberg og PLUG N PLAY. De midlertidige aktivitetene er strammere styrt av et profesjonelt team på Carlsberg. Det medfører at involvering av ulike brukergrupper i startfasen og til utforming av området er mindre enn på PLUG N PLAY. Partnerskapsavtaler mellom aktørene og utleier er ikke brukt på Carlsberg slik det er på PLUG N PLAY. PLUG N PLAY er isolert og omringet av brakkland, mens Carlsberg ligger sentralt i København. Beliggenheten setter krav til innholdet i de temporære byrommene. På PLUG N PLAY har man bygget et spesialisert anlegg til en bestemt målgruppe. Carlsbergs sentrale beliggenhet tiltrekker mennesker fra lokalområdet. Det tillater i større grad programmering av hverdagslige aktiviteter enn PLUG N PLAY som må tiltrekke brukere fra en større omegn for å skape liv. Området må tilby noe spektakulært og gjennom partnerskapsavtaler sikre at det blir arrangert arrangementer som tiltrekker folk gjennom hele året (Meilvang 2011).

Figur 5. Flyfoto viser lokalisering av Carlsberg og PLUG N PLAY i København. Carlsberg er omringet av urbane strukturer, mens PLUG N PLAY ligger i brakklend. A markerer Carlsberg (Google maps 2011a).

MUSICON

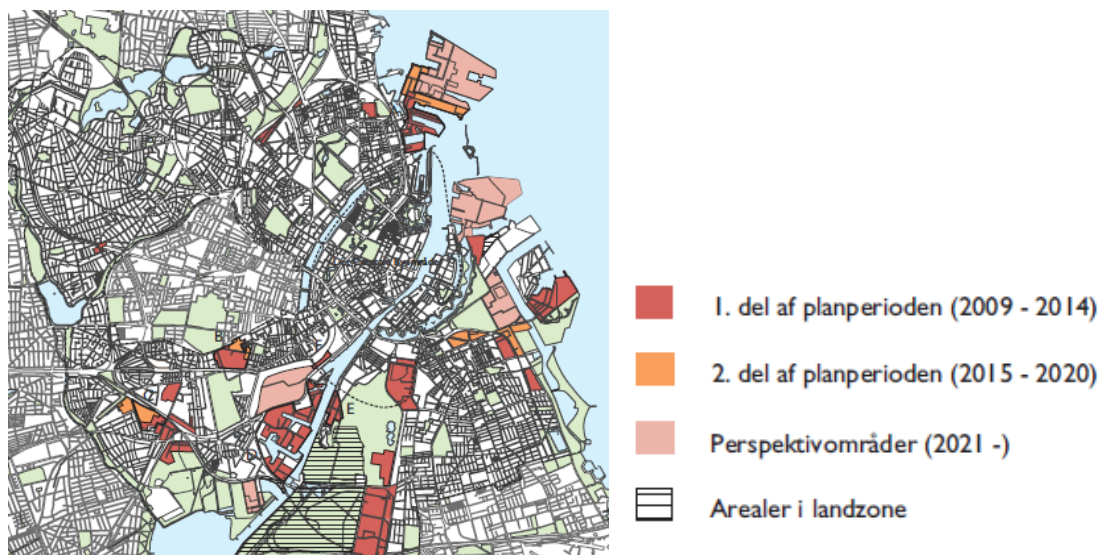
Musicon er et gammelt industriområde på 250 000 m² med beliggenhet i Roskilde Kommune i Danmark. Tidligere har området vært brukt til betongproduksjon, men kommunen startet i 2007 en transformasjonsprosess til bolig, næring, utdanning og kultur. Området var i utgangspunktet stort og øde, men hadde en rekke gjenværende lagerhaller og mindre bygg stående ubrukt. Temporære aktiviteter og arealanvendelse med fokus på kultur skulle være drivkraften i utviklingen hvor slagord lyder som følger: "Der skal planlægges så lidt som mulig, men så meget som nødvendig" (Musicon udvalget 2007:10). Kommunen har som målsetting at brukere av området selv skal bidra til utviklingen ut i fra en overordnet visjon, noen rammer og et sett med spilleregler. Aktivering av innbyggerne allerede i utbyggingsfasen skal bidra til å skape mangfoldighet og eierfølelse til stedet hvilket kan være vanskelig gjennom tradisjonelt planleggingsverktøy. Musicon er inndelt i tematiske soner hvor aktørene kan utfolde seg innenfor disse. Et sekretariat er nedsatt av Roskilde Kommune til å fasilitetere prosessen. Sekretariatet har mulighet til å si nei til aktører de ikke mener "passer inn" i det kreative miljø. Kommunens intensjon er at private investorer skal kjøpe opp grunnen etter hvert og videreutvikle området til en ny bydel (Musicon udvalget 2007).

Figur 6. Billedserie av temporær arealanvendelse på Musicicon. Lagerhallene blir brukt til dans, teater, skateting og workshops. Foto: Kristina F. Jørgensen

Det finnes også flere eksempler i Norge hvor temporære aktiviteter og arealanvendelse har vært en del av byutviklingen. På 1980-tallet skulle Nedre Elvehavn i Trondheim transformeres fra skipsverftsområde til en ny bydel med blandede formål. Det var imidlertid stopp i utbyggingen grunnet lavkonjunkturer. Grunneier leide ut bygninger til kulturinstitusjoner i påvente av bedre tider. Teater, utstillinger og konserter var blant aktiviteter som forekom i venteperioden. Aktivitetene bidro til å gjøre området kjent i Trondheim, og da konjunkturerne steg restaurerte grunneier området og solgte det (Rosenbæk 2009).

Som eksemplene viser velger flere land, inkludert Norge, å bruke temporær urbanisme strategisk i byutvikling grunnet en rekke positive økonomiske og bylivsgenererende effekter det har forårsaket. I København er midlertidig arealanvendelse i større grad brukt som offentlig strategi. I Københavns Kommuneplan fra 2009 er det avsatt områder som kalles *perspektivområder*. Innenfor disse forekommer ingen fast plan for de neste 12 år, og Københavns Kommunen oppfordrer til midlertidige aktiviteter frem til en bestemt plan foreligger (Københavns Kommune 2009a).

Figur 7. Bilde viser Københavns Kommunes rekkefølge på utbygging hvor egne områder er avsatt til perspektivområder som oppfordrer til midlertidige bruk (København Kommune 2009a:59)

Indenrigs- og socialministeriet i Danmark utgav i 2009 en veileder med tittel *Mental byomdannelse*. Veilederen er ment som en guide til kommuner og private utbyggere om hvordan midlertidige aktiviteter kan være kickstarter for en transformasjonsprosess og hvilke kvaliteter midlertidige aktiviteter har i forhold til prosessorientert planlegging (Rosenbæk 2009). Hausenberg (2008) påpeker i sin artikkel *Midlertidige aktiviteter som værktøj i byudviklingen* viktigheten av å finne overlappende felter mellom kommune, private og kreative aktører hvor mulighet for synergi kan oppstå. Dette illustrerer en vilje fra kommune- og departementsnivå til å satse på midlertidighet, samt markedsføring gjennom konsulentvirksomhet.

Samfunnsendringer og fokus på kreativitet har gitt bypolitikken nytt innhold, men hva er den teoretiske forklaringen på hvorfor temporær urbanisme har blitt noe bypolitisk? I det følgende avsnitt forekommer en redegjørelse av hvilke teorier som gjør seg gjeldene for å forklare dette.

FEM TEORETIKERE

Fem teoretikere med ulike innfallsvinkler til hva som er ”god” byutvikling utgjør til sammen min teoretiske antagelse for hvorfor temporær urbanisme har blitt noe bypolitisk. Temporær urbanisme kan inngå som strategi i alle teoriene hvilket danner grunnlag for valg av teoretikere. Teoretikerne representerer moderne tanker innen byplanlegging for hva som formodes å være ”riktig” eller ”god” byutvikling.

KREATIVE BYER

Allerede på 1960-tallet argumenterer Jane Jacobs for at det er en viss sammenheng mellom kreativitet og økonomisk vekst hvor diversitet har en spesiell betydning. Diversitet oppstår ifølge

Jacobs (1961) når mange forskjellige typer mennesker og virksomheter befinner seg innenfor et avgrenset geografisk område. Diversitet oppstår primært i storbyer hvor mange ulike mennesker setter forskjellige krav til byen, hvordan den skal utvikles og hva den skal tilby. Det er mellom de motstridende ønskene og oppfattelser av byen at kreativitet oppstår, og hun påpeker at når et sted blir kjedelig vil til og med de rike forlate det (Jacobs 1961).

RICHARD FLORIDA – ØKONOMISKE EFFEKTER I BYUTVIKLING

Den amerikanske professor Richard Florida spinner videre på Jane Jacobs teori og argumenterer for at det er en sammenheng mellom et områdes økonomiske utvikling og dets steds kvalitet. For å skape økonomisk vekst mener Florida (2005) at tilstedeværelsen av den kreative klasse er en nødvendighet. Den kreative klasse består av personer som besitter tilstrekkelig viten, kvalifikasjoner og kreativitet til å skape et kreativt miljø. Florida definerer *klasse* som en klynge mennesker som har felles interesser og som er tilbøyelig til å tenke, føle og oppføre seg likt (Florida & Tinagli 2005).

Hvem er Floridas kreative klasse?

Florida inndeler den kreative klasse i to overordnede grupper. Mennesker som tilhører den *superkreative kjernen* beskjeftiger seg med vitenskap, ingeniørarbeid, arkitektur, design, utdanning, kunst, musikk, forfatterskap og underholdning. Den andre gruppen er de *kreative akademikere* som jobber innen høyteknologiske og finansielle sektorer som finans, rettssystemet og helsevesenet. Den kreative klasse skiller seg primært fra andre klasser ut i fra hva slags type tjenester de betales for å utføre. Florida uttaler at arbeiderklassen og serviceklassen hovedsakelig betales for å utføre en jobb ut i fra en plan, mens den kreative klasse betales for å skape selve planen hvor de må tenke selvstendig (Florida & Tinagli 2005).

Stedsidentitet og image har blitt viktige satsningsfelt i byutvikling. Globalisering og teknologisk utvikling har gjort at virksomheter stort sett kan etablere seg der de ønsker. Flere velger i større grad bosetting ut i fra stedsbestemte kvaliteter fremfor nærhet til jobben. Byer konkurrerer dermed om image for å tiltrekke innbyggere og virksomheter. Tilstedeværelsen av den kreative klasse kan bidra til å tiltrekke andre virksomheter som ser fordeler av å være lokalisert i nærheten av et kreativt miljø (Florida & Tinagli 2005).

Floridas 4 T'er

Avgjørende faktorer for den kreative klasses valg av lokalisering og dermed deres innvirkning på økonomisk vekst er i Floridas tidligere utgivelse *teknologi, talent og toleranse*. For å kunne tiltrekke kreative mennesker, generere innovasjon og økonomisk vekst må et sted eller en region inneholde alle faktorene. Grad av talent og teknologi måles på grunnlag av et områdes tetthet av

høytutdannede og høyteknologiske virksomheter basert på software, elektronikk, biomedisinske produkter og ingeniørarbeid. Toleranse er den viktigste av de tre faktorene. Mangfoldighet er en nøkkelfaktor for å kunne tiltrekke seg de kreative aktørene. Toleranse overfor homofile og bohememiljøet mener Florida er viktig. Steder som er populære blant homoseksuelle preges som regel av mangfoldighet og er steder hvor høyteknologisk industri ofte ønsker å slå seg ned. Bohememiljøet utgjøres av aktører innen f. eks forfatteryrket, designere, musikere, kunstnere, skuespillere, fotografer og dansere. Denne type mennesker bidrar til å skape et innovativt miljø som tiltrekker seg kreative akademikere som bidrar til å skape økonomisk vekst (Florida & Tinagli 2005).

I tillegg til de tre T'ene har Florida i senere arbeid lagt til en fjerde T som representerer *territorialitet* (Florida 2008). Territorium har blitt viktig for virksomheters valg av lokalisering. Kreative mennesker og virksomheter tenderer til å samles i kluster fordi det kan ha produktive fordeler, samt gode muligheter for kunnskapsoverføring mellom bedrifter. Innovasjon, økonomisk vekst og velstand fortsetter å forekomme på steder som tiltrekker kreative talenter (Florida 2008). Landegrenser er i mindre grad relevant i forhold til hvor økonomisk vekst forekommer fordi pengekapiital strømmer på tvers av landegrenser. Landegrenser er ytterligere utilstrekkelig når det gjelder å identifisere ulike kulturer. Begrepet ”vestlig kultur” omfatter mange land og sprer seg på tvers av nasjonale landegrenser. Megaregioner som er et voksende fenomen kan forekomme på tvers av landegrenser og utgjør i større grad ”territorier” med den samme kultur eller økonomiske aktivitet (Florida 2008).

CHARLES LANDRY – KULTURELLE, ØKONOMISKE OG SOSIALE EFFEKTER I BYUTVIKLING

I boken *The Creative City: a toolkit for urban innovators* opprinnelig fra 2000 argumenterer Charles Landry for at kreativitet er nøkkelen til å løse urbane problemer. Kreativitet alene kan ikke løse problemene, men det gir beslutningstakere en idébank hvorfra nyskaping kan oppstå (Landry 2008). Kreativitet defineres som evnen til å belyse et problem fra en ny vinkel og ytterligere kunne omformulere utgangspunktet til et nytt problem med nye løsningsmuligheter (Landry 2008).

There are a number of preconditions for a city to be truly creative and if creativity is to embed itself into the organizational fabric of a city. They start with various personal and collective factors, such as a stimulating environment, security, freedom from disturbance and anxiety (...) Urban creativity means bringing together a varied mix of actors, agents and interest groups with carrying backgrounds, aspirations, potentials and cultures.

(Landry 2008:105-106).

Landry (2008) uttaler at kreativitet avhenger av kvaliteter til det enkelte individ, organisasjon eller by. Kvaliteter som åpenhet, nettverksbygging, villighet til eksperimentering, tørre å ta risikoer, samt besittelse av ressurser av kunnskapsmessig og økonomisk art, er viktig for å identifisere seg som kreativ by. Kreativitet handler ifølge Landry (2008) om et tankesett som må inn i alle prosesser i byutvikling. Landry (2008) har en bred definisjon av hva han legger i ”et kreativt miljø” og hevder at det kan være bygninger, delområder i en by eller hele byer og regioner. Kreative miljøer inneholder nødvendig hard og myk infrastruktur som kan generere idéutvikling. Hard infrastruktur består av bygninger og institusjoner herunder forsknings- og utdanningsinstitusjoner, kulturelle fasiliteter, samt servicetilbud innen transport og helse. Myk infrastruktur utgjør det sosiale nettverk og interaksjon mellom mennesker som frembringer nye idéstrømmer mellom mennesker og institusjoner. Kreative miljøer forekommer i fysiske settinger hvor entreprenører, intellektuelle personer, kunstnere, administratorer og studenter kan jobbe i et åpent miljø hvor interaksjon mellom aktørene skaper nye ideer, produkter og handlinger som bidrar til økonomisk overskudd (Landry 2008).

Landry (2008) fremhever mennesket som den viktigste ressurs i enhver by og mener at når mennesker får tildelt makt slik at de har mulighet til å delta i utviklingen, har de kapasitet til å løse urbane problemer og generere vekst. Dette avhenger av åpenhet og evne til å lytte. Landry (2008) foreslår et sett med overordnede konsepter som bidrar til kreativ tenkning og planlegging. Disse innebærer analysemodeller, bruk av pilotprosjekter til å teste ut nye strategier og ideer, samt fokus på mennesker i stedet for arealbruk fordi det er menneskers ferdigheter og kreativitet som driver byutvikling. Kultur har en sentral rolle i den ”kreative by” og representerer hovedkilden hvorfra kreativitet har sitt utspring. Hvorvidt en by er kreativ eller ikke kan måles ut i fra dens evne til å skape nye produkter og forvandle ideer til handling (Landry 2008).

Hva består Landrys ”toolkit” av?

Toolkit kan oversettes til verktøykasse som Landry (2008) mener inneholder ulike konsepter, ideer og måter å tenke på for å kunne forstå, utforske og handle for derigjennom å løse urbane problemer. Verktøykassen kan forstås som et sett med tilnærminger og teknikker som brukes til å se problemer fra flere sider, og dermed oppdage at det finnes mer enn ett løsningsforslag. Helhetstenkning er et nøkkelord. Det er viktig å vurdere både økonomiske, fysiske, sosiale og kulturelle effekter og at disse ikke måles hierarkisk mot hverandre (Landry 2008).

Landry opererer med en rekke konsepter og teknikker som skal øke kreativ tenkning og planlegging. Konseptene innebærer *handling* hvor det oppfordres til kreativitet i offentlig rom. I tillegg har konseptene fokus på en *analytisk og beskrivende* tilnærmelse som innebærer

nedbryting av komplekse temaer og forklarer prosesser og strømmer som kan brukes til å utvikle nye strategier. *Timing* er et viktig konsept som understreker viktigheten av å vite når det er behov for kreativ tenkning. Derneft må man kunne *implementere og styre* kreative handlinger. Evne til å kunne *vurdere* hvor innovativ et prosjekt er og om en by handler etter beste evne eller ikke er også viktig. Ved å *konseptualisere* og binde sammen konseptene med andre tilnæringer til det urbane liv kan det oppstå nye verktøy og metoder for å angripe urbane problemer. I byplanlegging er det viktig å tenke holistisk og inkludere kulturgeografi, økonomi, sosiologi, psykologi, historie, byplanlegging, design og estetikk (Landry 2008).

KOMMUNIKATIV PLANLEGGING

I takt med økt nettverksstyring har behovet for kommunikasjon i byutviklingsprosesser akselerert. Fokus på innbyggerne og demokratiske prosesser har medført at medvirkning har blitt et viktig og mye omdiskutert tema i byutvikling.

PATSY HEALEY – SOSIALE EFFEKTER I BYUTVIKLING

Patsy Healey er blant de mest synlige forfatterne innen kommunikatv planlegging, og hun tar utgangspunkt i Habermas' teori og forestilling om den åpne maktfrie dialog som beste handlemåte og metode som vil føre til det beste resultat. I sin bok *Collaborativ planning-shaping places in fragmentet societies* opprinnelig fra 1997, redegjør hun for en form for governance (nettverksstyring) i byutvikling som er preget av åpen kommunikasjon og konsensusbygging, og derav navnet *collaborativ planlegging* som kan oversettes med "samarbeidsplanlegging" eller "kommunikativ planlegging". Patsy Healey er motstander av tankegangen som preger neoliberalismen. Resultatorientert planlegging og effektivisering er ifølge Healey (2006) en snever tilnærning til hvordan mennesker oppfører seg, tenker og hva som er deres interessefelt. Hun er kritisk til et konkurransepreget samfunn fordi hun mener det er til hinder for konsensusbygging og generering av tillit. Neoliberalismens ideologi med fokus på individet og konkurranseevne mener Healey (2006) utfordrer planleggingspraksisen fordi planlegging som omhandler sosial koordinering innebærer en form for sosial handling. Jevn maktfordeling mellom aktører er ifølge Healey (2006) nøkkelen til en vellykket prosess, og hun påpeker at samarbeid og kommunikasjon kan endre maktstrukturene. Healey ser planlegging som en interaktiv prosess i en sosial kontekst, som ikke kun består av tekniske prosesser rundt design, analyser og styring (Healey 2006).

I tillegg til konsensusopptåelse mellom partene og en åpen prosess skal kommunikasjon baseres på ærlighet og oppriktighet. Det vil si at deltakerne ikke har noen baktanke med å delta i nettverket, og uavhengig av sosial og økonomisk status skal alle ha mulighet til å delta i prosessen. Tillitt mellom partene er en forutsetning for at en åpen prosess vil fungere i praksis. Et

viktig argument i kommunikatív planlegging er troen på at kunnskap og forståelse produseres gjennom fellesskap og sosiale læringsprosesser. Det er viktig å erkjenne at aktørene kommer til å ha ulik oppfatning av hva som er gode og dårlige prosjekter, men alle skal respekteres og ha mulighet til å delta i samarbeidet. For å styrke kommunikatív planlegging mener Healey (2006) at fokusering på omstrukturering og nytt design av den offentlige institusjon er en nødvendighet. Institusjonene inneholder en maktfordeling i spesifikke styringsaktiviteter, og uten maktdecentralisering vil få mennesker ha mulighet til å delta i utviklingen av det moderne samfunn. Healey (2006) inndeler samfunnets institusjonelle design i to nivåer som består av myk og hard infrastruktur hvor hovedfokus bør ligge på myk infrastruktur. Myk infrastruktur omhandler hvordan den enkelte planlegger og aktør jobber og deltar i nettverket. Hun gir ingen konkret definisjon av myk infrastruktur, men jeg tolker det til å være den *planleggingspraksis* som ulike aktører benytter seg av, deres grad av involvering og hvordan de deltar i nettverk og prosesser. Hard infrastruktur utgjør samfunnets formelle politiske styringssystem og offentlige styringsinstitusjoner (Healey 2006). Dette kan tolkes som selve *planleggingssystemet*.

BYROM DIMENSJONERT FOR MENNESKER

Det er 50 år siden Jane Jacobs kritiserte modernismens adskillelse av byens funksjoner i boken *The Death and Life of Great American Cities*. Hun kritiserte vektlegging av frittliggende elementer og påpekte at sammen med bilens invasjon av byene ville funksjonssegregering resultere i byrom uten byliv og mennesketomme byer (Jacobs 1961). I løpet av de siste 50 årene har mennesket fått en høyere verdi i byutvikling og arkitekten Jan Gehl har blitt en guru når det gjelder byrommenes samspill med det sosiale liv.

JAN GEHL – FYSISKE EFFEKTER I BYUTVIKLING

I 1971 utgav for første gang Jan Gehl boken *Livet mellom husene*, som siden har blitt utgitt flere ganger. I likhet med Jacobs er Gehl motstander av funksjonalismens byer og mener at menneskene som ferdes mellom husene tillegges for liten oppmerksomhet. Gehl setter mennesket i sentrum og mener at mennesket er det viktigste element i byutvikling. Mennesket har førsteprioritet, dernest kommer byrommene og til slutt bygningene (Gehl 2010). Gehl (2007) mener at byrommene har en viktig betydning for menneskers ferdsel. Det er i byrommene det forekommer interaksjon mellom mennesker og hvor møtet med det fremmede og spennende oppstår. Byrommenes fysiske utforming legger grunnlag for hvilke aktiviteter som oppstår. Dårlig kvalitet på uterommene vil kun føre til nødvendige aktiviteter som f. eks å gå til bussen eller butikken. Har byrommene derimot en høyere kvalitet øker sjansen for at valgfrie og sosiale aktiviteter forekommer i byrommene (Gehl 2007).

Mennesker orienterer sig mod mennesker, opholder sig og færdes sammen med andre, placerer sig i nærheten af andre, nye aktiviteter opstår i nærheten af begivenheder, der allerede er i gang.

(Gehl 2007:21).

Sitatet tydeliggjør at mennesket er et sosialt vesen og har behov for kontakt med andre mennesker. Å oppholde seg rundt andre, høre og se andre, motta impulser fra andre er et alternativ til å være alene og kan innebære positive opplevelser (Gehl 2007). Vi opplever gjennom sansene smak, syn, hørsel, berøring og lukt. For å stimulere sansene og skape opplevelser må byrommenes utforming vektlegge den menneskelige dimensjon. Avstand er et sentralt begrep i denne sammenheng. Ytterligere er aktivitet blitt en attraksjon hvor menneskelige aktiviteter tiltrekker andre mennesker (Gehl 2007; Gehl 2010).

Lav forekomst av biltrafikk er viktig for å skape menneskefylte byrom. Hvorvidt byrom er suksessfulle hva angår byliv måles med antall mennesker og varigheten på deres tilstedeværelse i byrommene. Med andre ord må offentlige byrom utformes slik at de *inviterer* til opphold over tid. Bygninger bidrar til å skape romlige strukturer som kan risikerer å øke eller redusere uteaktivitetene i et område (Gehl 2007; Gehl 2010). Hvorvidt det skjer avhenger av hvordan de offentlige romligheter er plassert i forhold til det private rom, og hvordan grensdragningen mellom offentlige og private uterom forekommer. Invitasjon handler ytterligere om tilgjengelighet og om at det faktisk finnes noen destinasjoner med et programmatisk innhold som tiltrekker mennesker (Gehl 2007).

Gehl Arkitekter har også omfavnet temporære aktiviteter og arealanvendelse som et strategisk virkemiddel i byutvikling. På konferansen Humanistisk byplanlegging 12.05.2011 arrangert av NE Kunnskap uttaler de følgende:

Det midlertidige drejer sig om at *invitere* ved at introdusere *materialer* der kan definere *nogle zoner og forbindelser* hvor *arkitekturen* kan blive til *rum i rummene* der tilbyder *destinastioner* (...) hver dag, en gang i mellom og året rundt.

(Villadsen 2011:12.05.).

Jan Gehl og Gehl Arkitekter er opptatt av at byens rom inviterer til bruk, opplevelser og opphold. Temporære byrom er den øyeblikkelige invitasjon til bruk av et område før det permanente byrom er ferdigstilt. Ved å benytte seg av ulike materialer inviterer man til noe uventet, noe som overrasker, stimulerer sansene våre og skaper en opplevelse. Ved å skape noen soner og forbindelser i byer, så inviterer man til bruk. Det kan være en sone for en bestemt type aktivitet (f. eks PLUG N PLAY i Ørestad i København). Temporære byrom kan utgjøre rom i rommene, og

på den måten være et verktøy for å nedskalere offentlige rom som ikke er planlagt etter menneskelige dimensjoner. Arkitekturen som utgjør designet er ytterligere avgjørende for om området inviterer til opphold eller ikke. Ved at man skaper noen destinasjoner inviterer de temporære byrom igjen og igjen til opplevelser og opphold. Temporære byrom er spennende nettopp fordi de er temporære eller fordi det er noe nytt (Villadsen 2011).

Gehl Arkitekter påpeker på konferansen Humanistisk byplanlegging at nye metoder i byplanlegging er å tenke *framework* fremfor masterplan. Prinsippet går ut på at man utarbeider en visjon, men at veien til målet kan variere. Dersom temporære byrom brukes til å utforske et områdes potensialer, kan det være et virkemiddel i denne metoden. Videre påpeker Gehl Arkitekter at temporære byrom har evnen til å sette ”glemte” områder på innbyggernes mentale bykart. Det vil si at gjennom temporære aktiviteter og arealanvendelse kan områder som egentlig er ”glemt” gjenvinne folks oppmerksomhet (Villadsen 2011).

STEDSIDENTITET

Alle steder er et sted, men ulike mennesker kan ha ulik oppfattelse og indentifisering av en gitt romlighet. Dermed kan ett sted fremstå forskjellig for ulike grupper eksempelvis med forskjellige kulturelle bakgrunner. Steder konstrueres gjennom at mennesket gir det en mening.

Meningsdannelsen skjer gjennom opplevelser og erfaringer man tilegner seg på stedet eller på liknende steder. Biologiske faktorer og narrativer bidrar ytterligere til hvordan vi oppfatter steder og hva slags mening vi gir det. Ved å gi steder en mening går de fra å være en romlighet (space) til å bli et sted (place) (Cresswell 2004; Tuan 1977). Koordinatene 40.46 ° nord, 73.58 ° vest gir ikke mening for folk flest. Dersom man i stedet skriver Central Park i New York blir plutselig stedet meningsfullt og danner en rekke assosiasjoner for en stor del av verdens befolkning (Cresswell 2004). Planleggere og politikere forsøker å skape meningsfulle steder som gir folk positive assosiasjoner og opplevelser, og dermed et ønske om å oppholde seg i på disse stedene.

CHRISTIAN NORDBERG-SCHULZ – SOSIALE EFFEKTER I BYUTVIKLING

I 1978 utgav arkitekten Christian Nordberg-Schulz boken *Mellom jord og himmel* hvor han redegjør for stedets betydning for menneskets tilhørighet til et område. Et sted er et romlig avgrenset område med bestemte kvaliteter og karakteristika. Menneskets identitet er ifølge Nordberg-Schulz (1978) avhengig av stedets identitet, og ved at mennesket identifiserer seg med et sted gir det vedkommende en tilhørighet til stedet. Identitet handler om at man tilhører et sted, en verden, som omfatter selve stedet og det samfunn som stedet er en del av. Det er stedets kvaliteter som vi identifiserer oss med, og kvalitetene påvirker våre aktiviteter når vi oppholder oss der (Norberg-Schulz 1978).

Etter 2. Verdenskrig oppstod begrepet ”stedstap” da mange byer var offer for gjennomgripende forandringer. Dette var spesielt tilfellet i USA og britiske byer som Manchester, Glasgow og Birmingham hvor hele bydeler ble revet til fordel for ny spredt bebyggelse eller massive gjennomfartsårer. Ferdighus ble oftere benyttet i boligprosjekter, og Nordberg-Schulz (1978) mener at steder mistet sitt særpreg i takt med denne utviklingen. Stedstap ble et negativt ladet begrep og medvirket til at byer begynte å interessere seg for forholdet mellom mennesker og omgivelsene for derigjennom å endre tendensene i stedsutviklingen (Norberg-Schulz 1978).

Erindringer, orientering og identifikasjon er grunnleggende for stedsforståelsen og er aspekter som bidrar til å skape tilhørighet til områder. For at mennesket skal føle tilhørighet til et område må stedet gi en *mening*. Gjennom sansene opplever vi steder, og gjennom erindringer, orientering og identifikasjon danner vi oss en mening av stedet og muliggjør hvorvidt vi føler en tilhørighet til stedet eller ikke (Norberg-Schulz 1978). Byrom er ifølge Nordberg-Schulz (1978) definerte rom som fungerer som samlingssted for mennesker som bor eller oppholder seg i byen. Byene er ”mulighetens miljø” fordi byen er fragmentert, og ulike byrom innebærer ulike strukturer og stedsidentiteter. Byen inneholder dermed valgmuligheter og mulighet for individuell identifikasjon, men innefor den samme ramme (byen). Ulike steder inneholder ulike strukturer, og Nordberg-Schulz (1978) tildeler arkitekturen en viktig rolle når det gjelder å gi steder en mening. Menneskelige handlinger søker et passende sted for sine utførelser som kan være bestemt av det arkitektoniske uttrykk.

OVERLAPPENDE TEORIER?

Landry og Florida er begge opptatt av kreativitet som omdreiningspunkt i byplanlegging og mener at det er nøkkelen til suksess. Begge har en bred tilnærming til kreativitetsbegrepet, men Landry som mener det må inngå i tankesettet og alle *prosessene*, ser enda bredere på kreativitet enn Florida. Florida retter seg mot steders *fysiske* tiltrekning av kreative aktører samt en bestemt kreativ klasse. For Landry er kreativitet en verdi i seg selv, og for Florida er stedets betydning avgjørende for utvikling av kreative forekomster.

Landry og Healey er begge opptatt av kvaliteter som åpenhet og nettverksbygging (myk infrastruktur). Landry har i likhet med Healey tro på prosessorientert planlegging og påpeker at når mennesket får tildelt makt og dermed mulighet til å delta kan den type kreativitet oppstå som han mener bidrar til å løse urbane problemer. Florida, Landry og Healey er alle opptatt av toleranse og bred inkludering. Toleranse bidrar til å skape mangfoldighet som Florida mener er viktig for å kunne tiltrekke seg den kreative klasse. Healey er opptatt av toleranse i forhold til at alle skal ha mulighet til å delta og blir hørt i medvirkningsprosesser, og Landry er opptatt av åpne prosesser hvor toleranse er en forutsetning.

Både Healey og Gehl prioriterer mennesket høyt i byutvikling, men på litt ulike måter. Gehl er opptatt av menneskets fysiske tilstedeværelse i byrommene, samt å skape gode byrom dimensjonert etter en menneskelig skala som inviterer til opphold. Healey vektlegger som tidligere nevnt menneskets deltakelse i selve prosessene. Gehl er opptatt av at byen planlegges *for* mennesker hvor Healey ønsker en bred deltakelse *av* mennesker i byutvikling.

Gehl og Nordberg-Schulz kan ikke direkte sammenliknes, men begge er opptatt av opplevelsene vi får i byens rom og at disse skjer gjennom sanseapparatet. Både for Gehl og Nordberg-Schulz fungerer byrom som samlingspunkt for mennesker som bor eller oppholder seg i byen.

For de fem teoretikere spiller *stedet* en viktig rolle. De påvirker på hver sin måte hvordan vi planlegger og gjennomfører en ønsket form for urbanitet. Nordberg-Schulz er opptatt av stedets betydning for tilhørighet. Gehl er opptatt av romlige strukturer som inviterer til opphold. Healey er opptatt av menneskelig deltakelse for å skape steder. For Florida har stedet en viktig betydning for kreativitet, og Landry har kreativitet som overordnet strategi i prosessene for å utvikle gode steder. Teoretikerne har noen overlappende felter, men med noe ulik innfallsvinkel. Til sammen inngår teoriene i planleggeres kunnskapsfelt om urbanisme og til å utvikle den form for urbanitet som er ønsket av politikere og planleggere. I stor grad dreier dette seg om ”kreative byer” som en del av kulturbasert byutvikling, hvor kreativitet blir brukt som et strategisk identitetsbyggende element.

HVORDAN PASSER TEMPORÆR URBANISME INN I DE TEORETISKE VINKLINGENE?

De enkelte teoretikerne sier lite om temporær urbanisme. For å begrunne hvordan den utvalgte teori kan forklare hvorfor temporær urbanisme har blitt et bypolitisk satsningsfelt, kreves en redegjørelse for hvordan temporær urbanisme passer inn i de teoretiske ideologiene som nevnes i oppgaven.

TEMPORÆR URBANISME - EN STRATEGI MOT STATUS SOM KREATIV BY

Temporær urbanisme har ofte kreative programmeringer i form av kunst og kultur. Strategien i seg selv kan også anses som kreativ fordi den kan fungere som testlaboratorium, og er en form for byutvikling som i større grad tillater eksperimentering enn tradisjonell planlegging. Temporære tiltak brukes også til å markedsføre byer for å tiltrekke turister, virksomheter, innbyggere og andre som ønsker å være i nærheten av et kreativt miljø. I Amsterdam har MTVs hovedkvarter etablert seg som nærmeste nabo til NDSM. Det kan ha sammenheng med et ønske om å kunne identifisere seg med den trendy og kreative atmosfæren NDSM skaper. Richard Floridas teori om stedets kvaliteter som avgjørende for å tiltrekke seg den kreative klasse og kreativitet som bidrag til

økonomisk vekst, kan dermed ha en innvirkning på byers økende satsning på temporær urbanisme. Stedets særpreg er viktig for å tiltrekke seg ”bohememiljøet” som utgjør majoriteten av de som bedriver temporære aktiviteter. Bohemeindeks samt toleranse overfor denne gruppen tiltrekker akademiske kreative som bidrar til å skape økonomisk vekst (Florida & Tinagli 2005).

TEMPORÆR URBANISME - EN STRATEGI I HUMANISTISK PLANLEGGING

Temporær urbanisme kan være et ledd i prosessorientert byutvikling hvor man gjennom midlertidige tiltak kan teste ut hva som er mulig og umulig. Videre kan det være et ledd i en medvirkningsprosess fordi innbyggere selv bidrar til å skape noe. Temporær urbanisme kan ses som en ny *strategisk* del av planleggingspraksisen som Healey (2006) kaller myk infrastruktur hvor det er en bred deltakelse i nettverkene.

Gode byrom har blitt et viktig satsningsfelt i bysammenheng og mange byer lar seg inspirere av Gehls ideologi. Byrom har blitt et statussymbol og konkurranseområde hvor det årlig kåres en vinner av det beste og mest velfungerende byrom. Eksempel på dette er den årlige utdelingen av Bymiljøprisen i Norge. Gehl Arkitekter påpeker selv en rekke positive effekter av temporære byrom fordi de kan utgjøre destinasjoner, nedskalere store flater og skape aktiviteter som tiltrekker flere mennesker.

TEMPORÆR URBANISME ER IDENTITETSSKAPENDE

Midlertidig arealanvendelse som forekommer på brakkland eller som interim bruk mellom to permanente tiltak kan bidra til å gi et område en ny stedsidentitet. Temporær urbanisme kan gi stedet en mening for innbyggere som selv bidrar til midlertidige tiltakene enten som bruker eller som grunnlegger. Ved å ta i bruk et ubrukt område kan det gå fra å være en *romlighet* til å bli et *sted* som folk identifiserer seg med og føler tilhørighet til. Temporær urbanisme kan brukes til å skape et ønsket image enten det er som ”grønn by” gjennom temporære parker, ”miljøby” ved å eksperimentere med nye sykkelveier som det er gjort i Torggata i Oslo og New York, eller som ”kreativ by” gjennom kreativt innhold i temporære byrom.

NASJONAL VEILEDNING OM TEMPORÆR URBANISME

Bruk av temporær urbanisme som strategisk verktøy er en trend. ”Kreative byer” er blitt en utviklingsmodell slik ”Hagebyer” var (Young 2006). Mange byer og kommuner bruker kulturelle stunts og temporære kunstprosjekter til markedsføring. Temporær urbanisme i byutvikling ikke noe nytt. Det nye er imidlertid at det settes på den politiske dagsorden i Europa og at det inngår som en strategisk del av en planleggingsprosess. Dette gjør seg også gjeldende i Norge. Statsbygg utgav i forbindelse med Krysskonferansen 2011 en veileder om midlertidighet som strategi i byplanlegging. Det at Miljøverndepartementet og Framtidens byer var interessert i mer

informasjon om temporære byrom, samt kommuners eskalerende interesse for fenomenet vitner om dette.

Erfaringer fra tidligere prosjekter kan vise til positive effekter av denne type bruk. Midlertidige aktiviteter kan være fordelaktig på flere områder når det gjelder sosiale, kulturelle, økonomiske og fysiske effekter. Effektene er plukket ut fra forskjellige forfattere som uttaler seg om fenomenet og satt sammen i kategorier. Effektene kan ses i sammenheng med ideologiene til de fem utvalgte teoretikerne, men kategoriene er bredere enn den enkelte teoretikers teori.

Sosiale funksjoner

- *Nytt liv:* Temporære funksjoner kan skape nytt liv på områder som ellers står tomme (f. eks dobbeltprogrammering av byrom som er tomme i ulike årstider)
- *Medvirkning:* Temporære aktiviteter kan være et ledd i en medvirkningsprosess hvor innbyggerne med sine egne prosjekter bidrar i byutviklingen. Temporære aktiviteter kan ytterligere være en indikator til politikere om hva som er ønsket blant innbyggerne.
- *Nettverksdannende:* Involverte aktører treffer likesinnede med samme interesser og engasjement.
- *Aktiverer lokalbefolkningen:* Temporære aktiviteter kan bidra til å aktivere lokalbefolkningen på en positiv måte og skape tilhørighet og aksept for forandringsprosesser. Dette kan redusere sjansen for NIMBY-fenomenet (Not In My Back Yard) som ofte oppstår i forbindelse med bytransformasjon.
- *Byliv før byen:* Temporære aktiviteter kan bidra til å identifisere et område og skape tilhørighet blant innbyggerne før området står ferdigstilt.

Kulturelle funksjoner

- *Ny stedsidentitet:* Temporære aktiviteter kan gi et område en ny stedsidentitet fordi bestemte type mennesker tar i bruk området, og det programmatisk innholdet avviker fra tidligere bruk.
- *Rugekasse for kunst og kultur:* Fordi aktørene ofte er kreative individer og grupper som etablerer seg i nettverk, kan de midlertidige aktivitetene være rugekasser for inspirasjon, kunst- og kulturopplevelser.
- *Effekter for plankulturen:* Bruk av midlertidige tiltak kan påvirke gjeldende plankultur i kommuner dersom erfaringene med midlertidighet er positive.

Økonomiske funksjoner

- **Markedsføring:** Temporære aktiviteter kan brukes i en markedsføringsstrategi for å sette fokus på et område eller kvaliteter man ønsker å fremheve.
- **Tiltrekningskraft for andre virksomheter og innovative individer:** Kreative miljøer tiltrekker ofte andre bedrifter eller individer som ønsker å være i nærheten av et kreativt miljø.
- **Kickstarter:** Temporære aktiviteter kan være en kickstarter for utvikling.
- **Økt markedsverdi:** Dersom de temporære aktivitetene øker attraksjonsverdien, kan det ha positive økonomiske effekter på markedsverdien i et område.
- **Motarbeide "Shrinking cities":** Midlertidighet kan være et strategisk element i arbeidet for å motvirke krypende byer dersom folk aktiveres i et område og har en grunn til å bruke det.

Fysiske funksjoner

- **Liv på byggeplassen:** I nedgangstider eller langvarige byggeprosjekter kan temporære aktiviteter skape liv i et område før det er ferdigstilt.
- **Bindeledd:** Midlertidig aktiviteter og arealanvendelse kan fungere som bindeledd mellom områder i byen og motvirke at brakkområder fremstår som barrierer i byen.
- **Undersøkende funksjon:** Temporære byrom kan fungere som et testlaboratorium og undersøke et områdes potensialer og muligheter.
- **Skala:** Temporære byrom kan skape rom i rommene og være et virkemiddel for å nedskalere rom som ikke er konstruert eller tilpasset en menneskelig skala.

(Haydn et al. 2006; Jørgensen 2011; Københavns Kommune 2009b; Lauinger & Overmeyer 2007; Rosenbæk 2009; Statsbygg 2011; Villadsen 2011)

DELKONKLUSJON

Temporær urbanisme har blitt et bypolitisk satsningsfelt fordi det har en rekke positive *effekter* innen økonomi, kultur, sosiale og fysiske forhold i tillegg til at fenomenet i seg selv har blitt en motebølge som sprer seg nasjonalt og internasjonalt. Slik det fremstår av litteraturen om temporære tiltak er *intensjonene* ofte rettet mot å skape kreative og opplevelsesrike steder, bruke det temporære som testlaboratorium og bylivsgenerator, samt medvirke til mer demokratiske prosesser i byutvikling.

Temporær urbanisme kan være en strategi for steder for å oppnå image som ”kreativ by” som i stor grad preger byutviklingsdebatten som Charles Landry og spesielt Richard Florida har vært med til å etablere. Temporær urbanisme kan ytterligere være et ledd i en medvirkningsprosess hvor det legges opp til bred deltakelse. Strategien har prosessuelle effekter som passer inn i nettverksstyring/governance som Patsy Healey og kommunikativ planlegging er fortaler for. Det at Gehl Arkitekter fremmer temporær urbanisme som noe positivt medfører ytterligere at en rekke kommuner, planleggere og politikere ønsker å satse på strategien. Temporær urbanisme kan fungere som mental byomdannelse som setter ubrukte områder på innbyggernes mentale bykart og derigjennom fungere som en identitetsskapende- og bevisstgjøringsstrategi. Temporær urbanisme kan inngå som strategi både i vekstorientert og velferdsorientert bypolitikk. De økonomiske effekter i form av markedsføring og tiltrekking av turister og næringsvirksomhet viser til vekstorientert bypolitikk. I Groruddalssatsningen i Oslo brukes midlertidige tiltak som sosiale- og integreringsmessige forbedringstiltak hvilket vitner om en velferdsorientert bypolitisk strategi.

SVAKHETER I DET TEORETISKE PERSPEKTIV

Landrys brede definisjon av kreativitet kan oppmuntre til å stille spørsmålstegn ved om uttrykket den ”kreative by” er retorikk eller en realitet? Kreativitetsbegrepet kan bli så bredt at det er vanskelig å se klart for seg hva det konkret innebærer. Landry (2008) uttaler at den ”kreative by” innebærer ideen om å få individer og organisasjoner til selv å oppdage sitt kreative potensial og utnytte det. Landrys konsepter (toolkit) for hvordan man strategisk bør gå frem for å løse urbane problemer fremstilles på et overordnet nivå. Det vanskeliggjør forståelsen for hvordan man konkret som planlegger eller politiker jobber for å få den enkelte til å tenke kreativt i alle sine handlinger. Derfor kan Landrys ”kreative by” fremstå som retorikk heller enn en realitet.

For Florida, Landry og Healey er toleranse et nøkkelbegrep for å lykkes. Med vekstorientert bypolitikk risikerer det å skape steder og bli en maktkamp mellom kapitaler og aktører. Toleransen for *hva* og *hvem* som skal ha mulighet til å bedrive kreative tiltak kan i praksis lett overskygges av tiltak som gir økonomiske avkastninger. Dette har en sammenheng med

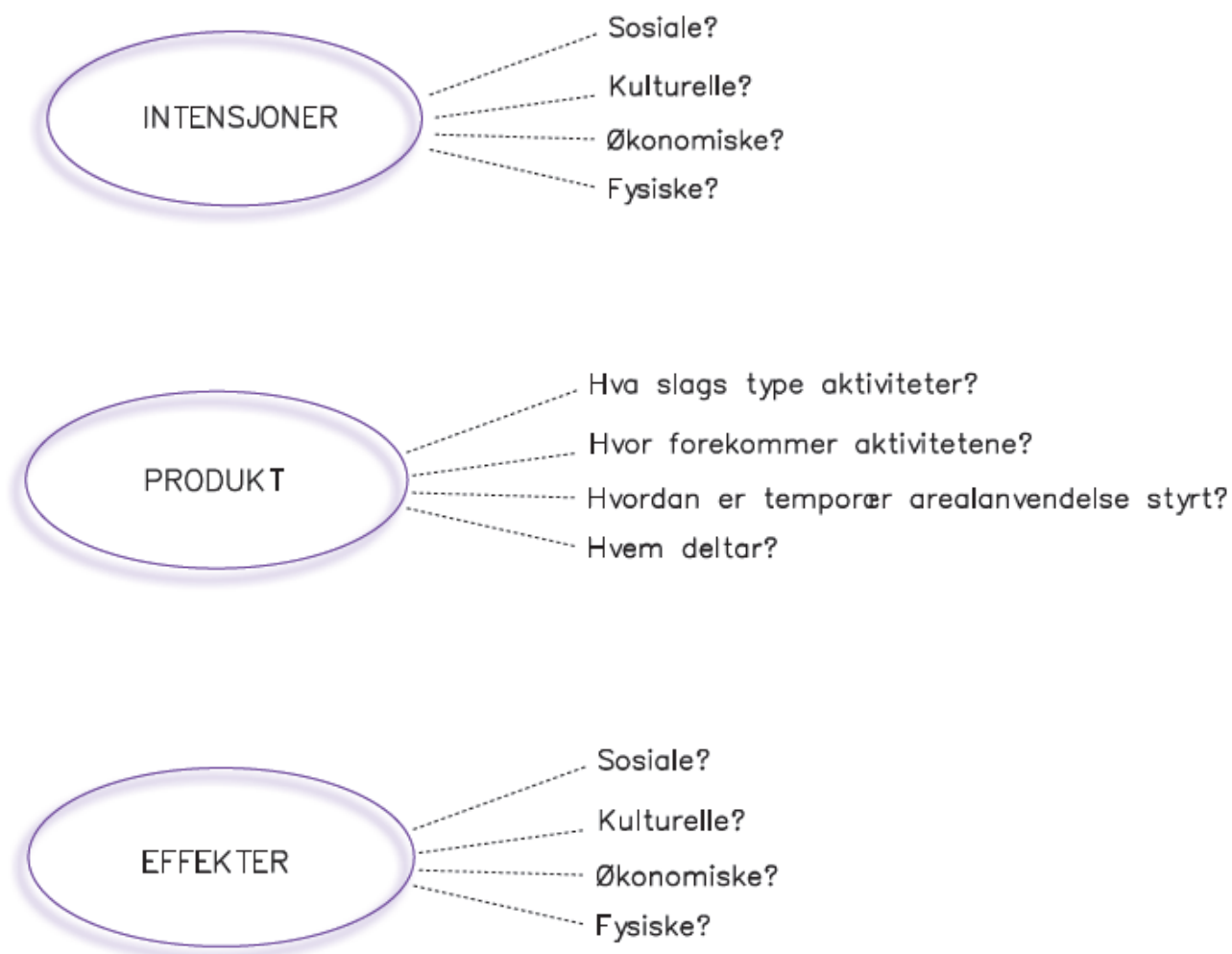
nettverkens grad av åpenhet og hvorvidt styringen foregår i lukkede nettverk som er preget av maktsentralisering.

Den teoretiske utvelgelsen kan begrunnes med at midlertidige tiltak kan inngå som strategi i de ulike teoretikers ideologier. Måten hvorpå planleggere ”shopper” teori for å begrunne valgene deres etter hva som passer best i forhold til det som ønskes utført, kan ses som en overordnet svakhet i planleggingspraksisen. Fordi temporær urbanisme har mange ulike hensikter, produkter og effekter, er det vanskelig å postulere at det kun finnes en enkelt teori for hvorfor dette er blitt noe strategisk. Planleggernes tendens til å ”shoppe” blant teoretiske begrunnelser kan ses i sammenheng med den kompleksitet som byutvikling innebærer. Byutvikling er et puslespill bestående av overlappende brikker som skal settes sammen til en helhet. Temporær urbanisme utgjør puslebrikkene som kan kombineres på ulike måter, om det er i forhold til prosess eller det fysiske resultat, for å oppnå en ønsket form for urbanisme.

ANALYSE

I analysen vil jeg ta utgangspunkt i Bjørvika og Larvik og undersøke hvilke intensjoner, produkter og effekter temporær urbanisme har hatt. Teorien danner grunnlaget for hva som ønskes undersøkt når det gjelder intensjoner, produkt og effekter av de temporære tiltakene.

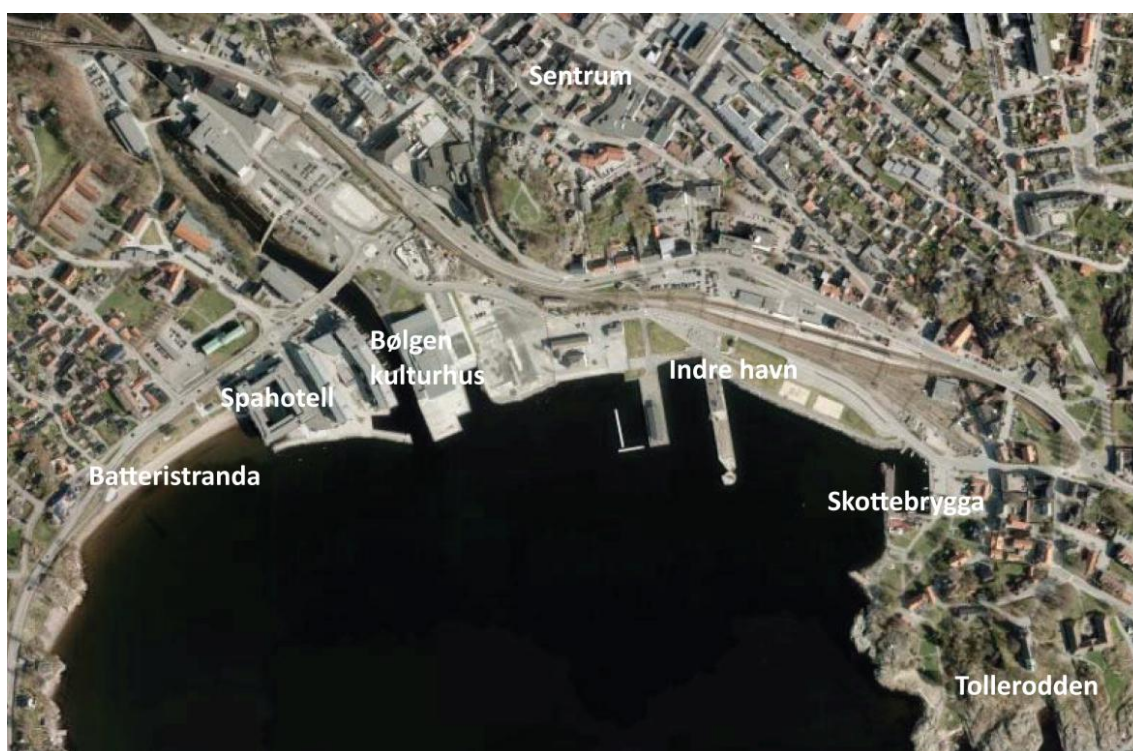
Figur 8. Illustrerer fremgangsmåten og hovedtyngden i analysen.

LARVIK

Figur 9. Flyfoto av Larvik by (Kilde: Larvik Kommune)

Fra 26-28 juni 2008 ble ca. 30 000 m² med asfalt i Indre havn i Larvik forvandlet fra terminalområde til en park med badeanlegg, gressplen, beach volleyballbane, beach fotballbane, benker, lekeplass og gang- og sykkelveg. Gjennomføringen skjedde i løpet av 48 timer og var arrangert som en stor dugnad. Initiativet kom fra daværende ordfører i Larvik Kommune. Før det temporære tiltaket var området ikke en brakksone. Det hadde en bestemt funksjon og et bestemt innhold. Området har tidligere fungert som fergeterminal for Color Line. Flytting av fergeterminalen har lenge vært et diskusjonsemne i Larvik Kommune (Jenssen 2011; Planavdelingen Larvik Kommune 2011; Tvetter 2011). I Kommunedelplanen for Larvik sentrum fra 2006 er Indre havn regulert til transformasjonsområde. Kommunedelplanen påpeker at fremtidig bruk og utforming av Indre havn skal avklares gjennom arkitektkonkurranse (Larvik Kommune 2006). I februar 2008 lanserte Larvik Kommune en arkitektkonkurranse for Indre havn, og i slutten av juni samme år ble DARK arkitekter AS kåret som vinner av idékonkurransen. Noen dager før vinnerforslaget ble annonsert åpnet den midlertidige parken i Indre havn. Parken skulle eksistere frem til arbeidet med den permanente utbyggingen kunne begynne (Jenssen 2011).

Figur 10. Flyfoto av Larvik (finn.no 2011)

Transformasjonsområdet ligger mellom viktige områder for Larvik by. I vest ligger kulturhuset Bølgen som åpnet i 2009 og Batteristranda. I øst ligger Tollerodden og Skottebrygga hvor det bor

barnefamilier og er et mye brukt rekreasjonsområde med strand og grøntområder. I nord ligger torget og Larviks sentrum (Planavdelingen Larvik Kommune 2011).

Av kommunedelplanen fra 2006 fremgår det at Larvik står overfor en rekke utfordringer når det gjelder lokalisering av byrom samt kvalitet i byrommene. Tilgang til sjøfronten for allmennheten, kontakt til fjorden og sjøfronten som en attraksjon i seg selv, er elementer som fremheves som utfordringer for Larvik (Larvik Kommune 2006).

Midlertidige tiltak er ikke noe planavdelingen i Larvik Kommune jobber strategisk med.

Gjennomføringen av parken kom utelukkende som et initiativ fra en enkelt person, daværende ordfører i Larvik (Planavdelingen Larvik Kommune 2011).

INTENSJONENE MED TEMPORÆRT TILTAK I LARVIK

Flytting av fergeterminalen medførte at et stort asfaltert område ville ligge brakk inntil fremtidig utbygging ble igangsatt. Slike prosesser kan ta år. Ordføreren og politiet i Larvik var bekymret for hva slags *sted* området ville bli i mellomperioden og hvem som kom til å ta det i bruk. De fryktet at området kunne bli frekventert av uønskede grupper, og bli et oppholdssted for småkriminelle miljøer eller et ”råneområde” hvor ungdommer henger rundt med bilene sine. Ordføreren ønsket en forskjønnelse av området med økt allmenn tilgjengelighet. Han ønsket ikke at området skulle ligge øde og ubrukt.

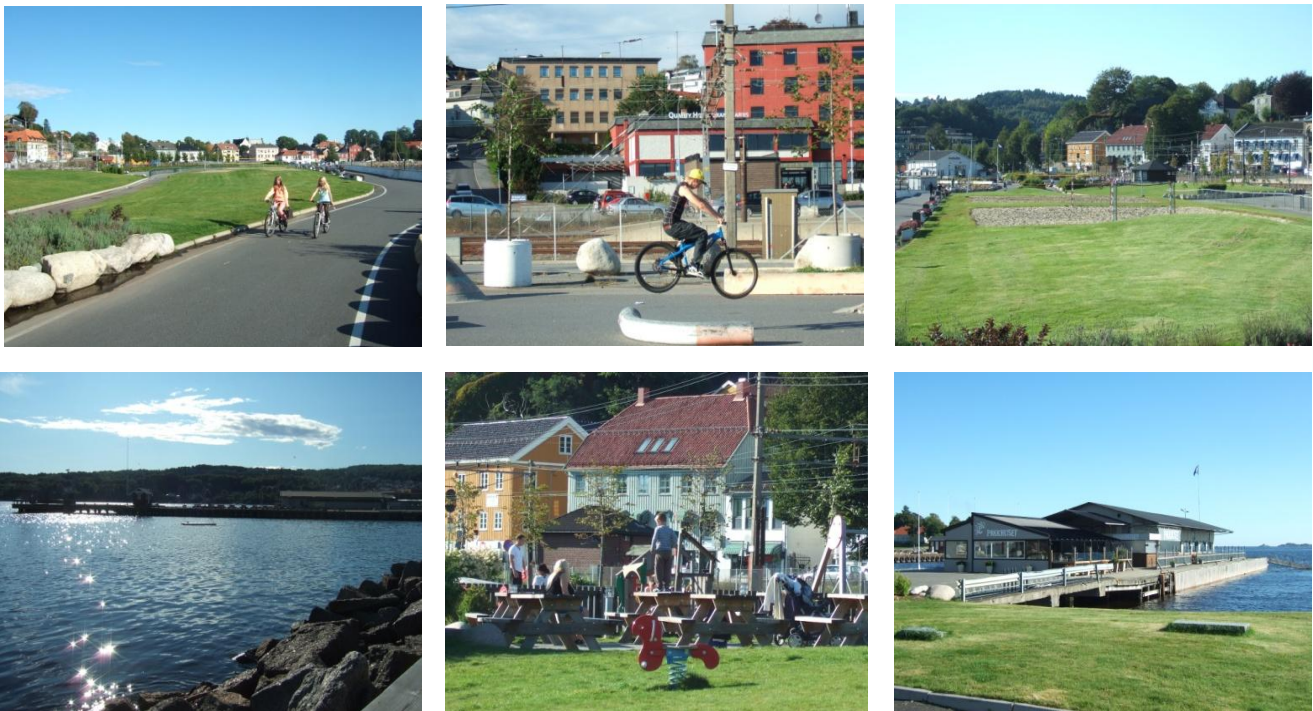

Figur 11. Før- og etterbilde av Indre havn i Larvik (Larvik Kommune; finn.no 2011)

Ideen om en temporær park fikk ordføreren etter å ha sett tv-programmet ”Extreme makeover”. Det er et amerikansk tv-program hvor hus blir revet og rekonstruert i løpet av 48 timer (Jenssen 2011). Begrunnelsen for valg av park som midlertidig programmering, var at tiltaket måtte være noe som var enkelt å gjennomføre, til en rimelig pris og at området lett kunne reverseres til opprinnelig formål. En park er ytterligere en funksjon som kan tiltrekke mange ulike menneskegrupper, og den er tilgjengelig for alle (Jenssen 2011).

PRODUKTET AV DET TEMPORÆRE TILTAKET

Indre havn i Larvik utgjør et temporært byrom som en del av fenomenet temporær urbanisme. Byrommet er programmert til park og rekreasjonsområde med muligheter for idrettsaktiviteter som skating, fotball, volleyball, det er bygget en kafé, lekeplass, samt større arealer er dekket med gress. I følge daværende ordfører er parken ikke tiltenkt et bestemt tidsaspekt, men at den skal eksistere frem til realisering av de fremtidige planene starter. I følge ansatt i Kommunalteknikk, som har tegnet parken er den tiltenkt å eksistere i en periode på 3-5 år. Pr. i dag (2011) har parken eksistert i 3,5 år.

Figur 12. Billedserie av den temporære parken i Indre havn i Larvik. Foto: Kristina F. Jørgensen

STYRING OG GJENNOMFØRING

Prosesen fulgte på ingen måter en vanlig formell planprosess, og regler om offentlig anskaffelse ble heller ikke fulgt. Etter å ha sett programmet ”Extreme makeover” våren 2008, ringte ordføreren til et av de største entreprenørfirmaene i Larvik, Kaare Mortensen AS og luftet sin idé. Han ville undersøke hvorvidt det var gjennomførbart å bygge en park i Indre havn på 48 timer og om firmaet ønsket å bistå. Tilbakemeldingene var positive, og deretter ringte ordføreren til ytterligere tre entreprenørfirmaer i Larvik for å høre om de ville delta i prosjektet (Jenssen 2011; Tveter 2011). Det var lettere å få oppslutning fra de andre entreprenørfirmaene ettersom konkurrenten allerede hadde sagt seg villig til å delta (Jenssen 2011). Entreprenørfirmaene som ble invitert var de fire største i Larvik: Kaare Mortensen AS, H&K Sandnes, Bjørn & Øyvind Tveter AS, Arne Olav Lund AS. I tillegg til disse ble et fåtall andre aktører ringt opp av

ordføreren. Daværende oppsynsmann for Parkavdelingen i Kommunalteknikk ble spurt om å tegne parken. Anleggsgartnerfirmaet Titlestad & Sjulstad ble invitert til å bistå i arbeidet med mannskap, og daglig leder Kjetil Titlestad ble involvert som prosjektleder for gjennomføringen av de 48 timene. Manvik Ferdigplan AS leverte ferdigplanen til prosjektet og fungerte som sparringspartner med ordføreren i alle faser av gjennomføringen (Jenssen 2011; Tvetter 2011).

Oppsynsmann for Parkavdelingen i kommunen som fikk i oppdrag å designe parken hadde noen enkelte føringer å forholde seg til. Parkens utforming skulle ivareta ulike alder- og brukergruppers interesser, og det skulle ikke være en park full av forbudsskilt (Jenssen 2011). Kommunen skulle betale for materialene til parken, og hver av de fire entreprenørfirmaene bidro ytterligere med 100 000 kroner. Planavdelingen i Larvik Kommune ble informert om prosjektet, men ikke direkte invitert til å være med i planleggingen. Planavdelingen var positiv til initiativet, men på betingelse av prosjektets midlertidighet. Derfor er parken bygget slik at den er lett å reversere (Jenssen 2011; Tvetter 2011). Det var ingen som kom med innsigelser eller naboklager hvilket gjorde planlegging og gjennomføring betydelig lettere. Planavdelingen i Larvik Kommune hevdet i intervju den 02.11.2011 at de syntes det var et fabelaktig tiltak. Larvik trengte det, og det har hatt positive ringvirkninger på byen og bylivet. På den annen side så kommunen gjerne at de i større grad hadde blitt involvert i planleggingsfasen (Planavdelingen Larvik Kommune 2011).

Fra ordføreren fikk ideen i mars/april 2008 til startskuddet gikk fredag 26 juni 2008, forekom en rekke planleggingsmøter mellom ordføreren, entreprenørene, oppsynsmann for Parkavdelingen i kommunalteknikk, anleggsgartnerfirmaet og ferdigplanleverandøren. Gjennomføringen skulle skje i form av en stor dugnadsprosess. Invitasjon til å delta ble sendt ut til Larviks innbyggere. De som ville kunne melde seg på. Oppsynsmann for Parkavdelingen, ytterligere en aktør fra kommunalteknikk og daglig leder av anleggsgartnerfirmaet Titlestad & Sjulstad fungerte som ledere for gjennomføringen. Daglig leder av Titlestad & Sjulstad var overordnet prosjektleder (Jenssen 2011; Tvetter 2011). En ekstern prosjektleder med faglig kompetanse og lederkompetanse var ifølge ordføreren en nødvendighet når mange skulle jobbe sammen og mye skulle skje på kort tid (Jenssen 2011). Titlestad & Sjulstad hadde også mannskap som jobbet med konkrete arbeidsoppgaver under opparbeidelsen av parken. Representanter fra hvert av entreprenørfirmaene dannet en mellomgruppe som ble kalt formenn. De samarbeidet tett med lederne for gjennomføringen, hadde kontakt til sitt mannskap, dugnadsgjengen og samkjørte arbeidsoppgaver med kommunalteknikk i kommunen. Entreprenørene deltok også direkte i utarbeidelsen av parken gjennom mannskap og maskiner som jobbet døgnet rundt. På lik linje med formennene ble Park og kommunalteknikk en mellomgruppe som hadde kontakt med lederne, formennene og dugnadsgruppen (se figur 13) (Jenssen 2011; Tvetter 2011).

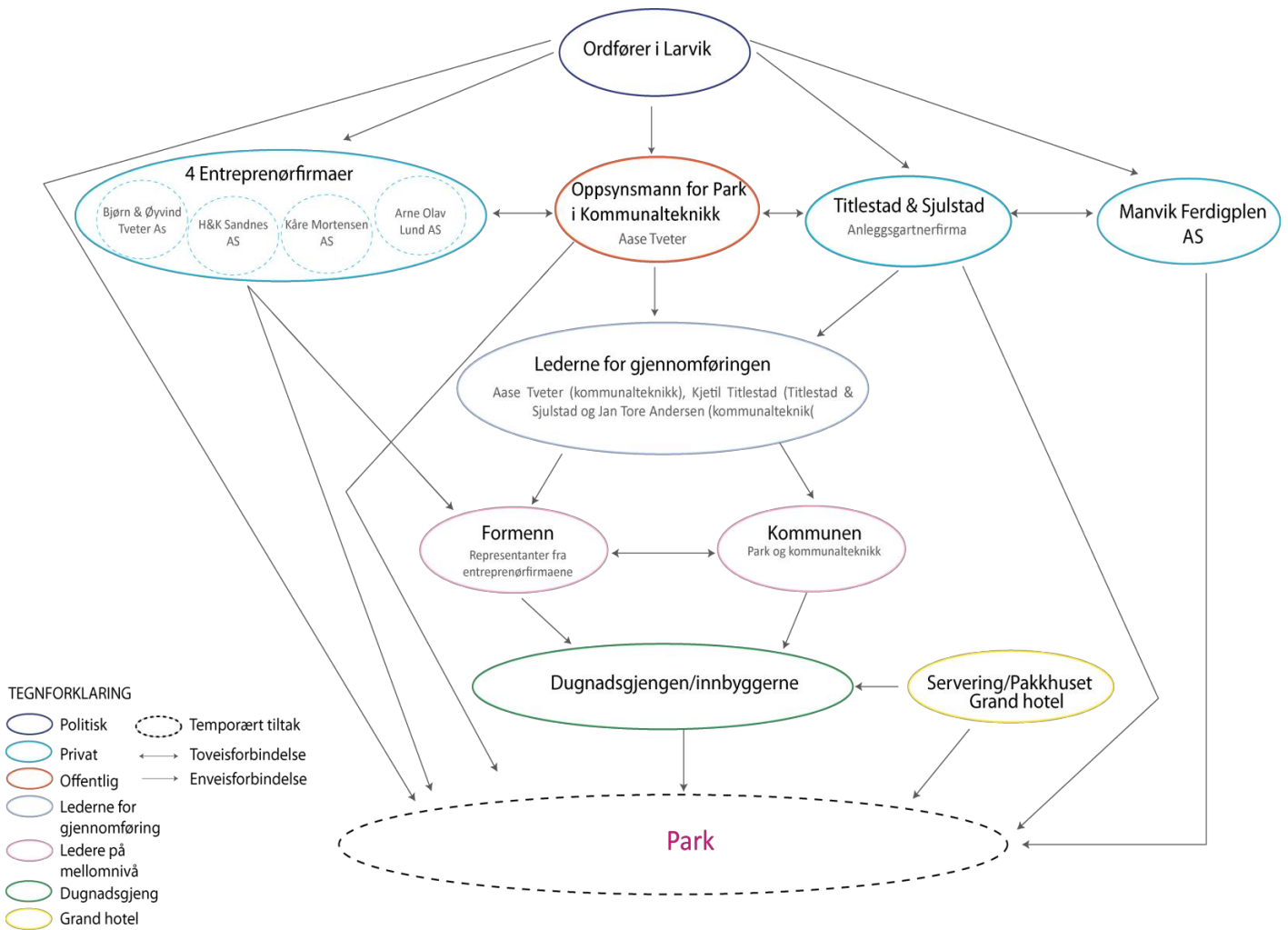
Av HMS-grunner ble området inngjerdet i byggeperioden. Det første døgn var det bare tillatt med gravemaskiner og profesjonelt mannskap på området. Dag to hadde de store maskinene trukket seg tilbake, og dugnadsgjengen som bestod av frivillige innbygger ble sluppet til. Grand Hotel som leier et område i Indre havn primært til gjestehavn for sine gjester, ble med på prosjektet og transformerte det som var brukt som oljelager til restaurantformål. De bisto ytterligere med matservering til alle arbeidende (Jenssen 2011; Tveter 2011).

For å holde orden på hvem som gjorde hva under dugnaden fikk deltakerne utdelt t-skjorter i ulike farger etter hvilke oppgaver de hadde. Lederne var bekledd i lyseblått, formennene og kommunens ansatte fra kommunalteknikk i rosa, dugnadsgjengen stilte i grønne t-skjorter og serveringsgjengen gikk i gule t-skjorter (Jenssen 2011; Tveter 2011).

Både daværende ordfører og oppsynsmann for Parkavdelingen (designer av parken) uttaler i intervjuer at samarbeidet mellom deltakerne var svært godt. Begge er enige om at det ikke oppstod konflikter mellom aktørene. Mindre diskusjoner om beste gjennomføring og løsningsforslag var tilfellet, men derfor var det verdifullt å ha en ekstern prosjektleder som kunne skjære igjennom og ta avgjørelser når det trengtes (Jenssen 2011). Alle som hadde meldt seg på ble inndelt i puljer slik at det var folk til å jobbe gjennom hele døgnet. Totalt var mellom 250-300 frivillige påmeldte. Det var heller ikke kapasitet til at alle kunne oppholde seg innenfor gjerdet samtidig, derav var ”turnusjobbing” en effektiv metode (Jenssen 2011).

I etterkant av gjennomføringen har det vært spekulert i etiske avveininger i forhold til pengebruk og en rekke faktureringer i forbindelse med finansiering av parken. Rådmannen hadde i utgangspunktet avsatt 500 000 kroner til dugnaden fra kommunekassen, og entreprenørene skulle hver bidra med 100 000 kroner. Budsjettet sprakk og parken endte på over 2 millioner kroner (Andersen 2011a). Kommunalteknikk som hadde ansvar for bestilling av ”grønne materialer” bestilte fra firmaet Vestfold Blomster AS som daværende ordfører selv er medeier av med 50 %. Firmaet fakturerte kommunen for 97 471 kroner uten at offentlig anskaffelse ble brukt (Andersen 2011a). Senere har daværende ordfører utbetalt sitt eget firma fra en kommunal konto som han har disponert. Kostnadene skulle dekke etterbeplantning av blomster i 2008 i Indre havn og beplantning av nye trær i 2010 i Indre havn etter riving av terminalen (Andersen 2011b). Medieoppslagene om prosessen i etterkant har likevel ikke endret den generelle oppfatning blant Larviks innbyggere om at parken var et fabelaktig tiltak som mange mener har vært utelukkende positivt for byen og innbyggerne (Planavdelingen Larvik Kommune 2011).

Nettverkskart og aktøranalyse

Figur 13. Nettverkskart og aktøranalyse. Viser organisering av deltakerne ved opparbeidelse av parken.

NETTVERKETS STRUKTUR

Figur 13 viser hvilke aktører som var involvert i utarbeidelse og gjennomføring av parken i Indre havn. På den ene siden kan prosessen fremstå som åpen i og med at alle som ville hadde mulighet til å delta i byggefasen. På den annen side fremstår prosessen og nettverket som lukket og lite inkluderende. Det var et fåtall aktører som bestemte hva som skulle skje, hvordan byrommet skulle programmeres, hvordan det skulle skje og hvem som kunne medvirke. Planleggingsfasen skjedde i et lukket nettverk med håndplukkede deltakere, mens gjennomføringen i større grad var preget av åpenhet. I gjennomføringsfasen kunne hvem som helst delta, men få hadde direkte innvirkning på resultatet. Dermed kan nettverket fremstilles med en hierarkisk struktur hvor enkeltaktører (i dette tilfellet ordføreren) besitter makten å utføre en handling gjennom et fåtalls andre aktører.

EFFEKTENE AV PARKEN I INDRE HAVN

Den temporære parken har hatt en rekke sosiale, kulturelle, økonomiske og fysiske effekter for Larvik. Gjennom intervjuer med nøkkelpersoner i prosjektet har effektene av parken blitt synliggjort.

SOSIALE EFFEKTER

Etablering av parken har medført byliv før byen er ferdigutviklet. Den midlertidige parken har gitt innbyggerne en tilhørighet til stedet. Dugnaden skapte en enorm entusiasme og engasjement i Larvik. Arbeidet førte innbyggere sammen som normalt ikke omgås hverandre, men som i prosjektet jobbet mot et felles mål. Prosjektet aktiverte lokalbefolkningen og skapte noen relasjoner mellom menneskene som deltok. Under dugnaden jobbet firmaer som til daglig konkurrerer mot hverandre side om side. Den midlertidige parken har gitt området nytt liv og gjort det tilgjengelig for allmennheten. I sommerhalvåret kryr det av mennesker i parken til alle døgnets tider. Området brukes av barnefamilier som oppholder seg ved lekeplassen, av ungdom på idrettsbanene, skolene i Larvik bruker området på aktivitetsdager, uteserveringen tiltrekker seg voksne og parken er generelt et rekreasjonsområde for turgåere (Jenssen 2011; Planavdelingen Larvik Kommune 2011; Tveter 2011). Ungdommen har fått et møtested og oppholdssted, og politiet i Larvik har gitt tilbakemeldinger om mindre bråk på nattetid (Tveter 2011). Larviks innbyggere er stolte av parken og den er et element innbyggerne ønsker å vise frem til besøkende (Tveter 2011).

Mange i Larvik føler en tilhørighet til området selv om de ikke har vært med i selve beslutningsprosessen om hva slags sted Indre havn skulle bli. Det er vanskelig å uttale seg om hvorvidt innbyggernes delaktighet i opparbeidelse av parken har medført en økt interesse og deltakelse i medvirkningsprosesser i andre byutviklingsprosesser i Larvik. I intervju med

daværende Oppsynsmann for Parkavdelingen og daværende ordfører uttaler begge at de tror prosjektet har hatt en slik effekt og daværende ordfører svarer følgende:

Ja, det tror jeg, absolutt. Folk er nok mer opptatt av hva som skjer i byen sin, og hva som bør skje. Den politiker som tør å meddele at det området skal utbygges, tror jeg er politisk død i løpet 24 timer, vertfall sånn som stemningen er nå.

(Jenssen 2011:02.11).

Aktivering av lokalbefolkningen kan bidra til å skape aksept for en forandringsprosess. Det var ikke vanskelig å skape aksept for parken i Indre havn når alternativet var en ”asfaltørken” eller parkeringsplass (Jenssen 2011; Planavdelingen Larvik Kommune 2011; Tvetter 2011).

Mange i Larvik oppfatter parken som en permanent løsning og ønsker ikke at området skal videreutvikles til bolig og næringsområde slik DARK Arkitekter foreslo i sitt vinnerforslag (Planavdelingen Larvik Kommune 2011). I motsetning til å skape aksept blant innbyggerne for en forandringsprosess har det temporære tiltaket medført det motsatte. Majoriteten av innbyggerne vil ikke at området videreutvikles og nedbygges til bolig eller næringsformål.

KULTURELLE EFFEKTER

Den midlertidige parken har gitt området en ny stedsidentitet. Fra å være en trafikkert fergeterminal har området blitt et grøntområde som inviterer til en annen form for bruk. For mange som ikke har følt en relasjon til området, har parken gitt innbyggerne og besøkende en ny oppfattelse og identifisering av området.

Ordføreren fikk en kreativ idé og gjennomførte en kreativ prosess som forhindrede at området kunne bli et urbant problem eller inneholde uønskede aktiviteter. Dersom prosjektet skulle ha fulgt en vanlig formell planprosess er det ikke sikkert tiltaket hadde latt seg realisere, vertfall ikke innenfor samme tidsramme (Jenssen 2011; Planavdelingen Larvik Kommune 2011; Tvetter 2011). Stuntet i Indre havn kan påvirke fremtidig bruk av temporær urbanisme i kommunen og dermed ha en innvirkning på plankulturen i kommunen. I intervju med planavdelingen i Larvik Kommune fremgår det at planavdelingen ser hvilke positive effekter midlertidighet kan ha og mener at midlertidige tiltak er en strategi kommunen kan jobbe mer med for å utforske områders potensialer. På den annen side er det utfordrende at det midlertidige skaper feilaktige forventninger om hvordan områder skal programmeres i fremtiden. Tydeligere krav til midlertidige tiltak og tydelig presisering av at tiltakene faktisk bare er midlertidige, mener kommunen kan være viktige virkemidler for å bruke det strategisk. Hvorvidt temporære aktiviteter kan inngå i rekkefølgebestemmelser i reguleringsplaners bestemmelser eller som en del av utbyggingsavtaler, er scenarioer kommunen selv trekker frem under intervjuet (Planavdelingen

Larvik Kommune 2011). Dermed antydes det at den midlertidige parken kan ha bidratt til at kommunen tenker nytt og alternativt rundt temporær urbanisme som strategi, selv om dette på nåværende tidspunkt ikke er noe de jobber aktivt med.

ØKONOMISKE EFFEKTER

Det er vanskelig å måle hvorvidt den midlertidige parken har hatt direkte økonomiske effekter for nærområdet eller for Larvik generelt. Likevel uttaler planavdelingen i Larvik og tidligere ordfører at parken sammen med kulturhuset Bølgen har bidratt til å markedsføre Larvik. Den har gjort noe med Larviks omdømme hvilket på sikt kan ha positive økonomiske effekter. Byen kan i større grad fronte seg som ”sommerby” i stedet for ”industriby” (Jenssen 2011; Planavdelingen Larvik Kommune 2011), og den har bidratt til å sette Larvik på kartet (Tveter 2011). Parken har hatt positive økonomiske effekter for forretninger og restaurantvirksomhet i nærheten av området som har opplevd økende besøkstall. Stavern var tidligere det eneste alternativ dersom man ønsket uteservering og restaurantbesøk nær fjorden. Parken i Indre havn har gitt innbyggerne et alternativ som mange benytter seg av i sommerhalvåret (Jenssen 2011). Parken har bidratt til at kvaliteten på sentrum ikke har falt like mye som den ville ha gjort dersom ingenting hadde skjedd (Planavdelingen Larvik Kommune 2011).

FYSISKE EFFEKTER

Parken i Indre havn har transformert et asfaltert mennesketomt område til et grøntområde som i sommerperioden er blant Larviks mest attraktive og menneskefylte områder. Det programmatisk innhold inviterer til opphold over tid og har gjort parken til en destinasjon i seg selv hvor det oppstår interaksjon mellom mennesker.

Parken har gjort sjøfronten tilgjengelig for alle samt den har bidratt til å skape et bindeledd mellom områder i vest som utgjør Batteristranda, Hotellet, Bølgen kulturhus og områder i øst som består av Skottebrygga og Tollerodden. Sentrum i nord har også gjennom parken fått en forbindelse til fjorden. Parken har bidratt til at byen i mindre grad har forfalt enn dersom den ikke hadde blitt etablert. Det er en fysisk effekt i likhet med at det kan være en økonomisk effekt.

Den temporære parken har hatt innvirkning på områdets fremtidige fysiske utforming.

Kommunens politikere har fattet et vedtak hvor området mellom Tollboden og Skottebrygga ikke skal utbygges i fremtiden (Jenssen 2011; Planavdelingen Larvik Kommune 2011).

Figur 14. Flyfoto av Indre havn i Larvik. Hvit stiplet linje markerer området politikerne ikke ønsker utbygd (finn.no 2011)

Bildet 14 viser området mellom Tollboden og Skottebrygga som politikerne ikke ønsker nedbygges. Kommunen jobber for tiden med en områdeplan som er en videreføring av idékonkurransen som ble avholdt i 2008. Det politiske vedtaket utfordrer arbeidet med områdeplanen samtidig som at planavdelingen i Larvik Kommune mener det er et vedtak som kan utfordres. Ifølge planavdelingen er området ikke ferdigutviklet, men de hevder at gode kvaliteter fra nåværende Indre havn kan overføres til nye planer for området. Hvor mye av området som skal utbygges vil bli en diskusjon mellom planavdelingen i kommunen og politikerne. Ifølge planavdelingen kan det ytterligere diskuteres hvorvidt et område med så sentral beliggenhet kun skal være i bruk i sommerhalvåret, eller om man bør legge opp til programmeringer som tiltrekker mennesker gjennom større deler av året (Planavdelingen Larvik Kommune 2011).

BJØRVIKA

Figur 15. Bilde fra Åpen Dag i Bjørvika 2011. Foto: Kristina F. Jørgensen

Da reguleringsplanen for Bjørvika-Bispevika-Lohavn ble behandlet av Oslo Bystyre i 2001 skrev Bystyret en rekke merknader til reguleringsplanen. Av disse fremgår det et ønske om å bruke ledige arealer i byggeperioden. Det er snart 10 år siden reguleringsplanen ble vedtatt. En rekke midlertidige aktiviteter og arealanvendelse har forekommet i Bjørvika i løpet av de siste 10 årene som et strategisk ledd i å utvikle en levende og kreativ bydel. Statsbygg fikk ansvar for å utvikle et Kulturoppfølgingsprogram (KOP) som skulle forsøke å implementere Bystyrets ønsker og være et tilleggsdokument til reguleringsplanen. Det skulle være veiledende overfor kommunen og private utbyggere om hvordan man burde og kunne jobbe med kultur i en tidlig fase i Bjørvika.

INTENSJONENE MED TEMPORÆRE TILTAK I BJØRVIKA

I år 2000 utgav Oslo Kommune, gjennom Byrådsavdelingen for næring og byutvikling rapporten *Kultur- og næringssamarbeid: muligheter og utfordringer* som omhandler kultur som drivkraft for regional utvikling. Hensikten var å oppfordre til økt samarbeid mellom kultur- og næringsliv. Rapporten tar for seg en rekke utenlandske eksempler som belyser hvordan andre har organisert et slikt samarbeid. Som en viktig drivkraft for samarbeidet er de økonomiske og profilerende effekter kultur kan ha for områder, byer eller regioner (Portvik 2000).

I 2001 lanserte Handels- og næringsdepartementet strategidokumentet *Tango for to* som var en oppfordring til tettere samarbeid mellom kultur – og næringsliv. Strategidokumentet har som mål å forplante sin visjon vertikalt nedover på regionalt og lokalt nivå (Horn 2001). *Tango for to* og *Kultur- og næringssamarbeid: muligheter og utfordringer* illustrerer en vilje fra statlig og kommunalt nivå til å kombinere næring og kultur.

Statsbyggs prosjektleder for Kulturoppfølgingsprogrammet (KOP) var inspirert av Charles Landrys tilnærming og metoder for hvordan man burde jobbe med byutvikling. Inspirasjonen hadde han fått fra en konferanse i Helsinki som omhandlet kulturbasert byutvikling hvor blant annet Charles Landry var en av foredragsholderne. Bjørvika skulle utvikles til en ny bydel hvor det ikke var tilstrekkelig å tenke på tekniske og strukturelle løsninger. Innholdet og livet i bydelen var viktige temaer for politikere og fagfolk. Dermed mente Statsbygg at det var naturlig å ta tak i Landrys metoder for hvordan man jobber med byutvikling hvor kreativitet står sentralt både i prosessen og resultatet (Felberg 2011).

Intensjonene med temporær urbanisme var at tiltakene skulle være en del av en større kultursatsning for å gi Bjørvika en kulturprofil. Kultur skulle brukes strategisk til merkevarebygging, profilering og omdømmebygging av Bjørvika. Statsbygg ønsket at kultur på lik linje med miljø skulle inndras på et tidlig tidspunkt i planleggingen. En tydelig kulturprofil vil ytterligere gi merverdi for området (Felberg 2011).

Politikernes visjon gikk blant annet ut på at Bjørvika skulle være en levende bydel med liv ”24 timer i døgnet” (Harsvik 2011). Det innebar at de måtte planlegge for noe mer enn boliger og næringer. Derfor var kultur et viktig satsningsfelt også på politisk nivå. Bystyrets merknader til Bjørvika om oppfordring til bruk av ledige arealer i byggeperioden var et middel for å nå målet om en levende bydel (Harsvik 2011). I forbindelse med planlegging av Bjørvika hadde Byutviklingskomiteen vært på studietur til byer som kunne vise til vellykket havnefrontsutvikling hvor også midlertidige tiltak var brukt i byggeperioden, og hvor prosjektlederne påpekte viktigheten av liv i området underveis i utbyggingen. Dette var ytterligere en inspirasjon for byutviklingskomiteens merknader om bruk av ledige arealer i byggeperioden (Harsvik 2011). Bystyrets merknader til reguleringsplanen lød som følgende:

- Pkt. 9. Det skal legges til rette for et levende byliv...
- Pkt. 27. I planprosessen skal det legges til rette for aktiv og bred medvirkning fra publikum, fagmiljøet, interesseorganisasjoner og andre berørte parter.
- Pkt. 30. Utbygging av området vil skje etappevis og over mange år. Ledige områder innenfor planområdet bør benyttes i utviklings- og byggeperioden. Byrådet bes bidra til stor fleksibilitet med henblikk på å ta i bruk ledige arealer under byggeperioden.

(Statsbygg 2003:7)

I Bjørvika skal kultur brukes som merkevarestrategi og i Kulturoppfølgingsprogrammet begrunnes byutviklingskomiteens og bystyrets ønske om å igangsette midlertidige aktiviteter på ledige arealer i byggefasen med hovedsakelig to grunner:

- Et sterkt kulturtilbud kan være en førstebeveger i igangsettingen av en positiv økonomisk utviklingsprosess.
- Det kan medvirke til positivt omdømme og etablering av Bjørvika i forskjellige brukergruppers bevisshet.

(Statsbygg 2003:13).

Både Statsbygg og daværende politiker i Bystyret uttrykker i intervjuer at de ønsket at Bjørvika skulle bli en bydel for alle og at et ”nytt” Aker Brygge er et skrekksenario. På Aker Brygge ble leieprisene med tiden så høye at de presset ut kunst og kulturvirksomheter som ikke innebar ”høykultur” eller andre virksomheter som ikke var kommersielle (Felberg 2011; Harsvik 2011).

PRODUKTET AV TEMPORÆRE TILTAK I BJØRVIKA

Temporær urbanisme i Bjørvika forekommer både i form av temporære byrom, midlertidig bruk av bygg, midlertidige infrastrukturanlegg og kunstinstallasjoner med kortere varighet plassert ulike steder i Bjørvika.

HVA SLAGS TEMPORÆRE TILTAK HAR FOREKOMMET?

De midlertidige aktivitetene og arealbruken i Bjørvika varierer. I det følgende avsnitt vil det bli foretatt en overordnet redegjørelse for hva slags type midlertidige aktiviteter som har forekommet i løpet av de siste 10 årene.

MS INNVIK

Ms Innvik ble i opprinnelig bygd som bilferge i 1967, men transformert til en teaterbåt i 1987. Heretter ble båten brukt til teaterforestillinger i utvalgte byer i Norge. I 2001 da båten ikke lenger var sjødyktig ble den tatt ut av drift og kjøpt av Nordic Black Theatre og deretter lagt til kai i Bjørvika. Lederne av Nordic Black Theatre Jarle Solberg og Cliff Moustache begynte sammen med Anne Beate Hovind og Tone Holme å drive båten som teater, kafé og Bed & Breakfast. Ms Innvik ble en kulturbåt som avholdt folkemøter, konserter, forestillinger og utstillinger (Hovind 2007b). Ms Innvik gjorde det lettere for kreative aktører å avholde arrangementer i Bjørvika siden kulturbåten stilte materiell, scene og lys til rådighet. Båten ble et oppholdssted som klarte å trekke mennesker til et område som ellers på daværende tidspunkt var preget av en tomhet som med jevne mellomrom ble brutt av passasjerer fra danskebåten, lastebilsjåfører, prostituerte og narkomane. Åpning av operaen og bedre tilgjengelighet til området hadde en positiv smitteeffekt på besøkstallet til Ms Innvik (Nordid Black Teathre 2011). I 2010 ble båten solgt og fjernet fra kaien i Bjørvika. I løpet av sin tid langs kaien hadde båten årlig mellom 150-200 arrangementer (Hovind 2007b).

SKUR 39

Snøhetta som har sitt hovedkontor i Skur 39 på Vippetangen har stilt lokaler til disposisjon til kulturarrangementer. Snøhetta og Bjørvika Kultur og Næring har initiert og fasilitert en rekke kulturelle aktiviteter i Skur 39. Foredrag, fester, boklandsering, utstillinger og teaterforestillinger er noen av aktivitetene som har foregått i Skur 39 på Vippetangen (Hansen 2011).

Figur 16. Bildet viser skur 39 på Vippetangen (Google maps 2011b)

SKUR 48

I 2005 avholdt 1. års studenter ved Oslos Fotokunsthøgskole en utstilling i Skur 48. Arrangementet var fasilitert av Bjørvika utvikling AS. I 2010 ble skuret revet til fordel for bygging av ny riksveg (Hansen 2011).

SKUR 51

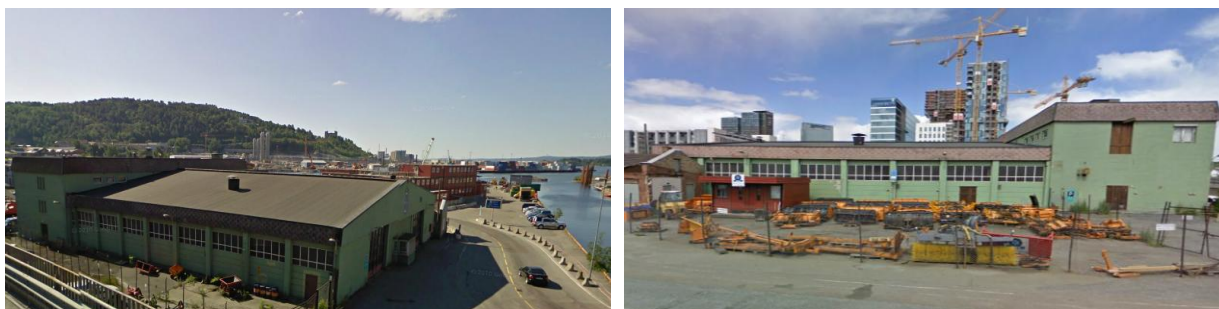
Skur 51 lå der hvor operaen ligger i dag. Statsbygg lånte vederlagsfritt ut Skur 51 til Bjørvika Kultur og Næring som fasiliterte en rekke kunstutstillinger fra 2001-2003. Skuret ble revet i 2003 da bygging av operaen ble igangsatt (Hansen 2011).

SKUR 55

Skur 55 lå ved siden av Skur 51. Bjørvika Kultur og Næring flyttet inn i Skur 55 i 2002. I tillegg ble deler av skuret omgjort til atelier for en rekke kunstnere. Oslo Kunsthall flyttet også inn i Skur 55 i løpet av 2002. I Skur 55 ble det blant annet avholdt kunstutstillinger, performance, teaterforestillinger, foredrag, dans og filmnatt. Bjørvika Kultur og Næring samt Oslo Kunsthall var initiativtakere til en rekke av arrangementene (Hansen 2011).

SKUR 58

Skur 58 lå bak operaen og var en av de siste skurene som ble revet i forbindelse med utbygging av den nye bydelen. Skur 58 har siden 50-tallet fungert som Havnevesenets drifts- og verkstedsbygning. Havneskuret har ikke vært aktivt brukt til temporære tiltak i og med at det frem til riving fungerte som sitt opprinnelige formål. Før riving ble det i april 2011 avholdt en fotoutstilling og en fest som var åpen for allmennheten (Bjørvika Utvikling AS 2011c). Åpen dag i Bjørvika ble også arrangert i Skur 58 i 2005 (Fjordbyenheten 2011).

Figur 17. Billedserien viser Skur 58 som lå i Bjørvika (Google maps 2011c)

SKUR 71

I Skur 71 tok Bjørvika Utvikling AS initiativ til et fåtalls kunstutstillinger i 2005. De kontaktet andre kuratorer fra kunstmiljøet for å gjennomføre arrangementene (Hansen 2011).

DEN RØDE TRÅD

Den Røde tråd var et midlertidig tiltak som skulle vise lokalisering av den fremtidige permanente havnepromenaden som er tegnet inn i reguleringsplanen Bjørvika-Bispevika-Lohavn. Av Kulturoppfølgingprogrammet (KOP) fremgår det at området skal gjøres så tilgjengelig som mulig i anleggsperioden, og Den Røde Tråd er et resultat av denne målsetningen. I 2002 ble det for første gang malt en rød strek fra Vippetangen til Middelalderparken hvilket er opphavet til navnet ”Den Røde Tråd”. Prosjektet var et samarbeid mellom Bjørvika Kultur og Næring (BKN) og Plan B Arkitekter. Fjordbyenheten var også delaktig i samarbeidet. Hensikten var å gjøre området mer tilgjengelig for allmennheten, skape oppmerksomhet rundt den fremtidige bydelen, tilby kunst- og kulturopplevelser, samt øke sikkerheten for gående og syklende i Bjørvika (Fjordbyenheten 2011; Hovind 2007b).

Figur 18. Kartet viser hvor Den Røde Tråd ble malt i Bjørvika (Plan og bygningsetaten 2003).

I 2003 ble en ny trasé tegnet opp med informasjonsplakater ulike steder på ruten. Antall samarbeidspartnere hadde økt, og denne gang var Oslo Havnevesen, Kulturavdelingen, Samferdselsetaten, Statsbygg, Statens vegvesen, Bydel Gamle Oslo og Fjordbykontoret blant samarbeidspartnerne (Fjordbyenheten 2011; Hovind 2007b).

Kunst langs Den Røde Tråd

I 2005 skiftet Den Røde Tråd igjen innhold da det ble etablert nye kunstprosjekter langs ruten. Landskapsarkitekten Ragnhild Momrak ved Snøhetta AS designet et temporært parkpunkt og kunstneren Marianne Heier utstilte fotografier langs ruten, et prosjekt hun kalte ” En dråpe i havet”. Kunstneren Anders Tomren jobbet med plast i sitt parkpunktprosjekt langs Den Røde Tråd. Disse tiltakene var initiert av Bjørvika Utvikling AS (Hansen 2011; Hovind 2011; Staugaard 2007).

Intensjonen var at Den Røde Tråd skulle eksistere gjennom hele anleggsfasen frem til den permanente havnepromenaden ble etablert (Hovind 2007a). Etter 2005 har det imidlertid av flere årsaker vært betydelig mer utfordrende å gjennomføre Den Røde Tråd. Økt utbygging reduserte antall ledige områder samt av sikkerhetsmessige årsaker ble en rekke områder stengt for allmennheten.

SUKKERBITEN

Sukkerbiten er navnet på en temporær kafé som har vært etablert i sommerperioden i 2010 og 2011 ytterst på holmen bak operaen, området som også er kjent som ”Snelda”. Tiltaket er et samarbeid mellom Øyafestivalen og HAV Eiendom, og det er landskapsarkitektene i LALALAND som har iscenesatt området (Sukkerbiten.no 2011). Ideen kom i utgangspunktet fra daglig leder i Bjørvika Kultur og Næring, men lot seg realisere fordi HAV Eiendom var villige til å leie ut arealet (Hovind 2011). Formålet var å lage et kultur- og serveringsområde. Kaféen har skiftet utseende i de to sesongene. Utover mat og drikke har det vært tilbudt konserter, fotball på storskjerm og croquet. Tempo! Fjordbyen tok også midlertidig bruk av Sukkerbiten med i sitt videre arbeid med midlertidige tiltak. I utgangspunktet la de opp til andre aktiviteter som fotball, beachvolley og streetbasket på tomten, men foreløpig har ikke slike aktiviteter vært prioritert (Plan og bygningsetaten 2003). Sukkerbiten var opprinnelig et prøveprosjekt i 2010 hvor Øyafestivalen skulle drive kaféen i perioden juni til september. Tiltaket ble en suksess og åpnet derfor igjen i 2011 (Sukkerbiten.no 2011).

Figur 19. Billedserien viser Sukkerbiten, et temporært byrom i Bjørvika. Foto: Kristina F. Jørgensen

Tidligere har området huset øvingslokaler for politiets beredskapstropp. Grunnet senketunellen i Bjørvika ble utstikkeren bak operaen gjort til en øy, som nå er gjort tilgjengelig med en kunstig etablert vei. Det har lenge foreligget løse planer og ideer for å utvikle Snelda til en kulturarena, og Oslo Kommune skriver på sin hjemmeside i 2006 at Norsk Kulturråd bevilger 500 000 kroner til arbeidet som kreves for å videreutvikle ideen. Det gis ytterligere uttrykk for at fremtidige planer for området inneholder aktiviteter som konserter, teaterforestillinger, jazzklubb, restaurant og teaterskole (Fjordbyen.no 2006).

ÅPEN DAG I BJØRVIKA

Åpen Dag i Bjørvika ble første gang arrangert i 2005. Deretter har det vært arrangert hvert år siste søndag i august. Hensikten er å gjøre Fjordbyen mer tilgjengelig og åpen i bygge- og anleggsperioden for folk som ønsker å høre mer om planer og prosesser. Åpen Dag kan ifølge Fjordbyenheten i Oslo Kommune anses som en form for dugnadsarbeid. Plan- og bygningsetaten har de siste årene hatt rollen som koordinator og ledet arbeidsgruppen som har bestått av utbyggingens involverte aktører. Plan- og bygningsetaten og Statens Vegvesen har deltatt i alle år siden 2005. De siste årene har HAV Eiendom, Oslo S utvikling, Sørenga Utvikling AS og Bjørvika infrastruktur AS også deltatt på Åpen Dag. Arrangementet har gått fra å være en del av Tempo! Fjordbyen til å bli en del av Formidlingsprogrammet Bjørvika Nå! som koordineres av Plan- og bygningsetaten (Fjordbyenheten 2011).

Figur 20. Billedserien viser aktiviteter fra Åpen Dag i Bjørvika 2011. Foto: Kristina F. Jørgensen

LOMMEPARK PÅ SØRENGA

Under Åpen Dag i Bjørvika 28.08.2011 åpnet en liten lommepark på Sørenga. Parken er midlertidig, men illustrerer hvor det er planlagt et fremtidig grøntområde (Fjordbyenheten 2011). Lommeparken er initiert og gjennomført av Sørenga Utvikling AS (Hovind 2011).

Figur 21. Billedserie viser en temporær lommepark på Sørenga. Foto: Kristina F. Jørgensen

COMMON LANDS

Common Lands - Allmannaretten er en del av kunststrategien til Bjørvika Utvikling AS. Prosjektet ble igangsatt i mai 2009 og er et temporært kunstprosjekt. Prosjektet har i løpet av 2009-2010 arrangert en rekke utstillinger, workshops, seminarer og tekstsamlinger som skal sette fokus på pågående prosesser i utviklingen av Bjørvika. Hensikten med prosjektet er å sette søkelys på hvordan Bjørvika utvikles, samt belyse en rekke problemstillinger knyttet til urbanisering, demokrati og maktfordeling (Common Lands 2011a). Kunstnerne har også ønske om å sette søkelys på begrepet *allmannsretten* som er hyppig brukt i planlegging, men som flere stiller spørsmålstegn ved ettersom private utbyggere ofte står helt eller delvis ansvarlig for utbygging av nye fellesområder. Kunstnerne som bidro i prosjektperioden var Bik Van der Pol

(NL), Dellbrugge & de Moll (DE) og Geir Tore Holm & Søsja Jørgensen (NO) (Bjørsvika Utvikling AS 2011f). Fire prosjekter som er gjennomført av disse er følgende:

Fjordbyen feriekoloni 22-30 august 2009

Fjordbyen feriekoloni var et samarbeidsprosjekt mellom Institutt for farge, Bjørsvika Utvikling AS og Common Lands. Undersøkelser av utbygging og planer for Bjørsvika bidrar i prosjektet til å danne grunnlag for en rekke sommeraktiviteter heriblant fiske, seilturer, leker og diskusjoner hvor hensikten var å illustrere et nytt syn på Bjørsvika (Common Lands 2009).

One fine day, all this will be yours 25-27 september 2009

I to dager skulle en stor hvit ballong markere hvilke områder som i fremtiden skal bli allmenninger og havnepromenade i Bjørsvika. Ballongen hadde påskriften *one fine day all this will be yours* og ble flyttet rundt i området til steder der de fremtidige offentlige plasser skal lokaliseres. Kunstprosjektet er skapt av Dellbrügge & de Moll (Bjørsvika Utvikling AS 2011b).

Vi bor i Bjørsvika 9-15 april 2010

Vi bor i Bjørsvika er et prosjekt utført av kunstnerne Geir Tore Holm og Søsja Jørgensen. De stilte gjennom deres utstilling spørsmålstejn ved hvem Bjørsvika bygges for, og om det er ønskelig fra utbyggernes side å ha en permanent tilstedeværelse av kunstnermiljøet ut over det som er veletablert i institusjonene? Kunstnerne har tatt målsetningene om kulturelt og sosialt sammensatt bosetting i den nye bydel på alvor, samt teorien til Richard Florida om sammenhengen mellom tilstedeværelse av den kreative klasse og byers fremtid. Gjennom deres utstilling stiller de spørsmålstejn ved om det er plass til alle (Common Lands 2010).

Speculation april 2010

Speculation er utført av kunstneren Bik Van der Pol. Prosjektet bestod av en tekst og lydinstallasjon. I forkant av installasjonen inviterte kunstneren bestemte aktører til en workshop. De inviterte var folk engasjert i kultur og med interesse for urbane, sosiale og økonomiske temaer. I løpet av en dags workshop skulle de inviterte spekulere i Bjørsvikas fremtid. Resultatet ble et lysstykke som ble fremført på operataket (Common Lands 2011b).

SLOW DAYS

Slow days var en workshop som gikk over fire dager i august 2011. Utvalgte aktører fra kunst- og arkitekturmiljøet ble samlet for å jobbe med hvordan man i fremtiden skal jobbe med kunst i de permanente allmenningene i Bjørsvika (Bjørsvika Utvikling AS 2011d).

KUNSTHALL OSLO

Kunsthall Oslo ligger i KLP-bygget i Bjørvika og ble åpnet 17. september 2010. Kunsthallen skal være offentlig tilgjengelig og har som mål å bli en permanent kunstinstitusjon i Bjørvika, men er for tiden et temporært prosjekt. Kunsthall Oslo fikk en startkapital fra Bjørvika Utvikling AS som dekker finansieringsutgifter frem til 2013. Leiekontrakten i KLP bygget har også en varighet frem til 2013. Kunsthallen mottar økonomisk støtte fra Norsk Kulturråd, Oslo Kommune, Oslo Utvikling AS og HAV Eiendom. Dette er imidlertid ikke tilstrekkelig, og Kunsthall Oslo er avhengig av flere private sponsorer for å kunne bli værende i området i fremtiden (Tverbakk 2011).

Kort oppsummering av tiltakene

De planlagte temporære tiltakene i Bjørvika er hovedsakelig programmert til kunst. Den Røde Tråd var et midlertidig tilgjengelighetstiltak, men ble etter hvert også en utstillingsarena for kunstprosjekter.

Sukkerbiten, Den Røde Tråd og Lommeparken på Sørenga er eksempler på midlertidige byrom. Den Røde Tråd er ytterligere eksempel på midlertidig etablering av urbane strukturer som gang- og sykkelveg. Ms Innvik og midlertidig bruk av en rekke skur i byggeperioden til kunst og kultur vitner om midlertidig bruk av bygg til urbane formål.

Varigheten på aktivitetene varierer i stor grad. Enkelte midlertidige tiltak varer en enkelt dag slik som Åpen Dag i Bjørvika, mens andre eksiterer gjennom sommerhalvåret som for eksempel Sukkerbiten. Ms Innvik lå til kai i Bjørvika i 10 år, mens andre kunstutstillinger varer alt fra en dag til noen uker (Hansen 2011).

STYRING OG GJENNOMFØRING

Gjennomføring av temporære tiltak i Bjørvika skjer gjennom et stort og omfattende nettverk bestående av deltakere fra det statlige, kommunale, private næringsliv, kunstnere og enkeltstående ildsjeler.

Utgivelse av de to dokumentene *Tango for to* og *Kultur- og næringslivssamarbeid: muligheter og utfordringer* bidro til at Statsbygg arrangerte en workshop som skulle omhandle kultur i Bjørvika. Her deltok daværende Nærings- og handelsminister, kulturbyråden og en rekke andre aktører fra det offentlige og kultur- og næringslivet. Hensikten med workshopen var å få kultur på dagsorden i forbindelse med utvikling av Bjørvika. Statsbygg uttaler i intervju den 09.11.2011 at workshopen var et resultat av et statlig og kommunalt ønske om økt satsning på samspill mellom kultur og næring. Videre hevder Statsbygg at workshopen var foranledningen til at byutviklingskomiteen i Bystyret kom med merknader til reguleringsplanen som omhandlet bruk

av ledige arealer i byggeperioden. Da merknadene til Bjørvikas reguleringsplan ble skrevet, med ønske om satsning på kultur og midlertidig anvendelse var det ingen overraskelse for Statsbygg (Felberg 2011). Daværende leder for arbeidsgruppen i byutviklingskomiteen som jobbet spesifikt med merknadene til reguleringsplanen hadde derimot ikke kjennskap til dokumentet *Tango for to* (Harsvik 2011). Dermed fremgår det ikke helt tydelig hvorvidt strategidokumentene fra departementsnivå og Oslo Kommune var direkte bakenforliggende årsak til merknadene eller ikke. Ut i fra Statsbyggs uttalelser den 09.11.2011 kan det derimot oppfattes som de hadde en betydelig påvirkningskraft:

Workshopen var det som mer eller mindre direkte eller indirekte førte til at bystyret kom med merknadene om bruk av ledige arealer i byggeperioden i Bjørvika. Hvis ikke det hadde vært for at vi hadde tatt tak i det litt strukturert og arrangert den workshopen tror jeg ikke at merknadene hadde kommet. Når vi så vedtaket var det ingen overraskelse for vi var ganske sikre på at det ville komme. Selve vedtaket ga oss et formelt mandat til å sette i gang arbeidet med Kulturoppfølgingsprogrammet.

(Felberg 2011:09.11.).

Bystyrets merknader tok Statsbygg som et insitament til å fortsette arbeidet med kulturbasert utvikling av Bjørvika og startet arbeidet med dokumentene *Bærekraft i Bjørvika*. Det bestod av til sammen de tre dokumentene *Overordnet miljøoppfølgingsprogram (OMPO)*, *Designhåndbok (DHB)* og *Kulturoppfølgingsprogram(KOP)* for Bjørvika. Det ble nedsatt et fagråd bestående av Oslo Havnevesen, Eiendoms og byfornyelsesetaten (EBY), Plan- og bygningsetaten (PBE), ROM Eiendomsutvikling, Statens Vegvesen og Statsbygg (se figur 22). I følge Felberg (2011) var det forutbestemt hvilke aktører fagrådet skulle bestå av:

Det var predefinert hvem som skulle sitte i fagrådet. Det var sikkert mange andre som hadde lyst til å sitte der. Men der satt de stakeholderne som var de viktigste. Bydelen skulle sikkert gjerne ha sittet der og mange andre, men for å kunne få en effektiv prosess måtte vi begrense det til de aller viktigste.

(Felberg 2011:09.11).

Fagrådet diskuterte hvilke prosjekter som skulle igangsettes og hvem som skulle være prosjektledere. I tillegg til fagrådet ble det oppnevnt en styringsgruppe som bestod av lederne for etatene som satt i fagrådet. Det man ikke ble enige om i fagrådet gikk videre til styringsgruppen som tok den endelige avgjørelsen (Felberg 2011). I fagrådet ble det bestemt at Plan- og bygningsetaten skulle ha ansvar for Designhåndboken (DHB), og Statsbygg skulle ha ansvar for Miljøoppfølgingsprogrammet (OMOP) og Kulturoppfølgingsprogrammet (KOP). Statsbygg har fra tidligere erfaring med Miljøoppfølgingsprogram, og fordi Statsbygg hadde initiert en

workshop om kultur i Bjørvika og utarbeidelse av Bærekraftighetsprogrammene var det naturlig at de også fikk ansvaret for Kulturoppfølgingsprogrammet (Felberg 2011).

KULTUROPPFØLGINGSPROGRAM (KOP) FOR BJØRVIKA

Kulturoppfølgingsprogrammet (KOP) er et tilleggsdokument til reguleringsplanen for Bjørvika-Bispevika-Lohavn, uten at den har status som juridisk bindende. Det var en politisk beslutning at KOP skulle ha status som vedlegg. Det begrunnes med at noe annet ville bli for komplisert og tidskrevende for aktørene som skulle gjennomføre utbyggingen (Harsvik 2011). Hensikten med KOP var å sikre at kultur ble inkorporert i en tidlig fase av utviklingen samt svare på bystyrets merknader og sikre at disse ble synlige i den ferdige utbygde bydelen. KOP forsøker å konkretisere ambisjoner og forventninger om kulturdimensjonen i Bjørvika (Statsbygg 2003). Statsbygg hadde ytterligere en ambisjon om at KOP skulle motvirke at Bjørvika ble et homogent område hva angår innhold og tilbud, uten noen form for lavterskeltilbud. Det er på forhånd velkjent at eiendomsprisene blir høye i Bjørvika. Statsbygg håpet at ved å tilby mangfoldighet innen kultur ville man motvirke at Bjørvika kun ble for noen få eller en bestemt type mennesker (Felberg 2011).

Det var ikke enkelt for Statsbygg å overbevise en del av aktørene i fagrådet om at Kulturoppfølgingsprogrammet var et hensiktsmessig verktøy i utviklingen. Mange av fagrådets medlemmer var opptatt av egeninteresser. For aktører som Havnevesenet, Statens Vegvesen, ROM Eiendom og EBY var det ikke like innlysende hvilken nytte kultursatsning ville ha for deres virksomhet. Det var mange ulike og til dels motstridende interesser i fagrådet. Statsbygg måtte derfor drive betydelig lobbyvirksomhet for å overbevise medlemmer av fagrådet om at KOP var noe man burde samarbeide om (Felberg 2011). Det var merknadene og vedtektene som var årsak til at fagrådet for Bjørvika ga oppslutning til KOP (Statsbygg 2003).

Kulturoppfølgingsprogrammet skulle i tillegg til å være et fysisk styringsdokument være en *prosess* som skulle vektlegge innspill fra fremtidige aktører i Bjørvika til hva Bjørvika og KOP burde være (Statsbygg 2003). Kulturoppfølgingsprogrammet uttrykker at aktivitet i anleggsperioden er viktig for å kommunisere intensjoner og ambisjoner med utviklingen av den nye bydelen, og den påpeker at livskraftige kulturuttrykk som oppstår i byggeperioden må videreføres og tildeles en plass i den ferdigstilte bydelen.

Etter at Kulturoppfølgingsprogrammet var utarbeidet ble det ikke gjennomgått av politikerne, og arbeidet har heller ikke blitt fulgt opp fra politisk hold (Harsvik 2011).

Vi konsentrerte oss egentlig ikke om Kulturoppfølgingsprogrammet, Designhåndboken og Miljøoppfølgingsprogrammet i det hele tatt. Vi registrerte at de var der, men vi gikk ikke noe særlig inn

i det. Tidsnød er nok det som var hovedårsak til det. Kulturoppfølgingsprogrammet fikk ikke noen status i de videre politiske diskusjonene og var ikke et tema blant andre som ville møte oss, som OSU, Oslo Bys VEL og Oslo Elveforum som i større grad var opptatt av å diskutere høyder og siktlinjer.

(Harsvik 2011:08.11).

Politikerne oppdaget at arbeidet med kultur i Bjørvika skjedde litt av seg selv hvilket medførte at de valgte ikke å gå dypere inn i prosessene. Politikerne har ytterligere en begrenset mulighet til å bestemme og gjennomføre planer fordi de ikke er grunneiere i området. Dermed kan de legge noen føringer og komme med ønsker, men de har ikke myndighet til å pålegge grunneier å iverksette temporære tiltak (Harsvik 2011).

BJØRVIKA KULTUR OG NÆRING (BKN)

I forbindelse med utarbeidelsen av KOP ble interimorganisasjonen *Bjørvika Kultur og Næring* (BKN) etablert i april 2002 (se figur 22). BKN var dermed et konkret resultat av denne prosessen. Omvendt påvirket BKN den delen av KOP som omhandler temporære tiltak og var en viktig aktør for gjennomføring av disse ambisjonene (Hovind 2007a). Medlemmene i BKN besto av representanter fra kultur- og næringslivet. Formålet var å utvikle et samarbeid mellom disse som kunne skape aktiviteter i byggeperioden og fremme kulturdimensjonen i den fremtidige bydelen (Hovind 2007a). BKN skulle: "(...) stimulere, initiere og tilrettelegge for kulturaktiviteter som profilerte Bjørvika, Oslo og Norge internasjonalt" (Statsbygg 2003:13).

Bjørnar Myking fra Linstow Eiendom AS ble utnevnt til styreleder for BKN. Det var ønskelig at næringslivet skulle posisjonere seg i toppen for dermed å øke sjansen for kulturelle prosjekters gjennomslagskraft i næringslivet. Per Boym fra Museet for Samtidskunst ble nestleder og Anne Beate Hovind ble daglig leder for foreningen. Styrets oppgaver innebar blant annet å identifisere ledige arealer under anleggsfasen og gjøre disse tilgjengelige for kulturelle formål (Hovind 2007b). I utgangspunktet var BKN dårlig forankret i Oslo Kommune, men etter at Tempo! Fjordbyen ble i gang i 2003 av Oslo Kommune ved Plan og bygningsetaten og BKN ble en del av referansegruppen i Tempo! Fjordbyen fikk BKN en større forankring i kommunen, samt kommunens administrasjon tok større del i kulturprosjektene i Bjørvika (se figur 22) (Hovind 2007a).

For BKN var det utfordrende å engasjere næringslivet til kultursatsning tidlig i utviklingsfasen. Dette begrunnes med at næringslivet hadde vanskeligheter med å se hva temporære aktiviteter og arealanvendelse kunne bidra med når ikke engang reguleringsplanen var på plass. Da BKN ble konstituert var det få private aktører som investerte i kultur i Bjørvika. De private investorene som valgte å investere i BKN gjennom verv i styret og et vederlag på 100 000 kroner hver til BKN var

ROM Eiendomsutvikling, Color Line og Oslo S Utvikling AS (Linstow Eiendom og ROM). Både Color Line og Linstows engasjement i BKN kan ses som et strategisk virkemiddel for å sikre deres egne interesser og markedsføring i utviklingen av Bjørvika. Senere har DFDS og Stenaline sponset BKN med 100 000 kroner hver. Næringslivets begrensede vilje til økonomisk støtte til BKN medførte svak økonomi til gjennomføring av prosjekter (Hovind 2007a).

Bjørvika Kultur og Næring har hatt gjennomføringsansvar for en rekke av midlertidige tiltak i Bjørvika (Hovind 2011). BKN har vært et bindeledd mellom Statsbyggs arbeid med KOP og Bjørvika Utvikling AS (BUAS). BKN fylte et tomrom som kunne ha oppstått i perioden før BUAS var etablert. BKN har hatt en viktig rolle som bindeledd mellom aktører fra det private næringsliv, det offentlige og kunstnermiljøet (Hovind 2007b).

Intensjonen i Kulturoppfølgingsprogrammet var at Bjørvika Kultur og Næring etter hvert skulle inkorporeres i Bjørvika Utvikling AS. I 2003 ble BKN oppløst og daglig leder av BKN ble ansatt i utviklingsselskapet Bjørvika Utvikling AS (BUAS) (Hovind 2007a).

BJØRVIKA UTVIKLING AS (BUAS)

Bystyret hadde foreslått at det skulle dannes et utviklingsselskap for Bjørvika som skulle bestå av de største grunneierne av området. Stortingsmelding nr. 28 (2001-2002) ble et resultat av Bystyrets ønske (Harsvik 2011). Stortingsmeldingen påpekte at det var en forutsetning for utviklingen at det ble dannet et utviklingsselskap mellom de største grunneierne for å sikre en helhetlig utvikling og gjennomføring av fellesarealer (Arbeids- og administrasjonsdepartementet 2002). Bjørvika Utvikling AS består av områdets nåværende og fremtidige grunneiere. Selskapet har til formål å være et interesse- og koordineringsorgan for grunneiere i forhold til offentlige myndigheter i utviklingen og i forhold til utbygging av området. HAV Eiendom AS eier 66 % av BUAS og Oslo S Utvikling eier 34 % hvilket gjenspeiler andelen partene eier av utbyggingsarealet i Bjørvika (Bjørvika Utvikling AS 2011a).

Det er BUAS som skal forvalte KOP og ivareta videreutvikling av KOP som et overordnet styringsverktøy for eiendomsselskapet og andre aktører. Bjørvika Utvikling AS har et stort fokus på kunst i forbindelse med utvikling av Bjørvika. For å kunne realisere sine målsetninger om at Bjørvika blir et sted der publikum vil kunne se og oppleve kunst på et internasjonalt nivå, har BUAS avsatt 20 mill kroner. 25 % av beløpet er beregnet på temporære kunstprosjekter, mens resterende 75 % på permanente kunstverk i allmenningene i Bjørvika (Bjørvika Utvikling AS 2011e).

OSLO S UTVIKLING

Oslo S Utvikling AS (OSU) er et eiendoms- og utviklingsselskap som ble etablert i 2001. Entra Eiendom AS, Linstow AS og ROM Eiendom AS eier hver 1/3 av selskapet. OSU har ansvar for utbygging av området sør for jernbanesporet ved Oslo S og østover mot Middelalderparken (Oslo S Utvikling AS 2011). OSU har i byggeperioden samarbeidet med Tempo! Fjordbyen om Åpen Dag.

TEMPO! FJORDBYEN (PBE)

Tempo! Fjordbyen er et prosjekt som ble initiert av Oslo Kommune gjennom Byrådsavdelingen for kunst og kultur og har sin bakgrunn i Kulturoppfølgingsprogrammet (KOP). BKN hadde forut for initiativet Tempo! Fjordbyen vært i dialog med daværende kulturbyråd, og BKN hadde påpekt behovet for koordinering mellom kommunens etater og at disse så helhetlig på Bjørvikas utvikling (Hovind 2007a). Hensikten var at Tempo! Fjordbyen skulle øke tilgjengeligheten til området samt fortløpende skape aktivitet og engasjement mens Fjordbyen realiseres. Tempo! Fjordbyen skulle være et ledd i en medvirkningsprosess og sette Bjørvika på det mentale bykartet til innbyggere i Oslo og fremtidig næringsdrivende i området. Hovedtyngden i prosjektet har i hele perioden ligget på temporære tiltak knyttet til kunst og kultur, og prosjektet skal fungere som en idébank mellom ulike aktører, både private og offentlige (Fjordbyenheten 2011).

Det er Fjordbykontoret ved Plan- og bygningsetaten som er ansvarlig for den overordnede planlegging av Tempo! Fjordbyen. For prosjekter sentrert rundt Bjørvika skal planlegging og gjennomføring skje i tett samarbeid med Bjørvika Kultur og Næring som nå er erstattet av Bjørvika Utvikling AS (Fjordbyenheten 2011).

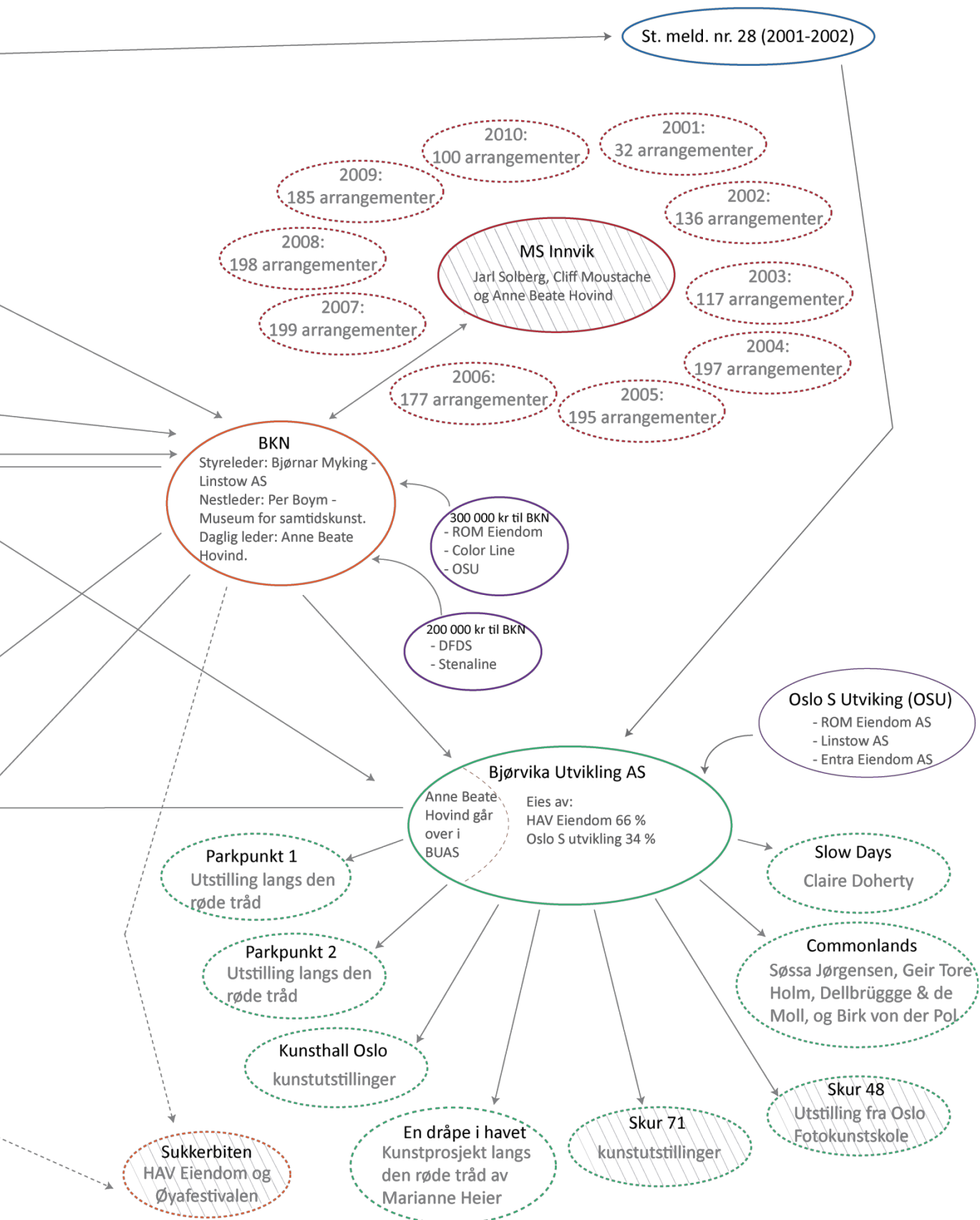
Tempo! Fjordbyen eksisterte ikke i mange år. En videreformidling av Tempo! Fjordbyen forekommer gjennom formidlingsprogrammet Bjørvika Nå! Bjørvika Nå! har ansvar for arrangering og gjennomføring av By- og babyvandring som består av guidede turer i Bjørvika (Fjordbyenheten 2011).

TEGNFORKLARING

	Statlig/offentlig		Temporære tiltak
	Bjørvika Kultur og Næring AS		Indirekte påvirkning
	Politisk		Enveisforbindelse
	Bjørvika Utvikling AS		Toveisforbindelse
	Gamle kunsthall Oslo		Medvirkende
	Andre private		Temporær bruk av fysiske installasjoner
	Sørenga Utvikling AS		
	MS Innvik		

Nettverkskart og aktøranalyse

Figur 22. Netverkskart og aktøranalyse for temporære tiltak i Bjørvika

Nettverkets struktur

Slik det fremgår av figur 22 har nettverket ikke en tydelig hierarkisk oppbygning. Det er mange forbindelser mellom aktørene. Selv om nettverket involverer mange aktører er det noen få som besitter makten til å bestemme hvem som skal inngå i ulike beslutningsprosesser. Statsbygg uttaler i intervju den 09.11.2011 at selv om det sikkert var mange som ønsket å sitte i fagrådet var det kun de ”viktigste” aktørene som ble inkludert, og det var predefinert hvem som skulle sitte i fagutvalget. Dermed er det noen få som bestemmer *hvem* som er viktige og uviktige i forbindelse med utviklingen.

Hovedtyngden ligger på kunst og kultur. Det signaliserer et ønske om å tiltrekke en bestemt form for aktører og aktiviteter med en bestemt form for programmatisk innhold. Statsbygg begrunner det med at kultur har positive effekter i forhold til å skape et mangfoldig miljø, og det kan skape en merverdi for området (Felberg 2011). Prosjektleder for kunst i Bjørvika Utvikling AS (BUAS) uttaler at det er kunst, både temporær og permanent, og ikke kultur som er hovedsatsningen i BUAS når det gjelder hva temporære og permanente byrom skal inneholde. Dermed er det mest naturlig at hun jobber med kunstprosjekter. Ms Innvik, som var en bottom-up prosess, jobbet med kulturelle arrangementer som konserter, teater, foredrag og lignende (Hovind 2011). Midlertidige tiltak initiert av Bjørvika Utvikling AS er en top-down prosess hvor det på øverste nivå bestemmes hva slags prosjekter som skal forekomme, og hvor mye de skal koste. BKN var i følge tidligere daglig leder en bottom-up prosess hvor ildsjeler satte i gang prosjekter (Hovind 2011).

På den annen side var BKN en *planlagt* interimorganisasjon hvor utvalgte aktører deltok med et bestemt formål. Dermed kan det i min optikk diskuteres hvorvidt BKN egentlig var et bottom-up prosjekt.

Nettverksanalysen for Bjørvika resulterer i et komplisert nettverkskart med mange aktører (se figur 22). At mange aktører med ulike interesser er involvert utfordrer kommunikasjonen i nettverket. Politikerne involverte seg ikke i nettverket etter at merknadene var vedtatt og få hadde oversikt over hva andre i nettverket drev med. Det kan skyldes mangel på interesse eller at avstanden mellom aktørene både mentalt og fysisk vanskeliggjorde god kommunikasjon og godt samarbeid. Det var mange konflikter mellom aktører med motstridende interesser. Havnevesenet så det ikke som sin oppgave å tilrettelegge for temporære kunst- og kulturprosjekter i Bjørvika. De var mest opptatt av å drive havnen mest mulig effektivt frem til de skulle flytte, hvilket var i strid med ønske om tilgjengelighet og kultursatsning (Hovind 2007a).

Statsbygg og prosjektleder for kunst i BUAS sirkulerer i nettverket. Statsbygg uttaler selv i intervju den 09.11.2011 at de drev med aktiv lobbyvirksomhet, og prosjektleder for kunst i BUAS er bindeleddet mellom aktørene fra nærings- og kulturlivet.

EFFEKTER AV TEMPORÆRE TILTAK I BJØRVIKA

De midlertidige tiltakene og arealanvendelsen i Bjørvika har mer eller mindre hatt sosiale, kulturelle, økonomiske og fysiske effekter som det vil bli redegjort for i det følgende avsnitt.

SOSIALE EFFEKTER

Fra politisk side var en av hovedintensjonene å skape liv i Bjørvika på et tidlig tidspunkt. Både politikerne og Statsbygg ønsker at den nye bydelen skal bli en bydel for alle. De midlertidige aktivitetene har tiltrukket folk til Bjørvika i større eller mindre grad. Ms Innvik opplevde god oppslutning rundt sine arrangementer, og Sukkerbiten har på godværsdager opplevd gode besøkstall. Med Oslo S (Norges største knutepunkt) som nærmeste nabo og etter hvert med gangforbindelse over til området har Bjørvika en sentral beliggenhet. Likevel har relativt få av Oslos innbyggere besøkt kunstutstillingene, teaterforestillingerne, filmnatt, foredragene eller gått langs Den Røde Tråd. Den største utfordringen som både tidligere politiker i Oslo Bystyre og Statsbygg fremhever er at mange ikke vet at det i nesten 10 år har eksistert midlertidige aktiviteter i Bjørvika. Markedsføring av aktivitetene har ikke vært tilstrekkelig eller ikke nådd ut til den ”vanlige” Osloborger (Felberg 2011; Harsvik 2011; Hovind 2011), og de midlertidige tiltakene har i liten grad skapt et mangfold av brukere. I den grad man kan si at Bjørvika har tiltrukket seg mennesker, er det en forholdsvis homogen gruppe av folk som ferdes der.

De temporære aktivitetene kan til en viss grad ha vært nettverksdannende mellom kreative aktører som jobber i området som ellers ikke ville ha hatt kontakt. Næringslivet har også i større grad dannet forbindelser til kunstmiljøet gjennom daglig leder i BKN/prosjektleder for kunst i BUAS som er bindeledd mellom aktørene.

Verken Statsbygg, tidligere politiker i Oslo Bystyre eller prosjektleder for kunst i BUAS tror de midlertidige aktivitetene har medført en økt interesse for medvirkning og deltakelse i beslutningsprosesser i Bjørvika. Representant fra Fjordbyenheten ved Plan- og bygningsetaten uttaler i en samtale 09.11.2011 at Tempo! Fjordbyen var et ledd i en medvirkningsprosess, men uten at dette utdypes ytterligere. Tidligere politiker i Oslo Bystyre påpeker at folks engasjement i Bjørvika i større grad har fokus på byggehøyder, boligpriser og Munch-museet. Statsbygg tror ikke at de som deltar i midlertidige aktiviteter nødvendigvis vil se det som en økt grad av medvirkning (Felberg 2011). Prosjektleder for kunst i BUAS som har god kontakt med de kreative aktørene, uttaler i intervju 16.11.2011 at mange av kunstnerne oppholder seg i området

grunnet egennytte. Statsbygg hevder i likhet med representant fra BUAS at de kreative inngår i prosessen av egennytte:

Hvis ikke vi hadde hatt noe konkret å tilby tror jeg ikke vi hadde kommet noen vei. Men jeg tror ikke at det førte til at folk ble mer opptatt av byutvikling. Kunstnere og kulturlivet tenker jo også hvordan de best mulig kan få gjennomført sine prosjekter og inngår i dette ut i fra egeninteresse.

(Felberg 2011:09.11).

Statsbygg lånte vederlagsfritt ut Skur 55 og 51 til BKN og kunstnere hvilket gjorde det attraktivt for kreative å oppholde seg i Bjørvika.

I utgangspunktet var de midlertidige tiltakene trolig ikke tiltenkt som et ledd i en medvirkningsprosess hvilket prosjektleder for kunst i BUAS bekrefter i intervju 16.11.2011 hvor hun uttaler følgende: ”Jeg har aldri tenkt på de midlertidige tiltakene i Bjørvika som noe medvirkningstiltak.”

De midlertidige aktivitetene som det er størst oppslutning rundt er Åpen Dag og By- og babyvandringene (Fjordbyenheten 2011). Åpen Dag i Bjørvika har tiltrukket en større mangfoldighet av menneskegrupper enn andre aktiviteter som er programmert til kunst. Åpen Dag har ofte kunne annonsere med større arrangementer som åpning av Operaen, mulighet for å komme ned i senketunellen eller årets event Flugtag som var arrangert av Red Bull. Arrangementet var basert på ”Ta-sjansen”-konseptet hvor deltakerne hadde bygd hvert sitt ”fly” som skulle konkurrere om den lengste svevestrekning. Eventen som ikke var arrangert av Fjordbyenheten tiltrakk mange mennesker. Andre arrangementer på operataket (konserter og film) har også tiltrukket et stort og mangfoldig publikum. Utenom disse enkeltarrangementene har ikke de midlertidige aktivitetene klart å tiltrekke seg verken mange eller et mangfold av mennesker. Ms Innvik er et unntak som flere kjenner til og har benyttet seg av. Ms Innvik var ikke en del av de ”planlagte” midlertidige aktivitetene, men oppstod spontant (Hovind 2011).

Mangel på bruk av området og mangel på mennesker generelt påvirker ytterligere at få, gjennom de midlertidige aktiviteter, har fått en økt tilhørighet til området. Trolig har media i større grad skapt en form for tilhørighet eller forbindelse til området. Folk får regelmessig Bjørvika inn i hjemmene sine gjennom avisoppslag, og dermed får man kjennskap til området og danner seg en mening eller oppfatning av prosessen og resultatet gjennom medieoppslag.

De midlertidige aktivitetene kan i liten grad sies å ha skapt større aksept for forandringer i området. Åpen Dag hvor folk har mulighet til å stille spørsmål direkte til utbygger eller andre involverte kan bidra til å skape aksept for forandringene dersom man får en økt forståelse for hva

som skal skje, men det kan også resultere i det motsatte. Hvor vidt Åpen Dag har en slik effekt er i denne oppgaven ikke kjent. Osloinnbyggere har mange og til dels negative meninger og uttalelser om Bjørvika. Mange er enige om at Bjørvika bør transformeres fra havneareal til et mer allmennyttig formål, men innholdet i planene er det stor uenighet om.

KULTURELLE EFFEKTER

Fordi vanlige Osloborgere ikke tiltrekkes av de midlertidige aktivitetene og mange ikke vet at det eksisterer kunst og kulturprosjekter i området, er det vanskelig å fastslå at de *midlertidige aktivitetene* har skapt en allmenn oppfattelse av at Bjørvika har fått en ny stedsidentitet.

Planprosessen som foregår og medias omtale bidrar i seg selv til å gi Bjørvika en annen stedsidentitet enn et lukket havneområde. Bjørvika har for mange stedsidentitet som byggeplass. For andre har Operaen trolig hatt en større identitetsskapende effekt blant folk i Oslo enn de midlertidige tiltakene. Grunnet høye boligpriser i området og debatter som signaliserer høykultur som opera, Munch-museet og Oslo kunsthall medvirker media til at mange tilegner Bjørvika en stedsidentitet som et område for de få og de ressurssterke. Den type midlertidige aktiviteter det legges opp til som enten tiltrekker andre kunstnere eller akademikere bidrar i liten grad til å endre ”vanlige” Osloborgeres syn på hva slags *sted* Bjørvika blir.

For de som bruker området og aktivitetene aktivt og identifiserer seg med kunst- og kulturprosjektene, kan de midlertidige aktivitetene ha skapt noen nye fortellinger og historier som bidrar til å gi området en ny stedsidentitet enn det man hører om i media (Hovind 2011). Bjørvika var tidligere et område hvor det oppholdt seg prostituerte, narkomane og småkriminelle (Felberg 2011; Harsvik 2011; Hovind 2011). De temporære tiltakene og økt tilgjengelighet har medvirket til at andre grupper ferdes i området og derigjennom gitt en økt trygghetsfølelse for de som ferdes i Bjørvika (Harsvik 2011).

Bruk av Kulturoppfølgingsprogram var et pilotprosjekt i Bjørvika og er en ny metode i norsk planleggingskultur. Bruk av kulturoppfølgingsprogram i byutvikling hevder Statsbygg har blitt kopiert av andre byer (Felberg 2011). Det kan forklares med en nasjonal og internasjonal økende satsning på kultur i byutviklingsprosesser. Dermed har KOP vært et bidrag til en ny metode innen norsk plankultur som ser ut til å forplante seg til andre byer. Hvor vidt KOP har fungert etter intensjonene må ses i sammenheng med i hvilken grad aktørene bruker KOP som et styringsverktøy. BUAS har klart det ved at de kan vise til prosjekter som er direkte resultater av implementering av KOP. Dersom KOP blir et bedre implementert styringsverktøy i fremtiden tør man kanskje sette strengere krav eller legge opp til enda flere midlertidige tiltak.

De midlertidige aktivitetene har hatt en positiv omdømmeeffekt på Bjørvika sammenliknet med om det ikke hadde forkommet noe der i venteperioden (Felberg 2011; Harsvik 2011; Hovind 2011). Hvorvidt de temporære tiltakene og måten man jobber med kunst i Bjørvika Utvikling AS også har hatt en omdømmemessig effekt i kunstfeltet er ytterligere interessant (Hovind 2011).

Har de midlertidige aktivitetene og arealanvendelse gjort at kunst i Oslo blir mer tilgjengelig? I og med at prosjektene er lite kjent og tiltrekker en liten gruppe av spesielt interesserte mennesker, er det vanskelig å påpeke at de temporære kunstprosjektene har hatt slike effekter.

ØKONOMISKE EFFEKTER

Statsbygg og daværende politikere i bystyret uttaler i intervjuer den 08.11.2011 og 09.11.2011 at de tror de midlertidige aktivitetene har hatt en økonomisk effekt i form av et bedre omdømme og økt interesse blant næringslivet. Statsbygg henviser til teori og at det finnes en god del empiri på at kultursatsning kan ha økonomiske effekter for områder. Dermed er det noe de tar for gitt (Felberg 2011). Hvorvidt de midlertidige tiltakene har hatt en effekt på markedsverdien i området er verken prosjektleder for kunst i BUAS eller tidligere politikere i Oslo Bystyre overbevist om (Harsvik 2011; Hovind 2011).

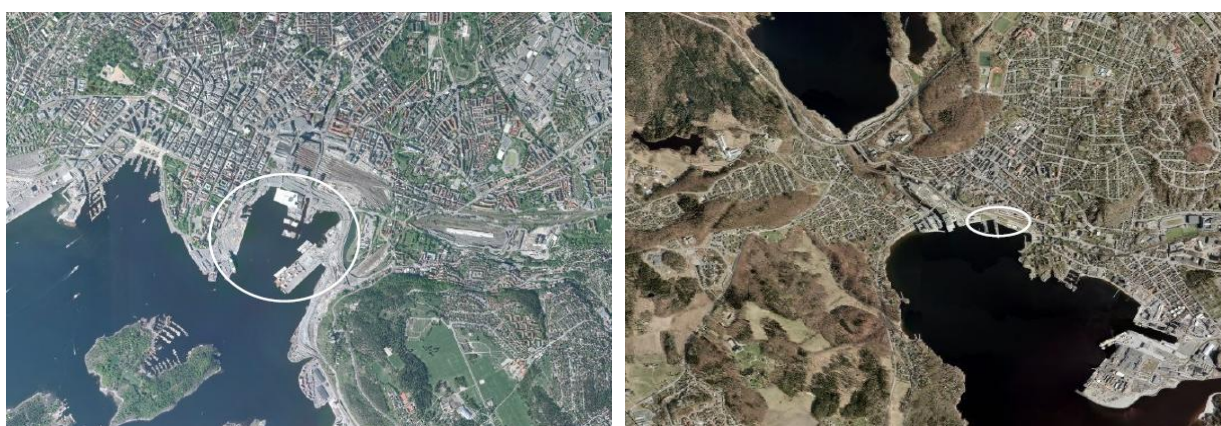
FYSISKE EFFEKTER

En del av de midlertidige tiltakene har åpnet opp Bjørvika og gjort området fysisk mer tilgjengelig. Den Røde Tråd hvor det ble laget en gang- og sykkelveg, Åpen Dag, By-babyvandringene som er guidede turer i området, Kunsthall Oslo og Sukkerbiten er eksempler på fysiske tilgjengelighetsprosjekter. En midlertidig gangbro over E18 har vært et viktig bidrag for å øke tilgjengelighetsgraden til området. Sukkerbiten, Den Røde Tråd, lommeparken på Sørenga og Åpen Dag i Bjørvika skaper ytterligere noen grenser som adskiller disse rommene fra andre områder i Bjørvika, samt de skaper noen muligheter for bevegelse/ferdsel i området. De bidrar til å skape noen rom i rommene og nedskalere området slik at det virker mindre og mer overskuelig. På den annen side ble Den Røde Tråd sist etablert i 2005 og økt grad av utbygging har vanskeliggjort tilgjengeligheten. Sukkerbiten tiltrekker kun folk noen måneder i året og lommeparken på Sørenga som åpnet i august 2011 er for mange uoppdaget. Operataket (permanent bygg) er trolig den attraksjon som har tiltrukket flest folk til Bjørvika.

Bjørvikautviklingen legger i liten grad opp til eksperimentering med områdets potensialer. Mye er forutbestemt og dermed kan ikke de midlertidige tiltakene antas å ha en undersøkende funksjon. Den undersøkende funksjonen omhandler heller hvilke midlertidige aktiviteter som er en suksess og hvilke som ikke er det.

DISKUSJON

Utvikling av Bjørvika er Norges største byutviklingsprosjekt i nyere tid. Det totale utbyggingsareal er i underkant av 700 dekar. Det tilsvarer omtrent 100 fotballbaner på størrelse med Ullevål stadion (Oslo Kommune 2009a). Den midlertidige parken i Indre havn i Larvik som utgjør ca. 25 dekar (Finn.no 2011) tilsvarer omtrent 3,5 fotballbaner av størrelsen tilsvarende Ullevål Stadion. Bjørvika og Larvik er to prosjekter som i utgangspunktet ikke er sammenlignbare. De har til felles er at begge områder står overfor en transformasjonsprosess fra havneareal til bybebyggelse, og i begge tilfeller var det mer eller mindre et politisk initiativ om bruk av temporær urbansime i venteperioden.

Figur 23. Ortofoto i målestokk 1:20 000 av Bjørvika og Larvik. Bildene viser området hvor temporære tiltak forekommer (Norge i bilder 2011a; Norge i bilder 2011b)

Gjennomføringsmetode og intensjoner med strategisk bruk av temporær urbanisme varierer i casene. Bjørvika er et resultat av en langvarig prosess med en teoretisk antagelse om hvordan man bør jobbe med byplanlegging for å bli en ”kreativ by”. Strategisk satsning på temporære aktiviteter er nedfelt i veiledende dokumenter som skal være retningsgivende for kommunen og utbygger. I Larvik har ideen oppstått over natten med inspirasjon hentet fra et amerikansk TV-program, og Larviks innbyggere ble invitert til å delta i arbeidet gjennom en dugnadsprosess.

Intensjonene med bruk av temporær tiltak var i Larvik basert på optimalisering av sosiale og fysiske forhold i byen. I Bjørvika var intensjonene i korte trekk sentralisert rundt profilering og markedsføring av Bjørvika som kulturell bydel, omdømmebygging og merverdi. Et mangfoldig byliv fra et tidlig tidspunkt nevnes også som en del av intensjonene (Felberg 2011; Harsvik 2011; Hovind 2011; Statsbygg 2003).

Har effektene levd opp til intensjonene? De midlertidige aktivitetene i Bjørvika har medført at noen flere oppholder seg i området enn dersom det ikke hadde foregått noe der i mellomperioden. En levende og mangfoldig bydel har man imidlertid ikke klart å skape på nåværende tidspunkt. Statsbygg og tidligere medlem av Oslo Bystyre synes i stor grad at man har fått til omdømmebygging og profilering av Bjørvika gjennom kunst- og kulturarrangementene, men Statsbygg er selv skeptisk til hva man *egentlig* har fått til hvis man tenker på bydelen og bylivet (Felberg 2011; Harsvik 2011).

Statsbygg, prosjektleder for kunst i BUAS og tidligere medlem i Oslo Bystyre skulle alle ønske det hadde skjedd flere midlertidige aktiviteter og at satsningen på temporære aktiviteter kunne vært enda større i Bjørvika. Til spørsmål om hvilken rolle de midlertidige aktivitetene har hatt for Bjørvika, svarer prosjektleder for kunst i BUAS i intervju den 16.11.2011 følgende: "Det har gjort det litt morsommere for vi som jobber med det" og tidligere medlem i Oslo Bystyre hevder i intervju den 08.11.2011: "De gir Bjørvika oppmerksomhet, de gir trygghet fordi det skjer noe i området som gjør det tryggere å ferdes der enn om det lå helt øde. Folk har nå en grunn til å gå dit, de bidrar til å utvikle en diskusjon rundt byutvikling". Svaret til prosjektleder i BUAS indikerer hvor liten grad sosiale, kulturelle, økonomiske og fysiske effekter de midlertidige aktivitetene *egentlig* har hatt for Bjørvika. Svaret til tidligere politiker sier heller ikke mye som hentyder til at de midlertidige aktivitetene har hatt vesentlige sosiale, kulturelle, økonomiske og fysiske effekter for Bjørvika. I Bjørvika hvor de temporære aktivitetene i stor grad var nøye planlagt klarer man i liten grad å involvere et mangfold av mennesker og oppnå vesentlige sosiale, kulturelle, økonomiske og fysiske effekter.

Det samme spørsmål ble stilt i Larvik for å undersøke om effektene har innfridd intensjonene. Daværende ordførere svarer i intervju 02.11.2011: " Den har bidratt til å gi Larvik status som sommerby,(...) tiltrekker folk til området, (...) den har skapt tilhørighet til området og folk er stolte av parken". Planavdelingen i Larvik kommune gir følgende svar: " Den har vært en bonus for byen. (...) området fikk en ny stedsidentitet og er blitt et samlingspunkt blant innbyggerne". Tiltaket i Larvik medførte i stor grad til positive effekter (sosiale, kulturelle, økonomiske og fysiske). De økonomiske effektene er dog ikke særlig framtreddende, men Indre havn har gjort Larvik konkurransedyktig overfor Stavern når det gjelder å tiltrekke folk til serveringssteder langs fjorden. Parken har ytterligere hatt en preventiv effekt på kriminalitet i Larvik (Tveter 2011). Dermed har intensjonene i større grad blitt innfridd i Larvik enn de på nåværende tidspunkt har i Bjørvika.

DE TEMPORÆRE TILTAKENES EFFEKT PÅ DEN FREMTIDIGE BRUKEN

I Larvik har parkens popularitet medført at det er fattet et politisk vedtak som uttaler at det ikke er ønskelig å bygge ned området der parken ligger i dag. Dermed har tiltaket i stor grad påvirket fremtidig utvikling av området. Dersom politikernes vedtak medfører at parken i Indre havn blir den permanente løsningen har effektene vært en *konsolidering* som vil si at det temporære går over til å bli permanent (Griffin 2003). Medfører den temporære parken at en permanent park eller grøntdrag etableres i området, har parken fungert som en *impuls* til ny bruk. Dersom deler av området videreutvikles, men en mindre del forblir et område til temporære aktiviteter, har effektene vært en *sameksistens* mellom det permanente og temporære (Griffin 2003). Slik det fremgår av intervju med planavdelingen og daværende ordfører er det temporære som konsolidering eller impuls til ny permanent bruk mest aktuelt.

Det er uvisst hvordan eller om de midlertidige aktivitetene påvirker den ferdigstilte bydelen i Bjørvika. I Larvik er kommunen grunneier, mens i Bjørvika er det hovedsakelig større statlige selskaper som er grunneiere, men som oppfører seg som private gjennom deres eiendomsutviklingsselskaper. Eiendomsutviklere er som regel resultatorientert og har fokus på økonomisk fortjeneste. Det kan risikere å ekskludere den del av kunst- og kulturmiljøet som rår over begrensede økonomiske midler. De temporære tiltakene tror jeg i større grad kommer til å fungere som en *stand in* i Bjørvika. Det vil si at aktivitetene ikke har en varig effekt på lokaliteten, men bruker tomrommet i et avgrenset tidsrom. Den Røde Tråd og lommeparken på Sørenga er midlertidige tiltak som viser hvordan den fremtidige arealbruken *blir*. Det har ikke skjedd omvendt hvor den midlertidige havnepromenaden og lommeparken *fører til* at en permanent park og havnepromenade bygges (impuls). Sukkerbitens lokalisering er regulert til forretning, bevertning, allmenntilgjengelig formål (kultur, idrett, undervisning, serviceanlegg, småbåtshavn) og garasjeanlegg (Oslo Kommune 2009b). Sukkerbiten faller inn under bevertning og allmenntilgjengelig formål og kan påvirke hva slags programmering det fremtidige området kommer til å ha, men på nåværende tidspunkt fremstår dette ikke klart. Slow days som har blitt til Slow space jobber for tiden med å utvikle hvordan de permanente allmenningene skal utformes (Hovind 2011). Dermed kan Slow days tolkes som en impuls til ny bruk.

Empirien viser at det er stor forskjell på hvordan de midlertidige tiltakene påvirker den fremtidige bruken i de to casene. I Larvik har parken ført til et politisk vedtak hvor man ønsker å gjøre den temporære bruken permanent, mens i Bjørvika ser de midlertidige tiltakene ut til å være en *stand in* og enkelte tiltak en impuls til ny bruk.

EMPIRI VERSUS TEORI

Det er ikke mulig å generalisere praksis av midlertidige aktiviteter og arealanvendelse ut i fra undersøkelse av kun to case. Empirien kan hovedsakelig brukes til å diskutere hvordan temporær urbanisme forekommer konkret i mine to utvalgte eksempler, men resultatene kan være et bidrag til videre undersøkelse av strategisk bruk av midlertidighet i byutvikling.

TEMPORÆRE TILTAK SOM IDENTITETSSKAPENDE

Bruk av temporær urbanisme begrunnes i teorien med at det kan ha en identitetsskapende funksjon. I hvilken grad bidrar de temporære tiltakene i Larvik og Bjørvika til å skape en ny stedsidentitet etter Nordberg-Schulz teori?

Larvik

For mange som ikke har hatt noen forbindelse eller følt tilhørighet til terminalområdet i Larvik kan området tidligere ha fungert som det Nordberg-Schulz kaller en *avgrenset romlighet*. For andre som har jobbet der eller følt noe bestemt for området, enten avsky eller begeistring, har området vært et tydelig definert *sted* som har gitt en mening for folk (enten positiv eller negativ).

Etter transformasjonen har parken blitt et allment tilgjengelig byrom som i følge Nordberg-Schulz (1978) defineres som et samlingssted for mennesker som bor eller besøker byen. Parken har definitivt gitt området en ny stedsidentitet. Den har gitt innbyggerne nye erindringer om området, ny orientering og et nytt fokus. Nye historier og fortellinger er skapt om Indre havn. Dette i tillegg til identifikasjon er grunnleggende for stedsforståelsen og bidrar til å gi stedet en *mening* for folk og en grunn til å oppholde seg der (Schulz 1978). At stedet er meningsfullt er for Nordberg-Schulz viktig for å skape tilhørighet til området.

Jeg tror de viktigste årsakene til at folk føler seg knyttet til Indre havn kan hovedsakelig knyttes til to grunner. For det første ble en park som kan brukes av alle positivt mottatt av innbyggerne sammenliknet med fergeterminalen som gjorde området lite tilgjengelig. For det andre og kanskje den viktigste begrunnelsen, kunne vanlige innbyggere selv med fysisk kraft bidra til å bygge parken og gjøre noe positivt for byen sin. Parken er et resultat av en felles frivillig handling. Mange har dermed fått et sterkere eierskap og dermed tilhørighet til stedet enn dersom alt var utført av profesjonelle.

Bjørvika

For aktørene som jobber med utvikling av Bjørvika og som er involvert i midlertidige aktiviteter har det temporære muligens bidratt til å gi Bjørvika en ny stedsidentitet. For dem som skaper og

hører nye fortellinger og historier om midlertidige tiltak dannes nye erindringer av området som kan påvirke meningsdannelsen det enkelte individ gjør seg om Bjørvika.

Siden de midlertidige aktivitetene ikke tiltrekker den ”vanlige” Osloborger er det sannsynligvis media som skaper fortellingene og historiene og dermed erindringer om Bjørvika som mange sitter igjen med. Media skriver sjelden om de temporære kunst- og kulturprosjektene. Derfor bidrar disse i liten grad til å skape en ny stedsidentitet i Bjørvika for folk flest.

Carlsbergområdet i København er et noe mindre transformasjonsområde enn Bjørvika, men også der skal en hel bydel transformeres fra industri- til bybebyggelse. Carlsberg ligger i likhet med Bjørvika i et område omringet av urbane strukturer og kommer til å være et fremtidig nabolag for tilgrensende bydeler. Hvorfor har man ikke i likhet med Carlsberg lagt opp til større grad av hverdagslige aktiviteter i de midlertidige tiltakene i Bjørvika? De midlertidige byrommene på Carlsberg tiltrekker heller ikke en veldig stor mengde mennesker, men mangfoldigheten er større fordi det legges opp til hverdagslige aktiviteter som henvender seg til en bredere brukergruppe. Parken i Indre havn er programmert til hverdagslige aktiviteter som turgåing, bading, idrett og lek hvilket har vært en stor suksess. Kanskje flere hverdagslige aktiviteter ville ha tiltrukket flere mennesker eller større mangfold av mennesker til Bjørvika?

MIDLERTIDIGE TILTAK KAN SKAPE GODE BYROM ETTER GEHLS IDEOLOGI

Temporære tiltak kan i følge Gehl Arkitekter brukes til å skape byrom dimensjonert i en menneskelig skala, samt oppfordre til opphold for å motvirke at byrom blir rene transittområder. I hvilken grad har de midlertidige aktiviteter og arealanvendelse denne funksjon i Larvik og Bjørvika?

Larvik

Parken i Indre havn passer inn i Gehls ideologi for hva som er gode byrom. Da parken ble tegnet var det en forutsetning at den skulle være et oppholdssted for alle. Mennesket hadde en sentral plass da byrommet skulle designes, og parken er dimensjonert etter en menneskelig skala. Indre havn avgrenser seg fysisk mot nærliggende områder, og man har god oversikt over parken. Det er ikke tillatt å kjøre bil inn i området, og det er separerte ferdselsårer mellom gående og syklende. Dermed økes trygghetsfølelsen hvilket også er et viktig kriterium for gode byrom (Gehl 2010). Parken inneholder ytterligere elementer som gjør at valgfrie og sosiale aktiviteter forekommer der (Gehl 2010).

Kristian Villadsens sitat fra Gehl Arkitekter gjenspeiler seg i en rekke elementer i Indre havn i Larvik:

Det midlertidige drejer sig om at *invitere* ved at introdusere *materialer* der kan definere *nogle zoner og forbindelser* hvor *arkitekturen* kan blive til *rum i rummene* der tilbyder *destinastioner* (...) hver dag, en gang i mellom og året rundt.

(Villadsen 2011:12.05).

Materialene i parken utgjør gresset, idrettsbanene, lekeklassen, restaurant- og badefasilitetene. Materialene definerer noen interne områder i parken som inviterer til ulike former for aktiviteter og bruk. Sett i forhold til sine omgivelser utgjør hele parken en aktivitet- og rekreasjonssone som står i kontrast til nærliggende områder. Innholdet inviterer til opphold over tid og har gjort parken til en destinasjon i seg selv hvor det oppstår interaksjon mellom mennesker.

Bjørvika

I løpet av de siste 10 årene har det ikke eksisterte mange temporære byrom i Bjørvika (som ikke innbærer bruk av bygg). Sukkerbiten, lommeparken på Sørenga og Den Røde Tråd var, og er i den grad de fortsatt eksisterer, temporære byrom som skaper noen rom i rommene og nedskalerer de store flatene som Bjørvika er preget av.

Lommeparken på Sørenga inviterer i liten grad til sosiale aktiviteter. Dersom man ikke vet at den eksisterer er den vanskelig å finne. Byrommet i seg selv gir ikke folk en grunn til å dra dit med mindre man skal ut for å se på utviklingen av Sørenga. Hadde det forekommet flere midlertidige aktiviteter på Sørenga ville trolig lommeparken vært hyppigere brukt, men i seg selv har den ingen tiltrekningsevne for å få folk til Bjørvika. Sukkerbiten klarer å tiltrekke folk i sommerperioden. Restauranten har en fin utsikt og kan tilby mat og drikke hvilket gir folk en helt konkret grunn til å dra dit.

Bjørvikas temporære byrom og midlertidig bruk av bygg har skapt noen destinasjoner, soner og forbindelser, samt noen rom i rommene slik Gehl Arkitekter påpeker er hva midlertidig bruk dreier seg om (Villadsen 2011). Utfordringen er etter min mening at de midlertidige aktivitetene i Bjørvika i større grad ser ut til å sette kunsten i sentrum og ikke mennesket. Aktivitetene har ikke klart å skape den aktivitet og interaksjon mellom mennesker som Gehl (2010) mener skal til for ytterligere å tiltrekke flere mennesker.

STRATEGISK BRUK AV MIDLERTIDIGHET RESULTERER IKKE I KOMMUNIKATIV PLANLEGGING

Når temporær urbanisme oppstår spontant kan det anses å være en bottom-up prosess hvor enkeltaktører selv utvikler et område. Denne prosess trues når det temporære brukes som et strategisk virkemiddel. I hvilken grad er de midlertidige aktivitetene et ledd i kommunikativ planlegging i Larvik og Bjørvika?

Larvik

Aktøranalysen og nettverkskartet (se figur 13) viser at gjennomføring og styringen er preget av governance med horisontale nettverk. Dersom entreprenørfirmaene hadde sagt nei til å være med på dugnaden, hadde ordføreren ikke klart å gjennomføre planen etter det samme konseptet. Oppsynsmann for parkavdelingen i Kommunalteknikk har tegnet parken og daglig leder av anleggsgartnerfirmaet Titlestad og Sjulstad fikk tildelt rollen som prosjektleder for gjennomføringen. Dermed hadde flere aktører (politiske, kommunale og private) direkte påvirkningskraft. Likevel er planleggingen preget av en form for governance bestående av et lukket nettverk hvor en enkeltaktør valgte hvem som skulle delta og hvilke roller de skulle ha. Områdets programmatisk innhold og design kunne innbyggerne i Larvik ikke påvirke. Kravene Patsy Healey stiller til kommunikativ planlegging er ikke oppfylt. Det ble først en åpen prosess det siste døgnet av dugnaden da innbyggerne fikk slippe til og bidra i utbyggingen. Selv om innbyggerne ikke hadde reell medvirkningskraft uttaler alle informantene (ordføreren, planavdelingen og designer av parken) at innbyggerne føler de bidro til å skape noe. Det er et område de identifiserer seg med, bruker hyppig og føler en tilhørighet til.

Bjørvika

I Bjørvika er nettverket både horisontalt og vertikalt. Vertikalt i den forstand at det innebærer nettverksforbindelser mellom statlig og kommunalt nivå. Staten er representert gjennom Statsbygg og St. meld. nr. 28 (2001-2002). Nettverket er horisontalt siden det involverer offentlige og private aktører (Sehested 2003).

Utvikling av Bjørvika og organisering av midlertidige aktiviteter er styrt gjennom governance. Kommunale, statlige og private aktører er direkte involvert i gjennomføringen og beslutningsprosessene. Selv om styringsformen av de temporære tiltakene fremstilles som nettverksstyrt (se fig 22) er ikke det ensbetydende med at Bjørvika kan kjennetegnes som en demokratisk prosess med et åpent nettverk. Bjørvika og tilblivelsen av midlertidige aktiviteter forekommer gjennom et lukket nettverk, hvilket kan ses i sammenheng med grad av kommunikativ planlegging i Bjørvika. De politiske merknadene og Kulturoppfølgingsprogrammet

henvender seg til bestemte aktiviteter og dermed bestemte aktører. Noen få besitter makten til å ”velge ut” eller invitere ønskede aktører. Kulturen og de temporære aktiviteter forekommer fordi de kan brukes som et middel for å oppnå et mål. Målet er profilering, omdømmebygging, merverdi, tiltrekke seg næringslivet og skape en levende bydel (Felberg 2011; Harsvik 2011; Statsbygg 2003). Fordi de temporære aktiviteter skal tjene et bestemt formål kan det virke som noen har blitt ekskludert, nemlig de som ikke passer inn i det image som er ønsket å gi Bjørvika.

Patsy Healeys form for kommunikatív planlegging som bygger på konsensus hvor alle skal bli hørt og ha en reell mulighet for å delta i beslutningsprosessene forekommer ikke når det gjelder temporære aktiviteter i Bjørvika. Jevn maktfordeling mellom aktørene er ikke tilfellet. Kun informanten fra Fjordbyenheten i Plan- og bygningsetaten uttaler at de temporære tiltakene var en bevisst strategi i et medvirkningsperspektiv. Tempo! Fjordbyen som ble styrt av Plan- og bygningsetaten kom relativt sent med i prosessen. Dermed kan det tolkes som at de temporære prosjektene overhode ikke hadde intensjoner om å være et medvirkningsaspekt. Verken Statsbygg, tidligere politiker i Oslo Bystyre eller prosjektleder for kunst i BUAS tror de midlertidige tiltakene har medført økt interesse for deltakelse i byutvikling. Konsensus har heller ikke vært lett å oppnå mellom aktørene i og med at mange aktører har motstridende interesser. Healey (2006) påpeker at for å oppnå reell kommunikatív planlegging skal ikke aktørene ha noen baktanke med å delta. I min optikk virker dette i praksis som utopi. Spesielt når det gjelder Bjørvika hvor Statsbygg uttaler at de måtte ”lokke” med argumenter som at de midlertidige aktiviteter kunne ha en positiv markedseffekt for grunneier, samt drive aktiv lobbyvirksomhet.

Hvor vidt de kreative aktørene som utfører temporære tiltak føler at de medvirker i en byutviklingsprosess eller om de bare utnytter at noen tilbyr dem billig husleie og dermed inngår i samarbeid av ren egeninteresse er også et interessant spørsmål. Mange kunstnere er ofte på ”jakt” etter områder med billig eller gratis husleie. Når Statsbygg kunne tilby dette over en periode var det antagelig den største drivkraften for mange av de kreative kunstnerne for å etablere seg eller skape noe i området. For mange kunstnere gjelder det om å ha et sted å eksponere og selge kunsten sin hvilket Bjørvika plutselig kunne tilby.

Mange i Oslo vet ikke at det i det hele tatt forekommer midlertidige aktiviteter i Bjørvika og tre av informantene mine uttaler selv at de midlertidige tiltakene ikke tiltrekker ”vanlige” Osloborgere (Felberg 2011; Harsvik 2011; Hovind 2011). Bruk av midlertidige aktiviteter og måten prosessen er styrt innebærer ikke en planprosess som kjennetegnes av kommunikatív planlegging. I utgangspunktet var dette trolig heller ikke hensikten.

Verken i Larvik eller Bjørvika forekommer reell medvirkning gjennom de temporære aktivitetene, så hvorfor er resultatet når det gjelder tilhørighet så forskjellig i de to casene? Etter min mening handler tilhørighet i stor grad om *prosess*. I Larvik fikk hele byen jobbe side om side mot et felles mål. Alle som ville kunne bidra, og i etterkant satt mange igjen med en sterk eierfølelse og stolthet over arbeidet de hadde utført (Tvetter 2011). Når midlertidige aktiviteter ikke er kjent, som er tilfellet i Bjørvika, kan de ikke bidra til å skape tilhørighet. Tilhørighet handler i min optikk også om hva slags *sted* områdene blir og hvem de henvender seg til. Mange av de temporære kunstprosjektene i Bjørvika velger jeg å betegne som ”akademisk kunst”. Det vil si at de henvender seg til en bestemt gruppe (akademikere) fordi en rekke av prosjektene er for abstrakte til å være en del av en allmenn interesse. Det er en annen type kunst i Bjørvika enn på Hausmania som i større grad er preget av undergrunnsmiljøet. Det er bra at ikke den samme kunsten er å finne overalt, men min bekymring er at valg av innhold i de midlertidige aktivitetene i Bjørvika forsterker manges inntrykk av at Bjørvika er og blir et område for en bestemt gruppe mennesker.

STRATEGISK BRUK AV MIDLERTIDIGHET ER EN KREATIV PROSESS, MEN BIDRAR IKKE NØDVENDIGVIS TIL IMAGE SOM ”KREATIV BY”

I følge Charles Landry (2008) kan kreative prosesser i byutvikling løse urbane problemer og etter hvert bidra til image som ”kreativ by”. Åpenhet i prosessen er en viktig forutsetning for suksess, men som utfordres ved strategisk bruk av midlertidighet både i Larvik og Bjørvika.

Larvik

En kreativ handling fra en kreativ idé løste det som kunne ha blitt et urbant problem i Larvik dersom området hadde ligget brakk i flere år. Ungdom som tidligere hang ut på det lokale kjøpesenteret fikk plutselig et oppholdssted, og politiet kunne melde om mindre bråk på nattestid. Prosessen som ikke fulgte noen formelle krav kan i følge Landry (2008) betraktes som en kreativ handling og form for byutvikling. Landry (2008) mener kreativitet avhenger av enkeltindivider eller organisasjoner. I dette tilfellet ble daværende ordfører i Larvik inspirert av et TV-program som han overførte til virkelig handling. Det var ingen som stoppet prosessen. Ordføreren og etter hvert hele kommunen var villig til å eksperimentere og turte å ta risikoen for om det ble vellykket eller ikke. Prosessen og tiltaket var kreativt, men i utgangspunktet har Larvik i liten grad status som kreativ by etter Landrys kriterier.

Landry (2008) mener at kreative miljøer inneholder hard og myk infrastruktur. Hard infrastruktur utgjør blant annet forsknings- og utdanningsinstitusjoner og kulturelle fasiliteter. Myk infrastruktur utgjør sosiale nettverk og interaksjon mellom mennesker som frembringer idéstrømmer og innovasjon. Larvik har kulturskole og Bølgen kulturhus, men har ikke varemerke som en kreativ by. Den kreative ideen ble heller ikke oppfunnet som et resultat av myk

infrastruktur, men fra et TV-program. Selv om selve handlingen og prosessen var kreativ var ikke Landrys (2008) kriterier for hvorfor og hvordan kreativ tenkning oppstår gjeldende i forbindelse med Indre havn i Larvik. Det var i min optikk mer tilfeldig. Hva hvis ordføreren ikke hadde skrudd på TV den kvelden?

Bjørvika

I Bjørvika var Landrys metoder mer eller mindre utgangspunktet for hvordan man skulle jobbe med kreativ byutvikling (Felberg 2011). Kultur spiller i følge Landry (2008) en viktig rolle i den ”kreative by” og representerer hovedkilden hvorfra kreativitet har sitt utspring. Bruk av Kulturoppfølgingsprogram er en ny metode i byutvikling som skulle sikre implementering av kultur i Bjørvika på et tidlig tidspunkt. Bruk av Kulturoppfølgingsprogram som en overordnet strategi som legger opp til forbindelser og samarbeid mellom ulike aktører med ulik bakgrunn er i utgangspunktet noe Landry ville ha betegnet som en kreativ prosess. Bruk av pilotprosjekter viser at man tør å eksperimentere med ulike fremgangsmåter (Landry 2008).

Noen av Landrys (2008) konsepter (toolkit) gjenspeiler seg i hvordan man har jobbet med midlertidige prosjekter i Bjørvika. *Handling* hvor det oppfordres til kreativitet i offentlige rom er anvendt som konsept. Kulturoppfølgingsprogrammet (KOP) og temaheftet for kunst i Bjørvika oppfordrer til temporær og permanent kunst i offentlige rom i Bjørvika. En *analytisk og beskrivende* tilnærming til kreativitet har blitt anvendt for å kunne overbevise deltakerne i fagrådet om at midlertidige prosjekter i byggeperioden har en positiv effekt. *Implementering og styring* av kreative handlinger har vært forsøkt gjennom Kulturoppfølgingsprogrammet, Bjørvika Kultur og Næring, Tempo! Fjordbyen og Bjørvika Utvikling AS.

I følge Landry (2008) forekommer kreative miljøer i fysiske settinger hvor entreprenører, intellektuelle personer, kunstnere, administratorer og studenter kan jobbe i et åpent miljø hvor interaksjon mellom aktørene skaper nye ideer, produkter og handlinger som bidrar til økonomisk overskudd. I teorien skulle dermed Bjørvika være et ”kreativt miljø” i og med at mange av disse faktorene er oppfylt. Ett unntak finnes dog som jeg har vært inne på tidligere. Det gjelder miljøets åpenhet som i min optikk fremstår som lukket. Selv om majoriteten av faktorene er oppfylt er det lite som tilsier at de midlertidige aktivitetene har gjort Bjørvika til et kreativt miljø for folk flest.

MIDLERTIDIG AREALANVENDELSE KAN TILTREKKE DEN KREATIVE KLASSE, MEN UTFORDRES AV TOLERANSE

Byer konkurrerer om tiltrekningskraft av innbyggere og næringslivet. Stedskvalitet har som tidligere nevnt blitt et viktig konkurranseelement for å tiltrekke innovative personer og virksomheter som kan bidra til å skape økonomisk vekst. Kan temporære aktiviteter og arealanvendelse bidra til å skape et miljø som tiltrekker Floridas kreative klasse?

Larvik

Det er ingen sammenheng mellom stuntet i Indre havn og Floridas (2005) teori om den kreative klasse. Ordføreren tilhører ikke Floridas bohmemiljø, og det er heller ingen tydelige tegn på at den midlertidige parken har tiltrukket seg den kreative klasse. Floridas 4 T'er (talent, teknologi, toleranse og territorialitet) kan ikke overføres til eksempelet i Larvik. Stuntet har bidratt til markedsføring av Larvik, men alene ikke til å skape økonomisk vekst for resten av byen.

Bjørvika

Det er foreløpig få permanente beboere etablert i Bjørvika, men det er Floridas *superkreative kjerne* (forskere, ingeniører, arkitekter, designere og kunstnere) og *kreative akademikere* (folk som jobber innen høyteknologiske og finansielle sektorer) som jobber med å utvikle bydelen. Bjørvika ønsker å fronte seg som kreativ bydel som kan tiltrekke kreative mennesker, generere innovasjon og skape økonomisk vekst for derigjennom å posisjonere seg som konkurransedyktig hovedstad i et internasjonalt marked. De midlertidige tiltakene henvender seg til den type mennesker som er opptatt av høykultur, som regel er det andre kunstnere og akademikere. Dermed tiltrekker de midlertidige aktivitetene Floridas kreative klasse som kan bidra til å skape økonomisk vekst.

I mine øyne mangler Bjørvika den viktigste T'en som Florida påpeker som avgjørende suksessfaktor – *Toleranse*. Hvor tolerant er Bjørvika i forhold til hva slag midlertidige aktiviteter det legges opp til? Bohemeindeksen er mer eller mindre til stede i Bjørvika siden det oppholder seg kunstnere, musikere og skuespiller der i forbindelse med en del av de midlertidige aktivitetene. Florida sier lite om hva slags kunst eller om det kreves mangfoldighet innen kunsten for at man skal kunne kalle det bohemeindeks. Toleranse for undergrunnsmiljøet tror jeg er en utfordring i Bjørvika. Ms Innvik lå til kai i Bjørvika i mange år og representerer en bottom-up prosess som skjedde helt av seg selv. Hvorfor kunne ikke Nordic Black Theatre forbli i Bjørvika selv om selve båten ikke kunne ligge der?

Uten en iherdig innsats fra Statsbygg og tidligere daglig leder i BKN (eksisterende prosjektleder for kunst i BUAS) kunne resultatet vært null-toleranse for midlertidige aktiviteter blant

grunneierne. Kunsten og arbeidet med kunst i Bjørvika er veldig ordentlig og det er få overraskelser hevder prosjektleder for kunst i BUAS i intervju den 16.11.2011. Hun understreker at hun gjerne skulle ha sett flere ”overraskelser” i Bjørvika og påpeker viktigheten av at man er åpen for at nye ting plutselig oppstår. Det kan være vanskeligere å overbevise store eiendomsutviklingselskaper om det samme. Det er holdningene og toleransen fra næringslivet som jeg tror vanskeliggjør spontane midlertidige aktiviteter og arealanvendelse i Bjørvika. Mangel på toleranse kan medføre at Bjørvika blir den samme type havnefrontsområde som er å finne verden over. Et homogenisert område uten bohemeindeks vil true stedets evne til vedvarende å kunne tiltrekke den kreative klasse, og dermed evnen til å skape økonomisk vekst (Florida & Tinagli 2005).

Det er ikke kun i Bjørvika at toleranse overfor hva slags temporære aktiviteter som forekommer er en utfordring. På Musicon i Danmark er de midlertidige aktivitetene også forholdsvis stramt styrt der selektive aktører velger ut hvilke type aktiviteter som skal forekomme og hvem de kreative skal være (Jørgensen 2011).

STRATEGISK BRUK AV MIDLERTIDIGHET HAR UTVIDET DEN STEREOTYPISKE OPPFATTELSEN AV HVEM DET ER SOM TAR I BRUK BRAKKLAND TIL TEMPORÆRE TILTAK

Strategisk bruk av midlertidighet virker mer ”ryddig” enn når kreative aktører uoppfordret tar i bruk brakkområder. Forskningsprosjektet Studio Urban Catalyst fremstiller en rekke kjennetegn for hvem som tar i bruk brakksoner til midlertidig bruk. Urban Catalyst kategoriserer disse som bedrifter i oppstartsfasen, immigranter som midlertidig ikke er integrert i sosiale nettverk eller jobbmarkedet, motstandere av samfunnssystemet som velger å trekke seg tilbake og danne ”alternative” aktiviteter og lokalsamfunn, samt ”drop outs” av samfunnet som f. eks kriminelle miljøer, hjemløse eller illegale immigranter (Griffin 2003). Gruppene som fremheves av Studio Urban Catalyst er de som tar i bruk området når temporær urbanisme oppstår spontant. Empirien tilsier at det er en annen gruppe mennesker som tar i bruk områder når midlertidige aktiviteter blir brukt som et strategisk virkemiddel i byutvikling.

Franck og Stevens (2007) antagelse om hvor temporær urbanisme oppstår, utfordres av empirien fra Bjørvika og eksemplene fra Danmark (Carlsberg, Musicon og PLUG N PLAY). ”Glemte” områder eller områder i påvente av nye planer definerer Franck og Steven (2007) som *Loose space*. Larvik rakk ikke å bli et slikt område fordi den midlertidige parken ble etablert kun kort tid etter Color Line flyttet fra området. Loose space er romligheter som adskiller seg fra de kontrollerte homogeniserte miljøer med bestemte estetiske og sosiale koder. Loose space er byrom som ofte blir tatt i bruk av innbyggere til å utføre aktiviteter som ikke er preprogrammert

av planleggere (Franck 2007). Bjørvika, PLUG N PLAY i Ørestad (København) og Musicon i Roskilde er områder som over tid har ligget mer eller mindre ubrukt i påvente av nye planer. Strategisk bruk av midlertidighet blir i økende grad en del av urbane strukturer fordi denne form for byutvikling er i ferd med å institusjonaliseres. Bjørvika som i utgangspunktet inneholder romlige strukturer som er i overensstemmelse med Franck og Stevens (2007) definisjon blir i takt med institusjonalisering av temporær urbanisme et område som nettopp blir kontrollert og preprogrammert av planleggere og politikere gjennom strategisk bruk av midlertidig arealanvendelse. Strategisk bruk av midlertidighet medfører at temporær urbanisme også kan oppstå i brakksoner gjennom en planlagt form for urbanisering. Dermed risikerer Loose space å bli områder med *bestemte* estetiske og sosiale koder etter hvert som temporær urbanisme blir institusjonalisert.

TEMPORÆR URBANISME OG BYPOLITIKKENS DUALISME

I følge Karina Sehested (2003) forekommer bypolitikken mellom to spor, hvor det ene er vekstorientert og det andre er velferdsorientert. I Bjørvika er kunst og kultur brukt som et ledd i en vekststrategi hvor kunst og kultur skal bidra til å gjøre Bjørvika og Oslo attraktiv og konkurransedyktig (Statsbygg 2003).

Stuntet i Indre havn kan ses både fra et vekst- og velferdsperspektiv. Ser man på Indre havn med vekstorienterte briller har tiltaket bidratt til å sette Larvik på kartet, bidratt til omdømmebygging og gjort Larvik konkurransedyktig med Staveren når det gjelder sjønære restaurantvirksomheter. Larvik har hatt besøk av andre kommuner som ønsker å høre om stuntet, de positive effektene og hvordan det ble gjennomført (Jenssen 2011). Dermed kan stuntet har medført at Larvik får et rykte som innovativ, hvilket er positivt sett ut i fra et neolibertalt perspektiv. Sett fra et velferdsperspektiv har det midlertidige tiltaket hatt positive sosiale og fysiske effekter som har skapt økt grad av trivsel for folk som ferdes i området hvilket kan ha positive ringvirkninger for hele byen.

Temporær urbanisme har blitt en del av en vekstorientert bypolitikk i jakten på image som ”kreativ by”. Selv om teorien tilsier at temporær urbanisme kan ha en rekke positive effekter, kan det i praksis være vanskelig å planlegge for kreativitet og yrende byliv. Carlsberg, PLUG N PLAY og Musicon forsøker i likhet med Bjørvika gjennom temporære aktiviteter å markedsføre områder overfor fremtidige investorer. I likhet med Bjørvika er det også utfordrende å tiltrekke mange og en mangfoldighet av mennesker til disse områdene. Carlsberg og Musicon bruker større arrangementer for å tiltrekke folk. Hausenbergs (2011) evalueringsrapport for midlertidighet som strategi på Carlsberg, påpeker at de temporære byrommene ikke i stor grad blir brukt i hverdagen (Meilvang 2011). PLUG N PLAY er avhengige av samarbeidsavtaler mellom brukerne og

grunneier hvor foreningene forplikter seg til minst fire ganger i året å arrangere offentlige arrangementer eller workshops som kan tiltrekke folk.

Både spontan og strategisk tilblivelse av temporær urbanisme er personavhengig. Prosjektleder for kunst i BUAS går igjen flere steder i nettverket. Uten hennes tilstedeværelse kan det stilles spørsmålstegn ved hvorvidt man hadde klart å gjennomføre en rekke av de temporære tiltakene. Hun var medeier av båten Ms Innvik. Videre satt hun i styret i BKN og var bindeleddet mellom de kreative aktører og næringslivet før hun gikk over i BUAS. I BUAS fortsatte hun å ha kontakt med kreative aktører og fasilitere midlertidige aktiviteter og prosesser. Hun er dedikert til jobben sin og har et bredt nettverk av kontakter innen kunstnermiljøet (Hovind 2007a). Prosjektleder for kunst i BUAS og Statsbygg som initierte KOP kan grovt sett antas å være hovedaktørene bak tilblivelse av temporær urbanisme og gjennomføring av en rekke prosjekter i Bjørvika. I Larvik var det temporære byrom også et resultat av en enkeltaktørs brennende hjerte for en sak. Uten ordførerens initiativ i Larvik er det ikke sikkert at noe ville ha skjedd noe i Indre havn.

OPPSUMMERING AV DISKUSJONEN OG SVAR PÅ PROBLEMSTILLINGEN

Midlertidig aktiviteter og arealanvendelse har alltid eksistert og utgjør en del av byers naturlige syklus, men det er først i løpet av de siste 10-15 år planleggere og politikere har oppdaget det som et strategisk virkemiddel. Fordi byer er i rask og kontinuerlig endring er det heller ikke helt tydelig når noe anses for midlertidig eller permanent. 10 år kan være midlertidig sett i et langsiktig perspektiv, mens det for naboen til bygget eller arealbruken kan føles veldig permanent.

I denne oppgaven forekommer det avvik mellom teoretiske effekter av midlertidig bruk og effektene den empiriske undersøkelsen fremstiller. En kort oversikt over resultatene fra empirien viser følgende:

Hva sier empirien om effektene av midlertidig bruk?	Larvik	Bjørvika
Ny stedsidentitet?	Ja	Nei
Byrom etter Gehls prinsipper?	Ja	Nei
Kommunikativ planlegging?	Nei, ikke direkte, men folk føler de har deltatt.	Nei
Prossesser som kjennetegner Landrys "kreative by?"	Ideen og gjennomføring ja, Larvik som by nei.	Ideen og gjennomføring ja. Bjørvika som bydel nei.
Tiltrekkes Floridas kreative klasse som skaper økonomisk vekst?	Nei	Ja, men trues av toleransen.

Figur 24. Figuren viser en oppsummering av forholdet mellom empiri og teori

Bypolitikk har byen som hovedfokus og er helhetsorientert uavhengig om den er vekst- eller velferdsorientert. Temporær urbanisme har blitt et bypolitisk satsningsfelt fordi erfaringer med slik bruk viser en rekke positive samfunnsmessige effekter. Teorien tilser at temporær urbanisme kan ha positive sosiale, kulturelle, økonomiske og fysiske effekter. Det er disse effektene byer gjennom bypolitikk etterstreber.

Når teorien stilles opp mot empirien i denne oppgaven tydeliggjøres det at de nevnte teoretiske effektene er *retorikk* og realiteten er annerledes. I Bjørvika hvor satsningen har vært så stor har effekten vært liten. Omvendt i Larvik hvor satsningen var mindre og mer tilfeldig var effektene store. Hvor vidt resultatet hadde blitt like bra hvis et liknende stunt igjen var gjennomført i Larvik er usikkert. Kanskje det ble så bra nettopp fordi det var et engangstilfelle hvor folk ble overrasket?

Empirien fra casene Bjørvika og Larvik og eksemplene fra Danmark (Carlsberg, PLUG N PLAY og Musicon) illustrerer at *intensjonene* med strategisk bruk av midlertidighet er knyttet til motiver som markedsføring, omdømmebygging, sosiale og fysiske forhold, tiltrekking av mennesker og fremtidige investorer til områdene.

Produktet er ofte knyttet til kreativ programmering av tiltakene. Temporær urbanisme forekommer oftest i form av temporære byrom eller midlertidig bruk av bygg. Styring og organisering forekommer ofte i nettverk. Når midlertidighet i byutvikling er initiert fra et overordnet nivå illustrerer casene Bjørvika og Larvik, samt Musicon og Carlsberg fra Danmark at det er noen få personer som styrer prosessene og besitter makten til å velge ut hvem de kreative aktører skal være. Når midlertidige aktiviteter brukes som et middel for å oppnå et mål fremstår nettverkene som relativt lukket og prosessen som top-down.

Empirien i oppgaven tilsier at praksis når det gjelder *effektene* er varierende:

Sosiale

I Larvik har man klart å skape byliv før byen er ferdigutviklet, hvilket man ikke har klart i Bjørvika. I begge tilfeller var reell medvirkning ikke til stede selv om innbyggerne i Larvik følte seg inkludert og har større tilhørighet til området. Tiltaket i Larvik skapte noen relasjoner mellom folk som vanligvis ikke omgås hverandre. Det samme kan ikke sies om Bjørvika.

Kulturelle

I Bjørvika har de midlertidige aktivitetene ikke skapt en allmenngyldig ny stedsidentitet fordi aktivitetene kun er kjent av minoriteten av Osloinnbyggerne. Utfallet er motsatt i Larvik hvor de midlertidige aktivitetene har resultert i en ny stedsidentitet. De midlertidige tiltakene i Bjørvika og Larvik har til en viss grad påvirket plankulturen. Bruk av KOP som metode har blitt adoptert av

andre byer (Felberg 2011), og planavdelingen i Larvik uttaler at de er åpne for å bruke midlertidighet i andre prosjekter i byutvikling.

Økonomiske

De midlertidige tiltakene har høyst sannsynlig ikke hatt noen direkte økonomisk effekt på områdenes markedsverdi. I Bjørvika tiltrekker de midlertidige aktivitetene en bestemt gruppe (akademikermiljøet), og dermed Floridas kreative klasse som kan bidra til økonomisk vekst. Mangel på åpenhet og toleranse utfordrer i min optikk tilstedeværelsen av bohemmiljøet som i teorien er viktig for å tiltrekke Floridas kreative klasse. Tiltaket i Indre havn kan ikke overføres til Floridas teori. Det er vanskelig å hevde at de midlertidige aktivitetene har tiltrukket andre virksomheter og innovative individer. I Larvik har dette trolig ikke vært en konsekvens. Bjørvika er et prestisjeprosjekt i seg selv, uavhengig av de temporære tiltakene. Det i seg selv er nok en større tiltrekningskraft enn de temporære tiltakene.

Fysiske

I begge tilfeller har den temporære arealbruken skapt noen rom i rommene, nedskalert store flater og gjort områdene fysisk mer tilgjengelige. I Larvik har tiltaket bidratt til å skape forbindelser med tilgrensende områder. Den samme effekten har ikke vært tilfelle i Bjørvika.

Empirien fra Bjørvika og Larvik viser at det er vanskelig å oppnå en rekke av effektene når det temporære forsøkes planlegges, spesielt når intensjonene er vekstorientert. Resultatene har resultert i en ny antagelse om praksis for strategisk bruk av midlertidighet.

NY ANTAGELSE OM PRAKSIS

Empirien bekrefter og avkrefter deler av min teoretiske antagelse. På bakgrunn av funnene mine har jeg kommet frem til noen alternative og noen bekreftende antagelser om praksis når det gjelder strategisk bruk av midlertidige tiltak.

- Strategisk bruk av midlertidighet innebærer sjelden reell kommunikativ planlegging.
- Midlertidige tiltak bidrar ikke nødvendigvis til image som kreativ by.
- Midlertidige tiltak fører ikke nødvendigvis direkte til økonomisk vekst.
- Midlertidige tiltak kan bidra til å skape en ny stedsidentitet.
- Midlertidige tiltak kan være et virkemiddel for å skape byrom dimensjonert i en menneskelig skala, som inviterer til opphold og skaper interaksjon mellom mennesker.

AVRUNDING

Temporær urbanisme har gått fra å være en spontan og uplanlagt form for byutvikling til også og bli brukt som et strategisk virkemiddel for planleggere. I flere land, inkludert Norge, har midlertidig arealanvendelse, ”mens vi venter”, vekket interesse blant politikere. Strategisk bruk av temporær urbanisme er i likhet med urbanisme i ferd med å bli en *planlagt* form for byutvikling. Midlertidig bruk har blitt institusjonalisert og instrumentalisert ved å være et middel til å oppnå en ønsket form for urbanitet.

Bypolitikk skapes i nettverk. Planleggere som påvirkes av globale trender påvirker politikerne og politikerne påvirker planleggere. Globalisering har gjort at virksomheter kan etablere seg hvor som helst i verden. Det har medført at stedsidentitet er blitt et konkurransefelt for å tiltrekke innovative mennesker og bedrifter som kan skape økonomisk vekst. Kulturbasert byutvikling er en florerende trend verden over hvor byer konkurrerer om image som kreativ by. Kreativitet er for mange blitt et synonym for økonomisk vekst. Parallelt med konkurranse om tiltrekningskraft har humanistisk planlegging hvor mennesket settes i sentrum fått økt fokus. Byer skal planlegges *av* mennesker og *for* mennesker. Kommunikativ planlegging og byrom som inviterer til opphold, dimensjonert i en menneskelig skala har blitt et mål for mange kommuner. Temporær urbanisme inngår i alle disse ideologiene om hvordan det moderne samfunn best mulig planlegges for å bli ”den beste by”, men praksis skiller seg fra teorien.

Som planlegger er det vanskelig å oppfordre andre kommuner til å bruke den samme metoden som ordføreren i Larvik, selv om det i praksis var det som virket. Utredninger, analyser, samt en formell planprosess etter Plan- og bygningsloven kan sette en stopper for impulsiviteten. Private utbyggere har en betydelig rolle i byutvikling i Norge. Det er vanlig at de gjennom partnerskapsavtaler med kommunen står for gjennomføring av mange utviklingsprosjekter. Etterspørsel på boligmarkedet og private eiendomsutvikleres iver etter bygging gjør at det ikke er mange brakksoner i storbyene i Norge. Det utfordrer mulighetene for at urbane pionerer kan ta i bruk slike områder og skape noe. Dermed er det lite rom for at temporær urbanisme rekker å oppstå helt av seg selv slik det gjorde i Berlin etter murens fall, hvor lavkonjunkturer medførte at mange områder og lokaler sto ledige. I byer som bruker midlertidighet strategisk er planene som regel lagt, men ventetiden på ferdigstilling kan være lang. Midlertidighet blir dermed en strategi som forsøker å gi et kunstig åndedrag til områder hvor temporære aktiviteter og arealanvendelse forsøker å puste liv i områdene ”mens vi venter”.

Strategisk bruk av midlertidighet har mange fordeler i bysammenheng. Likevel er jeg ikke overbevist om det bør institusjonaliseres i ytterligere større grad. Skal vi som planleggere jobbe

videre med å utvikle en *metode* for hvordan kommunene bør jobbe med midlertidighet, slik at det temporære blir et ritual mellom ulike overgangsfaser? Bør krav til midlertidig arealanvendelse i venteperioden inngå i utbyggingsavtaler eller rekkefølgebestemmelser? Mitt svar er nei. Jeg er redd gnisten fra overraskelsene fra det uplanlagte kan bli kvalt av en tung og formalisert planinstitusjon. Planlagt temporær arealanvendelse er ofte sentralisert rundt økonomiske parametre og innebærer en annen type bruk, samt tiltrekker en annen type mennesker enn midlertidige tiltak som oppstår spontant. Temporære byrom er spennende nettopp fordi de er temporære, eller fordi de inneholder noe nytt. Blir de standardisert og til dels like byrom, risikerer de å miste noe av det som gjør dem så spennende.

Selve overgangsfasen mellom to permanente tiltak kan betraktes som en verdi i seg selv. Dersom planleggere trer midlertidige tiltak ned over et område hver gang noe står ledig, tror jeg det kan hindre andre spontane kreative prosesser som automatisk kunne oppstå. Det er heller ikke alle områder som egner seg for midlertidig bruk. Hvor vidt temporær urbanisme oppstår og aktiviteter holdes i live tror jeg er stedsbestemt. Det er vanskelig å planlegge for midlertidig bruk på et sted som ikke har aktørene eller interessen til å drive aktivitetene. Spesielt det sistnevnte kan være en utfordring i mindre norske kommuner. I slike tilfeller kan det virke mot sin hensikt å oppfordre til temporær urbanisme fordi veiledere, foredragsholdere og plankulturen hevder man bør. Det er ikke alle brakkområder som kan ”fikses” med midlertidige aktiviteter. Jeg tror det kan være hensiktsmessig å ha et varsomt forhold til fenomenet. Jeg er redd det kan ende opp med å bli en ”flopp” dersom det blir utbrukt og overbrukt. Det ville jo være synd hvis man om 20 år smiler skjjevt og tenker: ”ja, det var jo en ”greie” aller drev med i starten av 2000-tallet.”

Så hva gjør man? Det er vanskelig å gi et entydig svar. Mye handler om hvilke forventninger vi har til det midlertidige, og hva vi vil temporær urbanisme skal være. Arbeidet med denne oppgaven har gitt meg et litt ambivalent forhold til planlagt bruk av midlertidige aktiviteter og arealanvendelse. Midlertidighet har mange fordeler, og jeg tror det er viktig å ha en åpen holdning til fenomenet. Det er bedre at det skjer noe for noen få i Bjørvika enn at det ikke hadde skjedd noe der i det hele tatt.

Jeg tror planleggere kan jobbe for å tilrettelegge for temporære aktiviteter, og jeg tror også det kan være nyttig dersom man bruker det til å teste ut et områdes potensialer. Jeg tror planleggere ytterligere kan jobbe med holdningsarbeid overfor private og kommuner slik at det kanskje blir lettere for temporære tiltak å oppstå. *Når, hvor og hvordan* midlertidighet bør brukes tror jeg imidlertid ikke det kan gis et standardisert fasitsvar på fordi slik bruk er stedsbestemt, situasjonsavhengig og personavhengig.

REFERANSER

- Alt arkitektur as. (2008). *Byutvikling Larvik Indre Havn – idékonkurranse*. Tilgjengelig fra: <http://www.alt.as/prosjekt.php?id=62> (lest 21.09.2011).
- Andersen, E. W. (2011a). *Hele Extreme makeover var et stunt hvor svært få "lover og regler" ble fulgt*: Østlandsposten.no. Tilgjengelig fra: <http://www.op.no/nyheter/article5531525.ece%20kilde> (lest 07.11.2011).
- Andersen, E. W. (2011b). *Ordførerens ukjente konto*: Østlandsposten.no. Tilgjengelig fra: <http://www.op.no/nyheter/article5532902.ece> (lest 07.11.2011).
- Andersen, H. T. (2001). The new urban politics of Europe: The Area-based approach to regeneration policy. I: Andersen, H. T., Kempen, Ronald van, (red.) *Governing European cities: social fragmentation, social exclusion and urban governance*, s. 233-254: Ashgate.
- Andersen, H. T. & Kempen, R. v. (2001). Social fragmentation, social exclusion and urban governance: An introduction. I: Andersen, H. T. & Kempen, R. v. (red.) *Governing European cities: social fragmentation, social exclusion and urban governance*, s. 1-18. Aldershot: Ashgate.
- Arbeids- og administrasjonsdepartementet. (2002). *St. meld. nr. 28 (2001-2002) Utvikling av Bjørvika*. Arbeids- og administrasjonsdepartementet: Arbeids- og administrasjonsdepartementet,.
- Askheim, O. G. A. & Grenness, T. (2008). *Kvalitative metoder for markedsføring og organisasjonsfag*. Oslo: Universitetsforl. 189 s. s.
- Bergsli, H. (2005). Entreprenørpolitikk og byutvikling: Byutvikling og globale trender. I: Aspen, J. (red.) *By og byliv i endring: Studier av byrom og handlinger i Oslo*, s. 87-118: Scandinavian Academic Press.
- Bjørvika Utvikling AS. (2011a). *Bjørvika Utvikling AS*: Bjørvika Utvikling AS. Tilgjengelig fra: <http://www.bjorvikautvikling.no/Bj%C3%B8rvika-Utvikling-AS/F58B0357-5E1C-404C-BE3A-A8D4C78A4800/1> (lest 30.08.2011).
- Bjørvika Utvikling AS. (2011b). *One fine day, all this will be yours*: Bjørvika Utvikling AS. Tilgjengelig fra: <http://www.bjorvikautvikling.no/aktuelt/one-fine-day-all-this-will-be-yours/94432882-7641-428e-bfaf-b34cb42aa0b1/1> (lest 26.08.2011).
- Bjørvika Utvikling AS. (2011c). *Skur 58 jevnes med jorden*: Bjørvika Utvikling AS. Tilgjengelig fra: <http://www.bjorvikautvikling.no/aktuelt/skur-58-jevnes-med-jorden-/6c2c991c-5efd-4fd9-9526-512ab132356b/8> (lest 24.08.2011).
- Bjørvika Utvikling AS. (2011d). *Slow days*. Tilgjengelig fra: <http://www.bjorvikautvikling.no/slowdays> (lest 28.10.2011).
- Bjørvika Utvikling AS. (2011e). *Ulike kunstuttrykk på et internasjonalt nivå*: Bjørvika Utvikling AS. Tilgjengelig fra: <http://www.bjorvikautvikling.no/Kunst/1E1371F0-40B8-451F-8B3D-7D933144A137/1> (lest 20.11.2011).

- Bjørsvika Utvikling AS. (2011f). *Vi bor i Bjørsvika - Living in Bjørsvika*: Bjørsvika Utvikling AS. Tilgjengelig fra: <http://www.bjorvikautvikling.no/bjorvikautvikling/aktuelt/vi-bor-i-bjorsvika---living-in-bjorsvika-/be305a7b-4bc5-4616-94a0-f80742ff5c02/1> (lest 22.08.2011).
- Brenner, N., Theodore, Nik. (2002). Cities and the Geographies of Actually existing Neoliberalism. I: Brenner, N. a. T., Nik (red.) *Spaces og neoliberalism: urban restructuring in North America and Western Europe*, s. 2-32. Oxford: Blackwell.
- By & Havn. (2011). *PLUG N PLAY - mens vi bygger by*. København: Bylivsafdelingen, By & Havn. Tilgjengelig fra: <http://www.orestad.dk/da-DK/Indhold/Sport+natur+fritid/~media/Orestad/pdf/PNP-fakta.ashx> (lest 23.09.2011).
- Common Lands. (2009). *Fjordbyen feriekoloni*: Common Lands. Tilgjengelig fra: <http://www.commonlands.net/index.php?/archive/august-09/> (lest 22.08.2011).
- Common Lands. (2010). *Vi bor i Bjørsvika?*: Common Lands. Tilgjengelig fra: <http://www.commonlands.net/index.php?/archive/april-8-10/> (lest 22.08.2011).
- Common Lands. (2011a). *About the project*: Common Lands. Tilgjengelig fra: <http://www.commonlands.net/index.php?/about/about/> (lest 22.08.2011).
- Common Lands. (2011b). *Speculation*: Common Lands. Tilgjengelig fra: <http://www.bjorvikautvikling.no/bjorvikautvikling/aktuelt/apning-av-speculation-av-bik-van-der-pol-/b82daedf-6283-4fea-8ac0-c8aefe55ec8c/1> (lest 20.11.2011).
- Cresswell, T. (2004). *Place: a short introduction*. Malden, Mass.: Blackwell. VIII, 153 s. s.
- Evans, G. (2001). *Cultural planning: an urban renaissance?* London: Routledge. XIV, 335 s. s.
- Felberg, K. (2011). *Intervju med Kunt Felberg fra Statsbygg*. Oslo (09.11.2011).
- Fimreite, A. L. M., Tor, Aars, Jacob. (2005). By-governance. I: Fimreiten, A. L., Medalen, Tor (red.) *Governance i norske storbyer - mellom offentlig styring og privat initiativ*: Spartecus Forlag.
- Finn.no. (2011). *Kart over Larvik*. Tilgjengelig fra: <http://kart.finn.no/> (lest 22.11.2011).
- Fjordbyen.no. (2006). *Kulturrådet støtter "snelda" med 500 000 kroner*: Oslo Kommune. Tilgjengelig fra: <http://www.prosjekt-fjordbyen.oslo.kommune.no/article73532-5716.html?articleID=73532&categoryID=5716&tip=1> (lest 26.08.2011).
- Fjordbyenheten. (2011). *Intervju med Fjordbyenheten ved Plan og bygningsetaten Oslo Kommune* (09.09.2011).
- Florida, R. & Tinagli, I. (2005). *Den kreative klasse: og hvordan den forandrer arbeide, fritid, samfund og hverdagsliv*. Århus: Klim. 476 s. s.

- Florida, R. L. (2008). *Who's your city?: how the creative economy is making where to live the most important decision of your life*. New York: Basic Books. viii, 374 s. s.
- Franck, K. A., Stevens, Quentin. (2007). *Tying Down Loose Space*. I: Karen A, F., Quentin, Stevens (red.) *Loose Space*. Oxon: Routledge.
- Gehl Architects. (2010). *Green light for midtown New York Evaluation report*: Gehl Architects.
- Gehl, J. (2007). *Livet mellem husene: udeaktiviteter og udemiljøer*. København: Arkitektens Forlag. 191 s. s.
- Gehl, J. (2010). *Byer for mennesker*. København: Bogværket. 273 s. s.
- Google maps. (2011a). *Flyfoto av København*. Tilgjengelig fra: http://maps.google.no/maps?client=firefox-a&rls=org.mozilla:nb-NO:official&channel=s&hl=no&biw=1008&bih=559&q=k%C3%B8benhavn&gs_sm=e&gs_upl=4905195271011148115115121814101195156212.31510&um=1&ie=UTF-8&sa=N&tab=il (lest 01.12.2011).
- Google maps. (2011b). *Skur 39 på Vippetangen i Oslo*. Tilgjengelig fra: http://maps.google.no/maps?um=1&hl=no&client=firefox-a&rls=org.mozilla:nb-NO:official&q=vippetangen%20oslo&gs_sm=e&gs_upl=1740212271312124585114112101616114841101212.3.4-11610&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.&biw=1024&bih=575&ie=UTF-8&sa=N&tab=il (lest 30.11.2011).
- Google maps. (2011c). *Skur 58 i Bjørvika*. Tilgjengelig fra: <http://maps.google.com/maps?oe=UTF-8&gfns=1&q=bj%C3%B8rvika&um=1&ie=UTF-8&sa=N&hl=no&tab=w> (lest 01.12.2011).
- Griffin, M. (2003). *Urban Catalyst research report - Temporary use and urban regeneration in European cities*. Berlin: Studio Urban Catalyst. Tilgjengelig fra: http://www.template.com/think-pool/attach/download/1_UC_finalR_synthesis007b.pdf?object_id=4272&attachment_id=4276 (lest 22.09.2011).
- Groth, J., Corijn, Eric. (2005). *Reclaiming Urbanity: Indeterminate Spaces, Informal Actors and Urban Agenda Setting*. *Urban Studies*, 42 (SAGE): 503-526.
- Hansen, T., Carlsen, Runa,. (2011). *Tidslinje/Kultur i Bjørvika/Fargekoder: Common Lands*. Tilgjengelig fra: http://www.commonlands.net/pics/timeline/CL_Timeline_A2_Final.pdf (lest 20.11.2011).
- Harsvik, R. B. (2011). *Intervju med Rina Brunsell Harsvik*. Oslo (08.11.2011).
- Hausenberg. (2008). *Midlertidige aktiviteter som værktøj i byudvikling*: Hausenberg. Tilgjengelig fra: http://www.byplanlab.dk/plan09/www.plan09.dk/NR/rdonlyres/8FD8DB97-2465-4115-B9F4-158EBE770601/0/Midlertidige_aktiviteter_Hausenberg.pdf (lest 22.09.2011).

- Haydn, F., Temel, R. & Arlt, P. (2006). *Temporary urban spaces: concepts for the use of city spaces*. Basel: Birkhäuser. 272 s. s.
- Healey, P. (2006). *Collaborative planning: shaping places in fragmented societies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. XVI, 366 s. s.
- Hofmeister, S. (2002). Intermediate Time-Spaces. *Time and Society*, 11: 105.
- Horn, E., Knudsen, Grete. (2001). *Tango for to - Samspill mellom kultur og næringsliv*. Oslo: Kulturdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet.
- Hovind, A. B. (2011). *Interjvu med Anne Beate Hovind* Oslo (16.11.2011).
- Hovind, A. B., Gran, Anne Britt. (2007a). *Bjørvika kultur og næring - et kreativt samarbeid om byutvikling. Overføringsverdier*. Tilgjengelig fra: <http://www.kryss.no/pub/kryss/about/?aid=390&cid=319#kryss> (lest 23.08.2011).
- Hovind, A. B., Gran, Anne Britt. (2007b). *Bjørvika kultur og næring - et kreativt samarbeid om byutvikling. Historien*. Oslo. Tilgjengelig fra: <http://www.kryss.no/pub/kryss/gjort/?aid=216&cid=289> (lest 23.08.2011).
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New York: Random House. 458 s. s.
- Jenssen, Ø. R. (2011). *Intervjue med Øyvind Riise Jenssen*. Larvik (02.11.2011).
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Kristoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt. 436 s. s.
- Jørgensen, K. F. (2011). Temporære byrom og midlertidighet som strategi i byplanlegging: Miljøverndepartementet.
- kultur- og kirke departementet. (2003). *St.meld.nr.48 Kulturpolitikk fram mot 2014*: kultur- og kirke departementet.
- Kultur- og kirke departementet. (2005). *St.meld.nr.22 (2004-2005) Kultur og næring*: Kultur- og kirke departementet.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M. & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk. 344 s. s.
- Københavns Kommune. (2009a). *Københavns Kommuneplan 2009 - Hovedstruktur*: Københavns Kommune, Økonomiforvaltningen, Center for Byutvikling.
- Københavns Kommune. (2009b). *Mulighed for midlertidig anvendelse*: Københavns Kommune Teknik- og Miljøforvaltningen.
- Landry, C. (2008). *The creative city: a toolkit for urban innovators*. London: Comedia. I, 299 s. s.
- Larsen, L. J. (2007). *Politisk Urbanitet - prosjekter, planer, protester og Supertanker på Krøyers Plads*: Institut for Miljø. samfund og rumlig forandring, RUC.

- Larvik Kommune. (2006). *Kommunedelplan for Larvik By*: Larvik Kommune.
- Lauinger, H. & Overmeyer, K. (2007). *Urban pioneers: Berlin: Stadtentwicklung durch Zwischennutzung*. Berlin: Jovis. 192 s. s.
- Meilvang, M. L., Henningsen, Astrid Liestøl, Winther, Stephanie, Pedersen, Lise Røjskjær, Carlberg, Nicolai. (2011). Midlertidige byrum på Carlsberg evaluering 2011: Hausenberg.
- Musicon udvalget. (2007). *Musicon - Strategi og spilleregler*: Roskilde Kommune.
- Norberg-Schulz, C. (1978). *Mellom jord og himmel: en bok om steder og hus*. Oslo: Universitetsforlaget. 127 s. s.
- Nordid Black Teathre. (2011). *Ms Innvik*: Nordid Black Teathre.no. Tilgjengelig fra: <http://nordicblacktheatre.no/ms-innvik/> (lest 18.11.2011).
- Norge i bilder. (2011a). *Flyfoto av Bjørvika 1:20 000*. Tilgjengelig fra: <http://norgebilder.no/> (lest 28.11.2011).
- Norge i bilder. (2011b). *Flyfoto av Larvik 1:20 000*. Tilgjengelig fra: <http://norgebilder.no/> (lest 28.11.2011).
- Olsen, M. (2008). Vidensbyen og byens rum. I: Juul, H., Pløger, John, Klougart, Mikkel, Samson, Lange, Pawel Antoni, (red.) *Det fremmede i det kendte. Byens Rum 1*, s. 30-37. København: Arkitekturforlaget B.
- ordnett.no. (2011). Tilgjengelig fra: <http://ordnett.no/search?search=urbanisme&lang=no>, <http://ordnett.no/search?search=urbanisering&lang=no> (lest 23.09.2011).
- Oslo Kommune. (2009a). *Om Bjørvika*. Tilgjengelig fra: http://www.prosjekt-fjordbyen.oslo.kommune.no/om_bjorvika/ (lest 22.11.2011).
- Oslo Kommune. (2009b). *Reguleringskart for Bjørvika*. Tilgjengelig fra: http://www.prosjekt-fjordbyen.oslo.kommune.no/getfile.php/fjordbykontoret%20%28FJORDBYEN%29/Internett%20%28FJORDBYEN%29/Dokumenter/dokument/plankart_REVnovember09_EU.pdf (lest 22.11.2011).
- Oslo S Utvikling AS. (2011). *Dette er OSU*. Tilgjengelig fra: <http://osu.no/om-osu/dette-er-osu/> (lest 28.10.2011).
- Plan og bygningsetaten. (2003). *Tempo! Fjordbyen*: Upublisert.
- Planavdelingen Larvik Kommune. (2011). *Intervju med plansjef Hege Eick og arkitekt Jarl Tore Mehl fra Planavdelingen Larvik Kommune*. Larvik (02.11.2011).
- Portvik, S. (2000). *Kultur- og næringslivssamarbeid: Muligheter og utfordringer*: Oslo Kommune Byråd for næring og byutvikling.

- Rhodes, R. A. W. (1997). *Understanding governance: policy networks, governance, reflexivity, and accountability*. Buckingham: Open University Press. XIII, 235 s. s.
- Rieniets, T. (2009). Shrinking cities: causes and effects of urban population losses in the twentieth century. *Nature + culture*, 4 (Berghahn Journals).
- Rosenbæk, A., Malling, R, Henningsen, B, Birket- Smidt, T. (2009). Mental Byomdannelse - midlertidig anvendelse som kickstarter for en omdannelsesprocces,: Indenrigs- og socialministeriet,.
- Schulman, M. (2000). *Stadspolitik och urbanforskning i Norden*: Nordregio.
- Sehested, K. (2003). *Bypolitik mellem hierarki og netværk*: Akademiske Forlag.
- Soria y Puig, A. (1995). Ildefonso Cerdá`s general theory of "Urbanización". I: b. 66 *Town Planning Review*, s. 15-39: Liverpool University Press.
- Statsbygg. (2003). *Bærekraft i Bjørvika - Kulturoppfølgingsprogram*: Statsbygg.
- Statsbygg. (2011). *Kryss veileder. Midlertidige aktiviteter - strategisk verktøy i kulturplanlegging*.
- Staugaard, U. (2007). *Sommeraktiviteter i Bjørvika*. Oslo: Kryss.no. Tilgjengelig fra: <http://www.kryss.no/pub/kryss/gjort/?aid=284&cid=289&jsid=%2528none%2529> (lest 25.08.2011).
- Sukkerbiten.no. (2011). *Om Sukkerbiten*. Tilgjengelig fra: <http://sukkerbiten.no/om-sukkerbiten/> (lest 26.08.2011).
- Tuan, Y.-F. (1977). *Space and place: the perspective of experience*. London: Edward Arnold. VI, 235 s. s.
- Tverbakk, P.-G. E. (2011). *Kunsthall Oslo* (29.08.2011).
- Tveter, A. (2011). *Telefonintervju med Aase Tveter fra Kommunalteknikk Larvik Kommune*. Larvik (27.10.2011).
- Villadsen, K. S. (2011, 12.05.2011). *Midlertidige Byrom, Gehl Architects*. Humanistisk byplanlegging, Hotel Continental Oslo.
- Wirth, L. (1938). Urbanisme as a way of life. *The American Journal of Sociology*, 64 number 1 (The University of Chicago Press).
- Yin, R. K. (2009). *Case Study Research - design and methods*. 4 utg.: SAGE.
- Young, G. (2006). Speak, Culture! - Culture in planning`s past. present and future. I: Monclus, J., Guardia, Manuel (red.) *Culture, Urbanism and Planning*: Ashgate.
- Ærø, T. & Jørgensen, G. (2005). *Implementering af bypolitik i Norden*. TemaNord, b. 2005:502. København: Nordisk Ministerråd. 129 s. s.

VEDLEGG

REFERAT AV INTERVJU MED TIDLIGERE ORDFØRER I LARVIK KOMMUNE 02.11.2011

Øyvind Riise Jenssen

- *Har du hørt om midlertidighet som en bevisst strategi i byutvikling og hvordan oppstod ideen til å bygge en midlertidig park i Indre havn?*

Nei, foranledningen til prosjektet var at vi visste at rundt 20 juli 2008 skulle Color Line flytte fergeterminal. Fra vi begynte å planlegge fergeflytting har problemstillingen om hva vi gjør med Indre havn på kort sikt vært et tema. På lang sikt hadde vi planlagt en større planprosess med arkitektkonkurranser og lignende. Både jeg, politiet i Larvik og til dels flere andre var litt bekymret over hva slags sted Indre havn ville bli når fergen flyttet og hvem som kom til å oppholde seg der. Når fergen ble borte sto vi tilbake med et stort asfaltområde som fort kunne bli frekventert av en bruk vi ikke ønsket. Det ville bli et område uten kontroll. Vi var redde for at området ville ligge der og invitere til et samlingspunkt av en type mennesker og aktiviteter som vi ikke ønsket. Det førte til at vi var flere som tenkte på hva i kunne gjøre med området. Vi kunne ikke gjøre noe som kostet masse penger, men samtidig måtte vi finne på noe som gjør at kanskje området kan brukes i mellomperioden.

Ideen kom for så vidt da jeg kom hjem en kveld etter et møte og skrudde på TV og så det amerikanske programmet Extreme makeover. Metoden de brukte der hvor de river og bygger noe raskt opp igjen var inspirasjon til hva som skjedde med Indre havn. Det var gode tider i entreprenørbransjen. I Larvik så har vi en del store entreprenørfirmaer og dagen etter jeg hadde sett programmet tok jeg en telefon til et entreprenørfirma som heter Kåre Mortensen AS og luftet ideen. Kan vi gjøre noe i indre havn som ikke koster så mye penger, men som knytter fjorden og byen sammen? Jeg spurte om hans synspunkt og om han ville være med. Det var veldig positive tilbakemeldinger derfra og da var det lettere å ringe til de andre entreprenørfirmaene og spørre om de også ville være med. Senere viste det seg også at flere entreprenørfirmaer hadde ønsket å være med.

- *Hva var hensikten?*

Å skape noe som kunne forhindre en uønsket aktivitet etter at man fjernet fergeterminalen.

- *Hvor lenge er varigheten tiltenkt på den midlertidige parken?*

Den gang satte vi ikke noe bestemte tidsaspekter på det, men den skal være der fremtil man begynner å realisere de vedtatte planene. Det er jo opp til det politiske miljøet i Larvik. Enn så lenge har det ikke vært politisk vilje til å fjerne parken, heldigvis. Sikkert også fordi at folk benytter seg så mye av parken. Men det er vanskelig å spå hvor lenge den kommer til å ligge slik, men jeg spår at den kommer til å ligge slik i noen år fremover.

- *Hvordan var styring og gjennomføring?*

Utgangspunktet var at entreprenørfirmaene skulle bidra med mannskap og maskiner uten at det ville koste kommunen noe. Så skulle vi bruke deres nettverk og kommunens nettverk i forhold til leverandørsida, men i utgangspunktet skulle kommunen betale for materialbruken. De fire største entreprenørfirmaene sa ja og at det var teknisk uproblematisk å gjennomføre. Men planleggingen er mer enn halvparten av jobben. Vi samlet sammen til et møte. Jeg ringte til Aase, som er vår ”park-guru” og hun var veldig positiv til tiltaket og ville gjerne være med. Hun fikk i oppgave å tegne og utforme parken på en måte som kunne ivareta alle aldersgrupper og brukergrupper. Det skulle være et område uten masse forbudsskilter, det skulle være et ja-område, altså heller skilt med hva man kan gjøre. Sykler og gående skulle separeres, markering for parkering, men altså ingen forbudsskilt. Deretter satte Aase i gang med tegnejobben.

Parallelt begynte Jan Tore Andersen, som den gang hadde ansvar for uteseksjonen, med masseberegninger etter hvert som han fikk tegningene. Vi hadde flere møter med entreprenørene og Aase. Vi hyret inn en prosjektleder. Det var veldig viktig å ha. Vi måtte ha en vi visste var god til å styre prosjekter, en som hadde faglig kompetanse og en som var beslutningsdyktig, som lyttet, men skar gjennom og tok beslutninger når det var nødvendig. Det var mange med mange ideer og det kom masse innspill. Dermed var det utrolig viktig å ha en utenforstående prosjektleder som kunne lede og styre gjennomføringen. Kjetil Titlestad fikk denne rollen.

Vi hadde også utsjekking med planavdelingen her i Larvik. Vi tok jo noen raske innersvinger.

- *Hva mener du med utsjekkinger?*

Vi orienterte planavdelingen om ideen og de synes også at ideen var glimrende. Det er klart at de har et planverk å forholde seg til, så mye av det som gjorde at de kunne akseptere tiltaket var at det var midlertidig og lett å reversere. Dermed er det ikke gjort noen store fysiske inngrep i området. Asfalten ligger fortsatt under slik den var da vi begynte.

Vi regnet med at dette ville bli veldig positivt mottatt av lokalbefolkningen. Det var noen som kom bort å sa at verdien på huset har steget, bare i løpet av helgen. Før så de utover containere

og asfalt, nå er utsikten et parkområde. Så det var lite negativitet rundt prosjektet, og vi visste at prosjektet kom til å bli så bra at vi satset på at det ikke ville komme noen naboklager.

Vi hadde 250-300 mennesker som meldte seg på og ønsket å bidra. Alle kunne bidra, men man måtte være klar over at da måtte man også jobbe og ta i et tak. Man kunne selv bestemme hvor lenge man ønsket å jobbe. Alle de frivillige jobbet aldri samtidig. De ble inndelt i grupper slik at det alltid var arbeid til alle og at det hele tiden var noen som kunne jobbe.

HMS var veldig viktig. Vi hadde en ambisjon om at gjennomføringen ikke skulle medføre skade på noen. Derfor ble området inngjerdet, folk hadde ulike farger på t-skjortene slik at vi hele tiden hadde kontroll over hvor mange som jobbet med hva og at ikke hvem som helst holdt på med utstyr man ikke var kvalifisert til å jobbe med. Det fungerte veldig bra! Det første døgn var det bare store maskiner og profesjonelt mannskap som jobbet på området. Dag 2 kunne de påmeldte frivillige komme inne på området.

Grand hotell som leide det gamle Pakkhuset primært for å lage en liten gjestehavn for sine gjester, ble med på prosjektet og transformerte det som var brukt som oljelager til restaurant. De hadde ansvar for maten og sørget for at det var mat til de som jobbet.

Folk var veldig nysgjerrige og sto og titta inn på hva som skjedde innenfor inngjerdingen.

De fire entreprenørfirmaene ha de ansvar for hver sin seksjon inne på området.

Vi har også lagd noen bruksregler for området. Det skal ikke koste noe å være der, det skal være tilgjengelig for alle og det skal ikke være salgsboder der. Her skal du kunne gå med senket skuldre og slappe av.

Vi måtte få dispensasjon fra den gjeldende reguleringsplanen som var regulert til havnevirksomhet, men det var ikke vanskelig for alle var inneforstått med at det ikke skulle være fergeterminal der i fremtiden.

- *Hvordan synes du samarbeidet var mellom deltakerne?*

Det gikk utrolig bra. Her samarbeidet entreprenørfirmaer som konkurrerer til daglig. Folk fa kommunalteknikk synes også at dette var kjempegøy og gjennomføringen gikk utrolig bra.

- *Var det enighet eller oppstod det også konflikter?*

Nei, det var ikke konflikter, men selv om man har planlagt mye på forhånd så dukker det opp uforutsette ting. Derfor var det veldig bra å ha en prosjektleder som kunne skjære gjennom og ta avgjørelser når det trengtes. Jeg opplevde ikke en eneste konflikt, men mange gode konstruktive

innspill til løsninger. Det var så moro å være med på. Det var en innsats og en entusiasme som gjorde noe med hele byen. Det var ikke et vondt ord å høre fra noen.

- *Litt tilbake til finansiering. Bidro entreprenørene også økonomisk?*

Ja, det var jo det som skjedde. Det var mye kommunen nok skulle ha betalt mer for enn det vi ble fakturert, men entreprenørene synes også at dette var moro å være med på og ville gjerne bidra. Entreprenørfirmaene hadde i utgangspunktet stipulert intill 100 000 kroner fra hver, og det ble ikke noe mer enn det.

- *Hvorfor ble det en park?*

Det var det enkleste alternativet. Vi så på forskjellige ting, alt fra P-plass hvor et parkeringsfirma kunne ta ansvar for driften til idrettsområde med forskjellige idrettsbaner. Problemet med parkeringsplass og idrettsbane var at det fort kunne bli kjedelig eller tiltrekke seg bare en bestemt gruppe mennesker. I tillegg at funksjonene var knyttet sterkt opp til midlertidigheten, det skulle kunne fjernes fort, så dermed falt valget på grøntområde.

- *Hvordan har reaksjonen blant "vanlige" folk vært?*

Veldig veldig bra! Ikke hørt noe vondt om tiltaket. Dette er blitt et treffpunkt og rekreasjonsområde for mange. Spesielt har ungdommen fått et oppholdssted på sommerstid. Det er lekeplass for de aller minste også hvilket tiltrekker barnefamilier til området. Det var knallsuksess med Aases utforming.

En effekt som vi ikke hadde tenkt på er at når det oppholder seg små barn, eldre og ungdommer samtidig, så skjer det så mye og er så mange folk at hærverk og fyllebråk ikke har vært et problem i området.

- *Synes du at tiltaket har virket etter intensjonene?*

Ja, vi planla og gjennomførte med håp om at dette skulle bli et område som ble brukt, hvilket det jo definitivt blir. Folk er jo nå livredde for at det skal settes i gang videre utbygging av Indre havn. Men heldigvis har kommunestyret så lang t sagt at området skal utvikles og vi skal jobbe videre med Dark, men det området mellom Tollboden og skottebrygga, som nå er grøntområde skal ligge rolig inntil videre. Så lenge folk bruker området og det er i bruk til det formål som er samfunnsmessig riktig og så lenge det ikke blir et problemområde, så kommer det ikke til å bli gjort noe der. Men det er klart at det evt. skulle bli et problemområde vil det bidra til å fremskynde prosessen for å sette i gang en utvikling.

- *Er det noe man ikke har fått til? Og evt. hvorfor?*

En av tingene som vi gjerne skulle ha gjort noe med var å øke kapasiteten på gjesteplasser ved å anlegge en liten småbåthavn. Men det er mye svell i fjorden hvilket forårsaker bølgeaktivitet og vanskeliggjør etablering av gjestehavn der. Det er et mer kostbart og svært tiltak som vi ikke hadde mulighet til å gjennomføre den gang.

- *Hvilken rolle tror du parken spiller for Larvik?*

Den og det andre som har skjedd i Indre havn de siste årene som kulturhuset for eksempel har gitt Larvik mer en status som ”Sommerby”/ havneby, sett i lys av turisme og rekreasjon, ikke bare industriby lenger. Den har vært med på å tiltrekke folk til området, siden det også er etablert restauranter og slik velger kanskje flere å dra til Indre havn i stedet for til Stavern som før var det eneste alternativ til uteliv om sommeren nær sjøen. Så helt konkret har det gjort at mange mennesker trekker til området på sommerstid. Jeg tror også at stuntet og resultatet har hatt en psykologisk effekt og gjort noe med Larviks befolkning. De aller fleste er stolte av parken og mange føler en tilhørighet til området. Mange synes det er morsomt å vise frem parken til andre som kommer til byen.

- *Har du inntrykk av at etablering av den midlertidige parken og at folk fikk mulighet til å bidra har medført at innbyggerne i Larvik er blitt mer opptatt av byutvikling og i større grad ønsker å delta?*

Ja, det tror jeg, absolutt. Folk er nok mer opptatt av hva som skjer i byen sin og hva som bør skje. Den politiker som tørr å meddele at det område skal utbygges, tror jeg er politisk død i løpet 24 timer, vertfall sånn som stemningen er nå.

- *Har den midlertidige parken hatt noen økonomiske effekter?*

Hmm.. det er vanskelig å si. Kanskje noen av naboene har fått økt markedsverdi for de har fått en helt ny utsikt, fra asfalt til grøntområde, men det er vanskelig å si... Men Grand hotell som driver Pakkhuset har sikkert høstet litt, det samme gjelder restauranten på Skottebryggen når det plutselig ble folk i området. Men det er vanskelig å peke på at området har generert mer inntekter for annet enn de som har næringsvirksomhet i det konkrete området. Men dette sammen med mye annet som har skjedd i Larvik har skapt en økt aktivitet og økt antall besøkende, så i sum har nok parken vært med til å sette Larvik på kartet. Tiltaket og gjennomføringen har skapt nysgjerrighet blant andre kommuner og byer.

- *Hva tenker du om midlertidighet som strategi i byutvikling mer generelt?*

Det er veldig situasjonsavhengig. Du er veldig avhengig av det lokale miljøet og oppslutning til prosjektet. Det er ikke bare å rigge til en dugnad, man må på en måte vite litt at det kan la seg gjøre. Omstedighetene rundt må ligge til rette for det. I forhold til Larvik så var suksessen veldig tidsbestemt. Det var rette forhold, rette tiltak på rett sted til rett tid som gjorde at dette lot seg gjennomføre. Men mange av de prosessenene som vi kjørte kan være interessante for andre som ønsker å gjøre liknende ting.

Jeg tror at midlertidighet i byutvikling er både og. Prinsipielt er midlertidighet et greit virkemiddel dersom man skal gjøre noe fra stygt til pent eller for å øke attraktiviteten i en periode frem til det permanente kommer. Men hvis midlertidighet blir brukt litt sånn vilkårlig i plansammenheng tror jeg det kan slå negativt ut, vertfall i kontroversielle saker, kan det være mye diskusjoner i forkant av en utvikling og gjennomføring. Man er avhengig av at foten blir satt ned på et tidspunkt og noen avgjørelser blir tatt. Bygges noe midlertidig kan det gjøre at det aldri kommer til å skje noe. Det kan medføre at folk mister litt respekten for plansystemet og gjennomføringsevne.

- *Hva ville skjedd hvis man ikke hadde etablert parken?*

Nei, det er ikke godt å si.. men parken har sørget for at den prosessen som skal komme ligger lenger frem i tiden enn dersom vi ikke hadde gjort noe. For hvis det fortere hadde blitt et problemområde vill kravet om å få til noe der nede, få bygget noe, kommet raskere. Parken har unngått at området ble et urolig og kanskje et litt småkriminelt sted.

- *Når kom parken i forhold til idékonkurransen?*

Idékonkurransen var i gang og jeg mener å huske at siste jurymøte hadde vi torsdagen før, altså dagen vi startet dugnaden.

- *Hvor lang tid tok det fra du fikk ideen til selve gjennomføringen startet?*

Det gikk ikke så lang tid. Mars/april fikk jeg ideen og gjennomføring foregikk fra 26-28 juni 2008.

- *Er det noe som burde vært annerledes?*

Tja.. det dukker jo opp ting man tenker som kanskje burde ha vært med.. f. eks badestrand og småbåthavn. Men det er ingenting som er gjort jeg føler ikke burde ha vært gjort.

TELEFONINTERVJU MED DAVÆRENDE OPPSYNSMANN FOR PARKAVDELINGEN I LARVIK KOMMUNE 27.10.11

Aase Tveter

Hvorfor tror du ordføreren ønsket å etablere park?

- Color Lines fergeterminal skulle flyttes og dermed sto et stort område ledig i Larviks indrefilet. Prosessene før noe annet blir bygget kan ta lang tid og slik jeg oppfatter det så ville han ikke at området skulle ligge øde og bli brukt som lagerplass. Han ville nok ikke at et område med så sentral plassering i Larvik skulle være et ”asfalttørke”, men at det skulle se pent ut.

Hvor lenge var varigheten på den midlertidige parken tiltenkt?

- I utgangspunktet 3-5 år. Parken ble etablert i 2008, samme år som idékonkurransen for området.

Kan du beskrive konkret hva du gjorde? Og hvordan du fikk oppgaven?

- På det tidspunktet var jeg oppsynsmann for parkavdelingen i Kommunalteknikk. Ordføreren ringte meg for å luften ideen og for å spørre om jeg kunne lage et forslag til utforming av parken. Ordføreren sa han hadde fått ideen fra TV programmet Extreme makeover og ville forvandle området til en park i løpet av 48 timer. Det var ikke så mye penger, så prosjektet kunne ikke koste altfor mye.

Hvem andre deltok og hvordan deltok de?

- Kommunen, spesielt i form av Kommunalteknikk sin driftsavdeling hadde en betydelig rolle. Det var kommunen som kjøpte inn og betalte for materialene. I tillegg var de fire største entreprenørfirmaene i Larvik med i prosessen. Disse var: Bjørn & Øyvind Tveter AS, H&K Sandnes AS, Kåre Mortensen AS, Arne Olav Lund AS. Disse firmaene bidro samtidig med kr.100 000,- hver til prosjektet. Ole Martin Manvik med firmaet Manvik Ferdigplen AS leverte ferdigplen til området og Titlestad & Sjulstad AS som er et anleggsgartnerfirma hadde ansvar for området i de 48 timene hvor byggingen pågikk. Det var ordføreren som ringte til de andre firmaene og lurte på om de ville være med. Kommunen og innbyggerne i Larvik bidro med arbeidskraft. I forbindelse med opparbeiding av parken ville Grand Hotel Farris restaurere Pakkhuset, Grand Hotel leier og bruker Pakkhuset til restaurant. Terminalbygget fungerte som et ”pauserom” hvor de som jobbet til enhver tid kunne få mat og hvile.

- *Hvordan var styringen og gjennomføringen?*

Samarbeidet mellom deltakerne var veldig bra. For firmaene som bidrog var stundet også en mulighet for å profilere seg. Etter at jeg hadde tegnet planen for området ble det delt inne i fire områder som hver av entreprenørfirmaene hadde ansvar for. Kjetil Titlestad som er leder i Titlestad & Sjulstad AS var koordinator og ”driftsleder” på området mens arbeidet sto på i de 48 timene. Området ble av HMS grunner inngjerdet i byggefasen. Den første døgnet var det kun entreprenørene som var inne på området. Store anleggsmaskiner gjorde det for farlig for at allmennheten kunne delta i prosessen. Dag 2 var det mindre anleggsarbeids og innbyggerne kunne delta, de som ville. Innbyggerne i Larvik måtte i forkant melde seg på en liste dersom de ønsket å delta i utbyggingen. Dette var av sikkerhetsmessige årsaker slik at vi hele tiden av kontroll med hvem og hvor mange som befant seg inne på området, og at det ikke kom utenforstående inn på området. For å holde litt oversikt over hvem som jobbet med hva fikk ulike roller tildelt t-skjorter med ulike farge. Lederne for utbyggingen (Aase Tvetter, Jan Tore Andersen og Titlestad) fikk lyseblå t-skjorter, kontaktpersoner/formenn fra entreprenørfirmaene og kommunen fikk rosa t-skjorter og personene i dugnadsgjengen fikk grønne t-skjorter. De som stod for restaurering av Pakkhuset hadde sorte og gule t-skjorter

Hvordan var samspillet mellom aktørene? Var det noen konflikter og hvordan løste man evt. det?

- Samspillet var bra. Nei, det var ingen konflikter – folk var samkjørte.

Har den midlertidige parken virket etter intensjonene?

- Ja, det er overveldende hva man fikk til. Da jeg tegnet parken forsøkte jeg å tenke over hvem denne parken skulle være for. Det skulle bli en park for alle og resultatet har blitt veldig bra. Det er en forskjønnelse av området og da parken åpnet var det flere mennesker samlet der enn det man ser på 17 mai i sentrum. Parken var i bruk 24 timer i døgnet den første perioden, men enda så er den veldig mye brukt. Politiet har til og med kontaktet meg og sagt at nattebråket i byen er redusert etter at parken ble etablert fordi ungdommen har et sted å være.

Hvilken rolle spiller den midlertidige parken for Larvik?

- Den har satt Larvik på kartet. Nå har man noe å vise frem.

Hva ville skjedd hvis man ikke hadde lagd en midlertidig park?

- Det er nok markedskreftene som rår, så da hadde det sikkert blitt bygd noe annet der, noe som man ville ha tjent penger på fortere.

Vet du noe om hvordan overgangen til den permanente utviklingen er tiltenkt?

- Nei, da er det bedre at du prater med Hege Eick.

Har du inntrykk av at folk i Larvik har blitt mer interessert i å delta i byutviklingsprosesser etter tiltaket med den midlertidige parken?

- Ja, det tror jeg. Her fikk de slippe til og det engasjerer. Hvem som helst kunne melde seg på. Det gjør også at man får et større eierforhold til området, når man selv er med til å skape noe.

Hva tenker du om midlertidighet som et strategisk verktøy i byutvikling?

- Det er moro å skape noe og se at det blir resultater. Men midlertidighet skal ikke være en hvilepute. Med det menes at det er ikke nok å tenke ”vi tar bare en dugnad og så får vi det gjort”. Hvorvidt det fungerer kommer også an på prosjektet. Det kan være en suksess slik det var med parken i Indre havn, men man skal holde tungen rett i munnen når man jobber med et slikt prosjekt for det er mange ting å ta hensyn til. Hadde man arrangert noe liknende igjen er det ikke sikkert at man hadde klart å skape det samme engasjement. Det kan hende at så mange ble engasjert fordi dette var noe nytt, men var nysgjerrige og fordi innbyggerne var positive til å en park.

Er det noe som burde ha vært annerledes?

- Ikke i form av måten man gjorde det på og selve gjennomføringen. Noen av de tekniske løsningene i forhold til drenering kunne ha vært bedre. Kvaliteten på anlegget har holdt seg veldig bra. Det har man kunnet sikre gjennom vanning og gjødsel bla.

INTERVJU MED PLANAVDELINGEN I LARVIK KOMMUNE 02.11.11

Hege Eick og Jarl Tore Mehl

- *Kjenner dere til bruken av midlertidighet i byutvikling?*

Ja. Nedover på kontinentet i storbyer vet vi at dette brukes hvor man gjør områder tilgjengelig og som kan brukes av innbyggerne også for å motvirke kriminalitet. Norsk Form har nå invitert alle landets fylkekommuner til en eksempel- og inspirasjonssamling som omhandler hvordan man kan skape gode byrom for små budsjetter. Hensikten med samlingen er å gi praktiske eksempler på prosess, samarbeidspartnere og eventuelle medvirkningsprosesser og fysiske resultat. Vi har meldt inn Indre havn til denne samlingen via fylkeskommunen.

- *Jobber dere bevisst med midlertidighet i kommunen?*

Nei, det jobber vi ikke bevisst med. Vi har ikke fokus på en forankring inn i kommuneplaner slik som du nevner man jobber med det i København. Men midlertidige tiltak kommer jo opp fra tid til annen. Ofte i områder som ser litt ”ruskete” ut. Prinsegata i Larvik er et eksempel på hvor store deler av gate ligger og venter på en utvikling i forbindelse med opprustning av Grand kvartalet. Men tiden går og området blir mer og mer ”ruskete” for det er ingen leietakere som vil inn dit. Så i våres litt før 17 mai klistret eierne opp en noen bilder i vinduene til de tomme lokalene, bare for at det skulle være litt mer tiltalende, men det ble jo egentlig bare en forverring. Kommunen i seg selv har ikke fokus på å ta tak å rydde opp, det blir flyttet over på de som eier byggene.

- *Hvorfor tror dere ordføreren ville etablere en midlertidig park?*

Fergen skulle flyttes og et stort og dårlig utformet asfaltareal ville bli liggende ledig. Det ville ikke være attraktivt og ikke et sted man oppholder seg. Så det var en fabelaktig idé egentlig. Mulig han fikk ideen mens han så på Ekstrem forvandling, et program på tv, men det er ikke godt å si hvordan han kom på det.

Tror også at ordføreren hadde en genuin interesse for å få til noe bra for byen.

Ordføreren var formann for juryen i idékonkurransen for Indre havn som pågikk på daværende tidspunkt. Juryen arbeidet også med viktigheten av aktivitet i område, så på den måten fikk han også en innføring i problematikken i området. Ordførerens initiativ kom i selve prosessen med idékonkurransen. Prosessen med den konkurransen gikk fra 2006 til 2008. Parken var på plass før konkurransen var slutt.

Ordføreren var også involvert i avtaler med havnen f. eks avtalen med Color Lines ansvar for å rydde opp og om å få fergeterminalen fjernet og har vært involvert i de praktiske tingene i å få ryddet opp i området.

- *Hvorfor tror dere at det nettopp ble en park?*

Nei, vanskelig å si, nesten noe han må svare på. Kanskje det var et enkelt grep? Men det kunne nesten ikke bli noe annet, vertfall ikke på så kort tid.

- *Hvem er brukergruppen av parken?*

Det er ungdom og mange innvandrere familier. Men ellers brukes det også som turområde generelt for innbyggerne.

- *Hvilken rolle hadde planavdelingen i Larvik kommune når det gjaldt etablering av parken?*

Planavdelingen var ikke involvert i selve prosjektet ”ekstrem forvandling”. Det var i regi av ordføreren, kommunalteknikk og noen entreprenører. Så det ble ikke kjørt noen formelle prosesser i forbindelse med opparbeidelsen. Det var heller en form for en stor dugnad som ble gjennomført. Det var ingen som stoppet prosessen, ingen som hadde noen innsigelser mot tiltaket. I etterkant har det vært noen diskusjoner i forhold til formaliteten rundt prosessen og pengebruk. Men til tross for litt ”grums” i etterkant fremstår tiltaket som et veldig heldig grep. Så diskusjonen i etterkant har ikke klart å ødelegge for det. Larvik står overfor en sentrumsutvikling og en visjon om en fjordby. Den fremtidige områdeplanen for Indre havn og eksisterende park inngår på en måte i denne satsningen.

- *Hvordan var styring og gjennomføring?*

Det var ingen formelle prosesser. Det var ingen konkurranse i forkant. Krav om offentlig anskaffelse ble ikke fulgt. Det ble gjennomført som en dugnad på veldig kort tid. Det var heller ingen som stoppet opp prosessen på daværende tidspunkt for det ble ansett som et veldig positivt initiativ. Selve gjennomføringen gikk greit. Det var jo en voldsom entusiasme blant innbyggerne. Vi fikk en email hvor man kunne melde seg på om man ønsket å bidra. Det var veldig mange som meldte seg på. Det var ulike farger på t-skjortene ettersom hva man jobbet med i de 48 timene. Men helt konkret hvordan det var organisert er vi litt usikre på. Vi var ikke med heller. Det var et fåtall som bestemte hva som skulle skje og hvordan. Planavdelingen besitter mye kompetanse og kunne sikkert ha bidratt til prosjektet. Men da er det ikke sikkert at man ville ha fått til gjennomføringen på 48 timer.

- *Hvordan var samspillet mellom aktørene?*

Nei, det er vanskelig å si, for vi var ikke involvert. Men prosess rundt og styring av midlertidighet mer generelt kan være utfordrende.

- *Hvilken rolle spiller den midlertidige parken i Indre Havn for Larvik?*

På det tidspunktet som parken kom var det et veldig viktig grep hvor området fikk en ny status og ble tatt i bruk og ikke bare lå brakk. Det var et veldig viktig grep at det ble gjort på en sånn måte. Det har vært en bonus for byen. Opparbeidingen av Indre havn var en opprustning av et i utgangspunktet uattraktivt område. Parken har også vært identitetsskapende, gitt området en ny identitet. Tror også at parken har vært samlende på en måte. Det har vært en felles positivitet rundt opparbeidelsen, og den inneholder aktiviteter som samler publikum. Når området i tillegg ser såpass bra ut er det også attraktivt for å ha en rekke arrangementer, eks har Ta-sjansen vært avholdt der. Parken er et samlingspunkt for byens innbyggere.

Hvis vi tenker på konkurransen som har pågått så handler den om å oppruste sentrum, gjøre det mer attraktivt og få folk til å bruke byen. Parken i Indre havn inngår også som en del av den fremtidige sentrumsutviklingen og har bla. ført til nettopp at flere bruker byen.

Effektene har også vært at det har blitt tryggere å gå og sykle gjennom parken enn langs den trafikkerte Storgata.

- *Har dere gjort dere noen tanker om hva slags reaksjoner dere kan få fra innbyggerne når parken evt. skal rives til fordel for noe annet?*

Ja, nå er det jo dette vedtaket, hvor politikerne ikke ønsker utbygging, men det sies ingenting om hvor stort areal dette omfatter. Vi tenker at det er en uttalelse som lar seg utfordre, og det er det vi tenker å gjøre i den områdeplanen. Men vi ser jo også at det er noen kvaliteter som vi må ha fokus på videre. Det må være noen gode mellomrom slik at vi klarer å opprettholde og dekke noe av behovet det er for arealer til fysisk aktivitet.

- *Hva legger dere i begrepet mellomrom?*

For området i Indre havn blir det området mellom det historiske Tollerodden, kirka, Skottebrygga, Herregården i øst og kulturhuset, Hammerdalen, Batteristranda i vest – som i vår planbeskrivelse for Indre havn benevnes Kulturaksen.

- *Hva hadde skjedd dersom man ikke hadde etablert en midlertidig park i Indre havn?*

Indre havn hadde blitt liggende brakk. Det tar lang tid fra noe planlegges til det bygges. Indre havn som et planområde og den idékonkurransen som pågikk gjorde at det ville ta en del år før det ville skjedd noe i på området. Så det å forgrønne området og skape noen aktiviteter for ungdommer og som tilgjengelighetstiltak i form av gang- og sykkelvei har vært veldig viktig for å ta i bruk området.

- *Hvordan er overgangen mellom det midlertidige og det permanente?*

En konsekvens av opparbeidelse av parken var at mange oppfatter den som den endelige løsning. Følgende av den midlertidige parken er at det har kommet til politisk nivå om at den ikke skal bygges ut i Indre havn. Det er fattet et vedtak på dette, at man ønsker den åpenheten som er i dag. Så parken har på den måten vært med til å undersøke hva det er behov for i Larvik. Planlegging over tid kan bringe frem fornuftige løsninger.

Hvis man leser det politiske vedtaket kan det oppfattes som de ikke vil at det skal forekomme noe bebyggelse der det nå er plen. Men heldigvis er det områder på sidene hvor det kan legges opp til bebyggelse.

Vi er nå på vei inn i en områdeplanlegging for Indre havn med utgangspunkt i den arkitektkonkurransen som Dark arkitekter vant. I forbindelse med den har vi diskutert en del frem og tilbake og kommet frem til at vi er veldig opptatt av ”mellomrommene”. Aktivitet i mellomrommene i den nye planen blir viktige å ha fokus på, med utgangspunkt i det som er etablert her av positive og aktivitetsfremmende tiltak. For det er ikke tvil om at, og kanskje særlig ungdommen, har tatt området i bruk. Larvik har ikke tidligere hatt et sånt sted hvor det har vært plass til sånne typer aktiviteter, vertfall ikke så sentralt i sentrum.

Larvik har en Fjordbyvisjon som vi nå jobber med, hvor byen skal forlenges ned til Fjorden. Område som skal opparbeides er området mellom kulturhuset og Skottebrygga. Det er det åpne rommet mellom Tollboden og Skottebrygga som ikke ønskes nedbygges. Et av de sentrale temaene som det også må tenkes på er boligformålene. Boligbebyggelse har blitt både en trussel og en viktig faktor for å lykkes i området. Trusselen dreier seg om redselen for at det skal bygges boliger som ligger helt i vannkanten og stenger for tilgjengelighet for byen bak og dermed å privatisere området. Det er også mye av bakgrunnen for at området ikke ønskes bebygde. For nå er det på en måte oppfattet som en bonus for hele byens befolkning som alle har tilgang til. Det er ikke akseptabelt at noen private tar over den biten der. På den annen side inneholder Indre havn også arealer hvor det er mulig å få til boligutbygging, som jo også et viktig element for nettopp å skape aktivitet og liv i et område.

Indre havn er et område som er veldig mye brukt fra mai-august, men resten av året befinner det seg omtrent ikke folk der. Så tenker man på området gjennom året er det ikke så veldig godt utnyttet. Det er litt råflott at ikke man klarer å aktivere et så sentralt potensialområde gjennom flere måneder av året.

- *Hva ville ha skjedd dersom man ikke fikk etablert den midlertidige parken?*

Da hadde det ikke vært noen folk der. Da hadde det ikke vært attraktivt å oppholde seg der. Det hadde kanskje oppholdt seg ungdommer med biler, kanskje det hadde blitt parkeringsplass. Parken ligger i et viktig mellomrom. Det ligger to viktige områder på hver side. Tollerodden på den ene siden, batteristranda på den andre siden. Begge områder har flotte bade- og lekemuligheter og er mye besøkt av barnefamilier og andre. Opprustningen har fylt igjen og skapt en helhet mellom to områder og gjort det attraktivt over en mye lenger strekning.

- *Hva har man ikke fått til?*

Parken er fabelaktig gjennom sommeren og blir mye brukt. Men man har ikke klart å lage noe som skaper aktivitet gjennom hele året.

- *Har dere inntrykk av at etablering av den midlertidige parken hvor folk selv fikk delta i opparbeidelsen, har ført til at folk i større grad ønsker å delta og medvirke i byutviklingsprosesser?*

Det kan godt hende...

- *Hva tenker dere om midlertidighet som strategi i byutvikling mer generelt?*

Veldig spennende og aktuelt tema. For problemet er ofte at ting trenger veldig lang tid for å modnes og planer har en tendens til å ha "gått ut på dato" når aktivitetene settes i gang. Det er man kan bruke litt lenger tid på prosessene og utforske potensialer er et veldig viktig redskap.

Men det er også veldig viktig å være tydelig på at det er midlertidig. For det er litt av utfordringen med Indre havn, at når tiltaket først får satt seg, så vil veldig mange at det skal forbli slik det er. Dermed kan man skape noen feilaktige forventninger og møte en del motstand hos enkelte når man skal videreutvikle området. Parkering er kanskje den enkleste midlertidigheten som vi praktiserer. Det er stor forskjell på hvordan folk reagerer når man anlegger parkering i forhold til å legge plen og opparbeide et område som folk tenker på "som sitt", som de føler en tilhørighet til.

Det er kanskje en utfordring å få formidlet at det er midlertidig. Det tror vi man kan være mer bevisst rundt. Kanskje utbyggere også er redde for at dersom de gjør "for mye" så blir naboer og

brukere litt for ”godt vant” og det er vanskelig når man skal fjerne det temporære igjen. Spahotellet er et eks på dette. Da opparbeidet man en badestrand men prosjektet lot vente på seg. Når hotellet da skulle bygges var det fakkeltog og protester blant innbyggerne mot at de bygde ned stranda og friområdet.

Det har skjedd et annet sted også ved Torstrand hvor et fabrikkbrygg skal rives til fordel for en ny boligstruktur. Det er helt bevisst at utbygger venter med å rive til han har fått godkjent bygging av det nye bygget. Folk venner seg nemlig kanskje til den gode utsikten eller at de får flere åpne arealer å oppholde seg på. Det kan skape protester når utbygger da skal sette opp det nye bygget.

Vi i kommunen har kanskje heller ikke vært flinke nok til å tenke på krav i forhold til det midlertidige. Det kunne f. eks ha kommet inn i rekkefølgebestemmelser eller utbyggingsavtaler. F. eks hvis det går x-antall år før realisering kan det være et krav om midlertidige aktiviteter.

Ved å bruke midlertidig programmering som er i kontinuerlig endring og ikke varer så lenge om gangen er det kanskje mindre sjanse for at det blir oppfattet som permanent og at folk får eierfølelse til området og prosjektene. Sånn sett er det et smart grep.

- *Har den midlertidige parken hatt noen økonomisk effekt? Både for grunnen, men også for Larvik kommune?*

Man kan håpe på at det øker folks bruk av byen og også forretningene rundt siden parken tiltrekker seg flere folk. Kvaliteten på sentrum har ikke forfalt så mye som den ville ha gjort uten at noe ville ha skjedd. Parken har kanskje også gjort noe med Larviks omdømme. Det har bidratt til å løfte Larvik litt ut av identitet som gammel industriby.

Det har blitt etablert en helhet i indre havn med kulturhuset som kom i 2009 som også har gjort at det er skapt noen målsetninger og bruksformål som vi må ta hensyn til videre. Kommunen har også hatt mye besøk av fagfolk som ønsker å se på parken og Indre havn høre om hvilke grep man har gjort.

Ser en stort på det, så er den midlertidige parken første del av gjennomføringen av transformasjonsprosessen. Vår utfordring nå er ikke å sovne og ikke gjøre noe mer med området. Kommunen vil gjerne videreutvikle området. Det er ikke ferdig slik det står i dag. Fagmiljøet i Larvik Kommune frykter litt at dette bare skal bli liggende slik det er i dag. Områdeplanen må ta vare på det mest positive som er etablert der per i dag og at det noen forholdsvis store mellomområder som ivaretar behovet for aktivitetsområder slik at ikke alt blir bygget ned.

- *Hvis man tenker tilbake er det da noe som burde ha vært annerledes?*

Inkludering av flere fagmiljøer helt i starten. Det var jo en ”rar” prosess. Vi går ikke og tenker på det nå, de har blitt en veldig god og trygg løsning. Det hadde ikke vært optimalt at området hadde blitt liggende brakk i 4-5 år.

At område ble så populært var nesten ren flaks. Det kunne man ikke vite på forhånd og det var ikke gjort noen brukerundersøkelser på forhånd.

REFERAT AV INTERVJU MED TIDLIGERE MEDLEM I OSLO BYSTYRE 08.11.2011 OSLO

Rina B. Harsvik

- *Kan du fortelle kort om deg selv og ditt arbeid i forhold til Fjordbyutviklingen?*

Jeg satt som komitéleder i byutviklingskomiteen i bystyret og jeg var leder for arbeidsgruppen i komiteen når vi lagde merknader og forslag til vedtak til Bjørvikas reguleringsplan.

- *Hvordan har du hørt om bruken av midlertidighet i byutvikling?*

Vi reiste veldig mye rundt å så på forskjellige byer som drev med utvikling av havneområdene sine. Vi så på prosjekter hvor det både skulle være bolig og næringsvirksomhet slik som det er tiltenkt i Bjørvika. Vi var både i Frankrike, København og Göteborg. Representanter fra prosjektene i utlandet som vi pratet med sa at det var veldig viktig for dem at det skjedde noe der underveis i byggerperioden. I Göteborg og København var dette spesielt viktig. I prosjektene så vi på leide de ut ledige lokaler i byggeperioden for å inndra aktivitet før området sto ferdigstilt. Vi videreførte denne tankegangen til Bjørvika. Når vi var ute og diskuterte Bjørvikautviklingen på folkemøter og lignende var midlertidig bruk et tema vi tok opp. Det er f. eks mange tomme skur i Bjørvika som ikke ble brukt og som inneholder potensialer. Vi så for oss at disse skurene kunne brukes etter hvert som havnevesenet flyttet ut til kunst, teatervirksomhet og andre midlertidige ting.

- *Hva var hensikten med de midlertidige aktivitetene?*

Vi hadde en visjon om at vi ønsket å skape en levende bydel med liv 24 timer i døgnet. Da må en ha en god miks av boliger, næringer, restauranter og kultur.

En av de tingene som vi synes var veldig spennende, som bare dukket opp som ikke vi hadde tenkt på i det hele tatt, var at noen arkitekter tok med seg maling og malte en råd tråd der den

fremtidige havnepromenaden skulle ligge. Det var et veldig morsomt og spennende tiltak synes vi. Det forbausset oss litt på en måte, at ønsket om bruk av ledige arealer i byggeperioden ble tatt sånn på alvor. Vår hovedintensjon var nemlig rettet mot kommunale og eventuelt statlige virksomheter.

Vi visste at Bjørvikautbyggingen kom til å ta veldig lang tid og når den gjør det så var det vårt håp at befolkningen raskt skulle ta i bruk området. Hvis man da hadde midlertidige aktiviteter i Bjørvika ville befolkningen ganske fort dra ned dit og oppleve Bjørvika, og kanskje få et helt annen forhold til området. Båten Innvik er jo et godt eksempel som bidro til det.

- *Hvorfor var det kultur og med hovedvekt på kunst som var satsningsområdet som innhold i de midlertidige aktivitetene?*

Da er vi tilbake til en visjon om en levende bydel. Vi mente at kultur er en av de tingene som ville gjøre at folk kom ned til Bjørvika. Kultur gjør at folk som ikke bor eller jobber i Bjørvika også har en grunn til å dra til området. For hvis ikke folk hadde hatt en grunn til å komme dit, hadde det vært en bydel som hadde vendt ryggen til resten av byen. Hvis man har et ganske spennende og variert kulturtilbud da er området interessant for alle å komme til Bjørvika. Bjørvika skulle være en bydel for alle og ikke bare et område for noen få.

- *Etter at dere hadde jobbet med merknadene hva skjedde da? Videreførte dere merknadene til Statsbygg?*

Nei, Statsbygg tok selv initiativ til å utarbeide KOP. Vi hadde mye kontakt med Statsbygg, men spesielt i forbindelse med Operaen. Jeg tror at politikerne gjennom våre merknader hadde lagt et løp/satt noen rammer. Etatene i Oslo og Statsbygg måtte sette seg ned og finne ut av hvordan de skulle følge opp. Bystyret kan ikke blande seg inn i hvordan etatene jobber og det er Byråden som gjør vedtakene. Dermed hadde Bystyret ingen formell posisjon til å følge det opp. Men merknadene og Byrådets vedtak skapte nok mange ulike prosesser i de forskjellige etatene.

Byrådet gjorde en god jobb overfor regjeringen. For det er egentlig slik at Havnevesenet ikke får lov til å bruke sine penger på annet enn havnevirksomhet. Men det ble endret på, spesielt for Oslo, slik at havnevesenet kunne bruke penger på utvikling av sine områder i Bjørvika og gjorde at man kunne opprette HAV Eiendom.

Det var videre et ønske fra Bystyret om å opprette et utviklingsselskap og dette ble fattet i St. meld.

- *Hvorfor var det Statsbygg som fikk i oppgave å lage kulturoppfølgingsprogrammet (KOP)?*

Nei, det er jeg ikke helt sikker på hvorfor det ble sånn. Det som også er litt interessant er at politikerne ikke var så veldig opptatt av å gå igjennom kulturoppfølgingsprogrammet. Den ble jo en del av reguleringsplanen, men hadde en veiledende funksjon og var ikke juridisk bindende. Det var en politisk konklusjon at KOP bare skulle være et vedlegg og ikke som juridisk bindende. Årsaken til at KOP fikk status som vedlegg var at det ville bli for vanskelig og for detaljert for de som skulle gjennomføre utviklingen. Vi skrev at man skulle forholde seg til KOP, OMOP og DHB, men vi vedtok det ikke. Det lå også i kortene at det heller ikke ville bli noe stort politisk flertall for å gjøre det og konsensus eller bredest mulig flertall var viktig for oss. Grunnen til det er selve Bjørvikautviklingen skulle gå over mange år og derfor måtte utviklingen få sterk støtte både fra Høyre og fra Venstresiden slik at dersom det ble et politisk skifte i valgkampen 2003, så gjorde det ingen ting fordi begge sider enige like vel.

Vi konsentrerte oss egentlig ikke om Kulturoppfølgingsprogrammet, Designhåndboken og miljøoppfølgingsprogrammet i det hele tatt. Vi registrerte at de var der, men vi gikk ikke noe særlig inn i det. Tidsnød er nok det som var hovedårsak til det. Kulturoppfølgingsprogrammet fikk ikke noen status i de videre politiske diskusjonene og var ikke et tema blant andre som ville møte oss, som OSU, Oslo Bys VEL og Oslo Elveforum som i større grad var opptatt av å diskutere høyder og siktlinjer.

- *Etter at KOP var lagd? Ga dere dermed litt slipp på prosessen?*

Ja, vi gjorde det. På den delen som hadde med det å gjøre. Vi ga slipp i den forstand at var vi ferdige med reguleringsplanen, utbyggingsavtaler, etablering av et utbyggingselskap. Vi hadde ikke ansvar for oppfølgingen. Vi har mulighet til å stille spørsmål til Byråden dersom noe går ”galt”, men det så jo ikke slik ut. Det så ut som om det gikk fremover og at ting skjedde litt av seg selv. Så vi valgte ikke å gå mer inn i den delen. Det er vanskelig å ta ”byrollen” for noe man ikke selv eier. Hadde man eid området, kunne man ha bedt om at det ble gjennomført flere temporære aktiviteter, flere kunstutstillinger, bruk bygg før de rives.

- *I 2001 kom en rapport fra departementsnivå om heter ”Tango for to” som er et ønske om økt satsning på samarbeid mellom kultur og næring. Var den en årsak til at Bystyret i 2003 ønsket kultur som satsningsfelt i de midlertidige aktivitetene i Bjørvika?*

Hmm.. nei, den er jeg usikker på om jeg har hørt om. Vår bakgrunn lå i problemstillingen, hvordan skape ”24-timersbydelen”?, Vi var å besøkte Bilbao, hvor man var veldig opptatt av

samarbeid mellom flere aktører. For at 24-timersbyen skal bli en realitet er man nødt til å ha med seg alle aktørene til utvikling og gjennomføring. Vi la merke til at av næringslivet, politikerne og kulturlivet gikk sammen og lagde en styringsgruppe og ut i fra det kom Guggenheim, sosiale boliger, andre boliger og en ny type næring som et resultat. Erfaringene herfra førte nok også til at vi vedtok at det skulle etableres et utbyggingsselskap i Bjørvika, med den forståelsen for at man måtte ha med næringslivet for at det skulle bli gjennomført. Visjonen om levende bydel innså vi måtte omfavne alle aktørene som er involvert for å få det realisert.

- *Virket de midlertidige tiltakene etter intensjonene?*

Ja, litte grann. Vi har fått til en ganske stor oppmerksomhet rundt Bjørvika gjennom vandringene, spesielt kanskje gjennom Innvik fordi det var mye som skjedde der nede av møtevirksomhet, konserter, bed & breakfast, teater og andre arrangementer. Man ”turte” etter hvert å gå ned til havna. Jeg tror at det med å ”tørre” er et viktig stikkord i denne sammenheng.

Vi ønsket oss nok enda mer aktivitet og skulle nok ha sett at det var enda flere midlertidige aktiviteter og mer bruk av f. eks skurene underveis. Men som sagt så gikk vi ikke inn med en større diskusjon om dette overfor Byråden. Barcode diskusjonen tok nok mye politisk oppmerksomhet.

Kryss.no og en del av de temporære aktivitetene og KOP, DHB og OMOP var noe som bare kom som vi ikke helt hadde kontroll over. Men det gjorde ikke noe at vi ikke hadde kontroll over det, for det var noe som bare ”blomstret” som et resultat av hele prosessen.

- *Hva har man ikke fått til synes du?*

Det er kanskje litt tidlig å si. Jeg vet at Kunsthall Oslo er opprettet, men det skuffer meg litt at involverte aktører ikke i større grad kommuniserer hva de har tenkt å gjøre i akkurat det området ved Barcode. Jeg tror det finnes planer som er ganske morsomme og interessante, men det kommuniseres ikke så det er få som egentlig vet hva som kommer til å skje.

Jeg synes at bruken av sukkerbiten har vært veldig god. Sukkerbiten er et veldig spennende prosjekt og bidrar til at området helt ytterst, utenfor operaen også tas i bruk. Det skulle generelt vært mer oppmerksomhet og informasjon om de temporære aktivitetene. Vi ba om at det skulle opprettes et informasjonssenter i Bjørvika, som f. eks kunne ligge i et av de gamle skurene. Men det har ikke skjedd. Det ble ”surra borte” rett og slett. Hvilket jeg synes er kjempe dumt. Det tror jeg bidrar til at man går glipp av mange aktiviteter. Et informasjonssenter kunne generert en annen type interesse for området og en annen type debatt. Man får med seg medias diskusjoner om barcode og høyder, men ikke hva som Bjørvika egentlig tilbyr av andre aktiviteter. Potensialet er

enormt og det har vi jo sett fra ulike arrangementer som "Flytag" arrangert av Red Bull eller konserter på Operataket og det synes jeg er kjempegøy.

- *Hvordan synes du reaksjonen blant "vanlige" Osloinnbyggere har vært når det gjelder de midlertidige tiltakene?*

Jeg tror at de som vet om det synes det er veldig gøy og veldig bra for Oslo. Men jeg tror det er mange som ikke vet om at det forekommer en rekke aktiviteter der. Oppmerksomheten mot Bjørvika ble på en måte trigget av f. eks den røde tråd og MS Innvik og var årsaker til at folk begynte å ferdes i området. Men det er fortsatt mange som ikke kjenner til aktivitetene der nede, hvilket jeg synes er litt synd.

- *Hvilken rolle spiller de midlertidige tiltakene for Bjørvika?*

De gir Bjørvika oppmerksomhet, de gir trygghet fordi det skjer noe i området som gjør det tryggere å ferdes der enn om det lå helt øde. Folk har nå en grunn til å gå dit, de bidrar til å utvikle en diskusjon rundt byutvikling og det spiller en rolle for selve utviklingen fordi at noen videreutvikler aktiviteter som allerede er satt i gang. Det blir en impuls til andre aktiviteter. Dermed er det en utvikling som går fremover og det synes jeg er veldig interessant.

- *Hva tror du ville ha skjedd hvis man ikke hadde jobbet med midlertidige tiltak?*

Da hadde det vært et dødt område. Folk hadde kanskje vært mer distanserte i forhold til hva som egentlig skjer i Bjørvika og hadde kanskje ikke hatt en forståelse for at Bjørvika kan bli noe veldig flott og at det ikke er skummelt å være der nede. Man ville ha hatt en mye mindre levende bydel, mindre grad av 24-timers bydel. Det hadde gått veldig på tvers av de ønsker og vedtak det var for området fra politisk hold.

- *Tror du at de midlertidige tiltakene har hatt noen økonomisk effekt for området?*

Hmm.. det er et godt spørsmål. Jeg vet ikke om jeg er den rette til å svare på det, men det har vertfall gitt næringslivet en interesse for området og på den måten så genereres det nok noe økonomisk. Jeg tror det har generert interesse, sånn rent økonomisk for området.

- *Har du inntrykk av at etablering av midlertidige tiltak og selve prosessen har medført at folk i større grad vil delta i byutviklingsprosesser og i beslutningene?*

Bjørvikautviklingen genererte en enorm interesse fra folk fra hele byen, men jeg tror kanskje ikke at det temporære hadde noe med det å gjøre. Men i etterkant har de midlertidige tiltakene generert mer interesse for Bjørvika, men igjen, det er veldig får som kjenner til det. Dermed kan man ikke

helt trekke slutninger om at store deler av befolkningen synes at det midlertidige i Bjørvika er bra. Men i den grad man vet om tiltakene tror jeg de generer til interesse og medvirkning ved at man har lyst til å være med og diskutere det.

- *Hva tenker du om midlertidighet som strategi i byutvikling sånn generelt?*

Det gir mersmak ut i fra Bjørvika sin historie. Det bør brukes mer vertfall når man ha med så store områder å gjøre. Midlertidige tiltak kan bidra med økt interesse for området, men også at folk faktisk kommer dit og det blir skapt liv i området. Det kan også medføre f. eks større interesse for kunst og kultur. Det skjer noe med prosessen og bylivet når man kan bruke noe temporært. Det ikke-etablerte kunstmiljøet i Oslo blir i større grad synliggjort og kan medføre at man oppdager nye sider eller andre kvaliteter som også gjør at man som by kommer videre. Det er en annen type kunst og en annen type kunstnere i Bjørvika enn det f. eks er på Hausmania, men det gjør ikke noe. Det er veldig mange type lag og veldig mange type kunstmiljøer. Bjørvika legger på en måte til rette for at man har et annet sjikt av kunstnere enn det kanskje er på Hausmania.

- *Er det noe som kunne vært annerledes?*

Jeg tror at veldig mye riktig er gjort, men at vi kanskje ”sliter” litt med at det å få inn kulturlivet i Bjørvikautviklingen fordi det ikke i tilstrekkelig grad er formalisert gjennom juridiske bindinger.

Man burde ha knyttet kulturlivet mye sterkere opp til næringslivet og kommunen kanskje enn hva man har gjort. Og så synes jeg at måten de ulike aktørene har agert etterpå offentlig har vært veldig dårlig fordi man får et inntrykk av at det bare handler om økonomi når det gjelder hvordan Bjørvika utvikles. Jeg mener det ikke er riktig. Når høyde og tetthet diskuteres er det også i forhold til et miljøperspektiv. Men dette blir ikke formidlet og derfor blir man sittende igjen å tenke at dette bare handler om økonomi og at kulturen har blitt litt overkjørt.

Jeg håper jo at initiativer som Sukkerbiten blir værende som kultur. Der kan man heller ikke ha noe særlig med næringsbygg slik det fremstår av reguleringsplanen som bare tillater lave byggehøyder der.

REFERAT AV INTERVJUE MED STATSBYGG DEN 09.11.2011

Knut Felberg

- *Stemmer det at bystyrets merknader til Bjørvikas reguleringsplan medførte at Statsbygg gikk i gang med arbeidet med Kulturoppfølgingsprogrammet?*

Jeg vil nå heller si at Statsbygg sørget for at de merknadene kom..

- *Hvordan har du hørt om bruken av midlertidighet som strategi i planlegging?*

Helt konkret.. Like før jeg begynte i Statsbygg var jeg på en konferanse i Helsinki som handlet om kulturplanlegging og kulturstrategier i byutvikling. Her var bla. Charles Landry og holdt et innlegg. Han snakket da selvfølgelig om den kreative by. Han er en person som gjør litt inntrykk. Boka ”The Creative City” er, eller var på en måte bibelen for hvordan man skulle lykkes i byutvikling. Den boka er en pådriver for tenkningen rundt dette med kultursatsning og midlertidighet. Så begynte jeg i Statsbygg ca. et halvt år etter for å jobbe med utviklingen av en ny bydel. Bjørvika ligger midt i Oslo sentrum og er et så stort prosjekt, at her kan man ikke bare tenke på tunellteknikk, kommunalteknikk og strukturer, her må man også tenke på det liv som skal være der, eller som man ønsker skal være der. Dermed var det nærliggende å ta tak i Charles Landrys metoder og forslag.

I tillegg kom nærings- og handelsdepartementet i 2001 med en slags veileder, eller strategisk dokument om kreative næringer og samarbeid mellom kultur og næring. Det var det første dokument som kom fra departementsnivå om kreative næringer. Dokumentet het Tango for to. I tillegg til den hadde Oslo Kommune gjennom Byråd for næring og byutvikling utgitt et strategidokument som heter ”Kultur- og næringslivssamarbeid: muligheter og utforminger”, som handlet om kultur som drivkraft for regional utvikling. Denne ble utgitt i år 2000. Dermed hadde vi et dokument fra nærings- og handelsdepartementet og et fra kommunen. Det vi gjorde da var at vi arrangerte en workshop som omhandlet kultur i Bjørvika. Dette var i 2001 eller tidlig 2002. Her kom statssekretæren fra Nærings- og handelsdepartementet, kulturbyråden, og mange andre inspiratorer f. eks Rita Vestvik. Gjennom workshopen var hensikten å sette kultur på kartet i forbindelse med utvikling av Bjørvika. Vi fikk veldig stor velvilje på dette fra Næring- og handelsdepartementet og Oslo Kommune. Så den workshopen var det som mer eller mindre direkte eller indirekte førte til at bystyret kom med merknadene om bruk av ledige arealer i byggeperioden i Bjørvika. Hvis ikke det hadde vært for at vi hadde tatt tak i det litt strukturert og arrangert den workshopen, tror jeg ikke at merknadene hadde kommet. Når vi så vedtaket var det ingen overraskelse, for vi var ganske sikker på at det ville komme. Selve vedtaket ga oss et formelt mandat til å sette i gang arbeidet med Kulturoppfølgingsprogrammet.

- *Hvorfor var det egentlig statsbygg som fikk i oppgave å utarbeide kulturoppfølgingsprogrammet?*

Det var fordi at arbeidet med Bjørvikaplanleggingen foregikk og det var oppnevnt et fagråd for Bjørvika hvor prosjektlederne for de forskjellige etater satt. Over fagrådet var det også en styringsgruppe som bestod av lederne fra de samme etatene satt. Styringsgruppen var på en måte

det øverste beslutningsorganet, mens fagrådet var det organ som i praksis ledet hele arbeidet med byutviklingsplanen. Vi hadde ukentlige møter i fagrådet. Vi bestemte hvem som skulle være prosjektledere for ulike prosjekter. Når vi kom til Bærekraftighetsprogrammene (Designhåndbok, miljøoppfølgingsprogram og Kulturoppfølgingsprogram) var det slik at Plan og bygningsetaten tok designprogrammet, det var naturlig at Statsbygg tok miljøoppfølgingsprogrammet for det hadde vi erfaring med fra før (gjennom Pilestredet park og Fornebu) og så var det naturlig at vi også tok Kulturoppfølgingsprogrammet siden det var vi som hadde tatt initiativ til det.

- *Hva var hensikten med de midlertidige aktivitetene i Bjørvika?*

De temporære tiltakene ble en del av en større kultursatsning for å prøve å gi Bjørvika en kulturprofil ved å benytte kultur strategisk i byutviklingen. Vi håpet også å oppnå på samme måte som med miljø, at kultur i større grad blir integrert fra et veldig tidelig tidspunkt og at kultur kan brukes litt mer strategisk når det gjelder profilering og omdømmebygging.

- *Prosess og styring?*

I forbindelse med utarbeidelse av KOP ble interimorganisasjonen Bjørvika Kultur og Næring (BKN) også stiftet. Den var et resultat at KOP og det var Statsbygg som tok initiativ til at BKN skulle stiftes. Det hadde vi ikke kunnet ta initiativ til hvis ikke den stiftelsen var en del av en større strategisk satsning.

- *Hadde dere også representanter i BKN?*

Nei, det var bevisst vi valgte ikke å ha det. Det var ikke hensiktsmessig for Statsbygg å være med i BKN. Dette hadde vi en diskusjon om internt. Jeg mente at det var naturlig at når vi først fikk stiftet BKN og sponset dem økonomisk, burde vi også vært med og styrt prosessen. Men det var en beslutning som ble tatt, så vi var ikke det. BKN skulle jo kun eksistere midlertidig og så gå over i Bjørvika Utvikling AS.

Det var ikke så lett å overbevise eller få alle deltakerne til å engasjere seg for KOP. Havnevesenet, EBY og Statens vegvesen var spesielt vanskelig å overbevise. De var selvsagt mer opptatt av sine sektorinteresser. ROM Eiendom var heller ikke lette å overtale. Vi måtte "jobbe" litt med dem og bruke argumenter som at hvis dere gjør dette, så får dere kanskje en verdiøkning på eiendommen deres. PBE var lettere å få med på grunn av tidligere omtalte vedtak i bystyret. Statsbygg måtte drive med betydelig lobbyvirksomhet overfor en rekke av medlemmene i fagrådet, til tross for at vedtakene lå der. Hvis ikke vi hadde hatt merknadene å "vifte" med ville det vært enda vanskeligere og kanskje umulig. Vi brukte merknadene for alt det var vært overfor en del av

medlemmene i fagrådet for å få dem til å akseptere at KOP skulle være et delprosjekt på linje med de andre under fagrådet. Lagde vi et slikt dokument svarte vi på føringene fra bystyret og byrådet.

Det var plan- og bygningsetaten som tok initiativ til Tempo! Fjordbyen og inviterte medlemmer til å sitte i en referansegruppe. Men hadde det ikke vært for BKN og KOP ville det nok ikke ha skjedd.

- *Hvordan synes du samarbeidet og styringsprosessen var?*

Jeg kan mest snakkes om det som jeg har vært med i. Jeg satt jo i fagrådet og i tillegg så var jeg prosjektleder for KOP og OMOP og noen andre delprosjekter. Etablering av fagråd og den måten og drive planlegging på ble mottatt som veldig positiv blant mange. Det var intenst og krevende, krevende i den forstand at det var mye penger involvert, mange aktører med ulike meninger og mange delprosjekter. Havnevesenet ville jo helst ikke gi slipp på sine arealer og Vegvesenet er mest opptatt av veg. Så det var jo mange forskjellige og til dels motstridende interesser i fagrådet. Det som man ikke klarte å løse i fagrådet ble sendt videre til Styringsgruppen som tok de endelige avgjørelser.

- *Fikk alle som ville delta?*

Nei, det var predefinert hvem som skulle sitte i fagrådet. Det var sikkert mange andre som hadde lyst til å sitte der. Men der satt de stakeholderne som var de viktigste. Bydelen skulle sikkert gjerne ha sittet der og mange andre, men for å kunne få en effektiv prosess måtte vi begrense det til de aller viktigste.

- *Var det mange konflikter?*

Ja, det var jo det. Alle kjemper for sine interesser, men hvis man ikke kom frem til en enighet gikk det opp i styringsgruppa

- *Synes du at de midlertidige aktivitetene har fungert etter hensiktene?*

Det som ble en veldig tydelig og viktig effekt var at når media tidligere skrev om Bjørvika var det omtrent bare negativ omtale ”Trafikkaos, narko og prostitusjon” handlet mange av overskriftene om. Men etter noen av de første midlertidige kulturarrangementene endret dette seg. Omdømmemessig skjedde det noe med Bjørvika. Avisomtalene ble mer og mer positivt ladet og Bjørvika ble mer og mer positivt assosiert. Det var en veldig viktig effekt. Hadde man skulle bruke penger på reklamemidler for å oppnå samme effekt ville man ha brukt millioner.

- *Hva er det man ikke har fått til?*

Det er et stort spørsmål. Ambisjonene om omdømmebygging og profilering av Bjørvika har i stor grad blitt oppfylt. Andre har også kopiert metode om kulturoppfølgingsprogram, hvilket er positivt for Statsbygg. Men hvis man tenker på bydelen Bjørvika så er jeg litt mer skeptisk til hva som faktisk har blitt oppnådd. Man visste jo på forhånd at byggekostnadene ville bli svært høye og at det kunne bli et såkalt "rikmanns-område" hvis ikke man gjør noe. Skrekksenarioet er jo at resultatet blir slik man ser mange steder i USA - gated communities, som det er også er tendens til på Aker Brygge, hvor det på en måte kun er "de utvalgte" som får lov å komme inn. Vi håpet at KOP kunne ha en viss effekt i forhold til å motvirke denne tendens, men hvorvidt det skjer er spennende å se. Det er jo kommunen som sitter på makten til å kunne forhindre at det bare blir et rikmannsvelde i Bjørvika. Slik som kulturen har blitt pressen ut av Aker Bygge pga høye leiepriser vil sannsynligvis også skje i Bjørvika. Jeg håper jo at kunsttiltakene i Bjørvika vil ha en varig effekt slik som kunsthall Oslo, men hvordan det blir om 10 år er vanskelig å si. Det gir litt grunn til optimisme når man ser hvordan Bjørvika Utvikling jobber med dette og tar det med i sine styringssystemer. På kort sikt kan man være relativt optimistisk, men hva som skjer på lang sikt er det verre med. Frykten er jo at om 10-20 år er det som Aker Brygge. Det koster penger og spørsmålet er om grunneierne er villige til å bruke penger på dette. På den annen side har jeg vanskeligheter for å se at de ikke vil bruke penger på dette. For det vil nesten være for pinlig å ha et slikt homogent område (brukere og klientell) hvor det ikke er noen lavterskel tilbud eller hvor det bare er tilbud for eliten. Oslo Kommune som er planmyndighet har makt til å sørge for at dette ikke skjer. Men hvis de slipper prosjektet når det er ferdig utbygd, så blir det et nytt Aker Brygge. Så Oslo Kommune er nødt til å følge opp dette.

- *Hvordan vil du beskrive overgangen fra det midlertidige til det permanente?*

Det er litt opp til Oslo Kommune. Overlater man næringslivet til seg selv gjør de det de er best på, nemlig å tjene penger og det truer lavterskelmiljøet.

- *Har de midlertidige tiltakene hatt noen økonomisk effekt på området?*

Ja, da er vi tilbake til knekkpunktet i forhold til hvordan media skrev om området. Det er jo en økonomisk effekt, for hvis man skulle ha brukt penger på reklame for området ville det ha kostet mange millioner.

Det som ligger i teorien er at en tydelig kulturprofil vil gi en merverdi.

- *Tror du det i praksis er en realitet?*

Ja, det forekommer jo en del god empiri på dette. Så det er jo noe som vi tar litt for gitt.

- *Men også i forhold til de midlertidige aktivitetene?*

Ja, i form av den omdømmeeffekten.

- *Har du inntrykk av at etablering av de midlertidige tiltakene og prosessen har medført til at folk i større grad vil være med i beslutningene om byutvikling?*

Tja...nja. Nei jeg tror ikke at folk, ved å delta i en midlertidig kulturaktivitet, vil se det i forhold til å delta mer aktivt i byutviklingsprosesser. Kanskje, kanskje ikke.

På stiftelsesmøtet for BKN inviterte vi en rekke kulturaktører fra nærområdet. Det var jo ingen som direkte naboer, men vi inviterte Blå, Mono, middelalderfestivalen, Øyafestivalen og Operaen selvfølgelig til en idédugnad. Kulturaktørene tente på dette fordi vi hadde f. eks gratis lokaler til rådighet som kunstnere kunne disponere og vi hadde noen midler vi kunne støtte dem med. Hvis ikke vi hadde hatt noe konkret å tilby tror jeg ikke vi hadde kommet noen vei. Men jeg tror ikke at det førte til at folk ble mer opptatt av byutvikling. Kunstnere og kulturlivet tenker jo også hvordan de best mulig kan få gjennomført sine prosjekter og inngår i dette ut i fra egeninteresse.

- *Hva tenker du om midlertidighet som strategi i byutvikling?*

Helt fantastisk. Og der har Norge enda lang vei. Når man reiser rundt i byer i Tyskland (Berlin), Nederland så er jo dette mye mer utbredt. Det er jo noe som kan få en kjedelig by til å bli en spennende by. Det koster lite penger og det utløser en vanvittig kreativ kraft. Og det er noe som nesten virker som fluepapir for turister og for byens innbyggere. Det vil ha en økonomisk effekt og en omdømmeeffekt. Og sosiale effekter, skje noe med de som bor i disse områdene.

- *Er det noe helt konkret du tenker dette kunne vært gjort annerledes?*

Vi kunne vært enda tøffere. Gått inn med mye større tyngde, at det var blitt tillagt mye større vekt for hele planleggingen og utføringen av Bjørvika. Hadde det vært i dag kunne man jo vist til andre eksempler i Norge kanskje, det kunne man ikke da. Vi kunne se til utenlandske eksempler, men utlandet er på en måte utlandet.

- *Hvem er KOP ment for?*

Det har mange adressater, men det er planmyndigheten som må følge dette opp. Men selvfølgelig er det også veldig viktig at utbyggerne adopterer dette, eller blir tvunget til å adoptere dette, men der har vi dessverre få virkemidlene.

REFERAT AV INTERVJU MED PROSJEKTLEDER FOR KUNST I BJØRVIKA UTVIKLING 16.11.2011 OSLO

Anne Beate Hovind

- *Hvordan har du hørt om midlertidighet som strategi i byutvikling?*

Jeg kom til Bjørvika med teaterbåten MS Innvik. Jeg jobbet ikke med den slags tiltak før i tiden. Det var mannen min som hovedsakelig drev MS Innvik. Jeg kom til området samtidige som Knut Felberg startet arbeidet med Kulturoppfølgingsprogrammet. Jeg kom til området som en ”bruker” av området gjennom MS Innvik som lå til kai i Bjørvika.

MS Innvik var et temporært prosjekt, men vi tenkte ikke på det som det. Vi gjorde det av egen motivasjon og var ikke opptatt av det som et tiltak i en større kultursatsning i Bjørvika. Det er en viktig erfaring å ha med seg når man jobber med dette som noe mer strategisk, at man kan aldri se bort ifra folks egen motivasjon og brennende hjerter for deres egen sak. Jeg har veldig tro på at midlertidige tiltak er en bottom-up prosess. Man kan tilrettelegge for det og verne om det, du må på en måte dyrke det. Det er en utrolig viktig drivkraft at folk skaper noe selv. Skal man lykkes må man se det som verdi og man må være åpen for at folk skaper noe selv og legge til rette for entreprenørskap. For meg er det en suksessfaktor at folk har hjerter som brenner for det de driver med dersom man skal skape noe, og spesielt når man jobber mer temporære aspekter.

Min inngang til Bjørvika var bottom-up og jeg er veldig glad for at jeg har den erfaringen. Etter hvert ble jeg headhuntet inn i byggebransjen, men før det startet jeg Bjørvika Kultur og Næring (BKN) som et resultat av det arbeidet Statsbygg jobbet med. Jeg ble daglig leder i BKN og vi flyttet disponerte skurene som sto på operatomten. Det var Statsbygg som gjorde det mulig. Jeg hadde også et hjerte som brant og slikt arbeid og om man lykkes med det er veldig personavhengig. Jeg kom tilbake til Bjørvika etter å ha jobbet med sykehuset Ahus. Da gikk jeg inn i Bjørvika Utvikling AS og har hatt ansvar for kunstprosjektene i BU. Vi lagde etter hvert temaheftet for Kunst, vi initierte prosjekter med commonlands som en del av kulturoppfølgingsprogrammene og noen andre ting. Bjørvika Utvikling AS vedtok sin egen kunststrategi hvor de satset både på det temporære og det permanente. Kunsthall Oslo ble initiert og etablert for å sikre temporære kunstprosjekter i Bjørvika. Kunsthall Oslo er i dag et eget

selskap. Jeg har fortsatt ansvar for de mer permanente kunstprosjektene. Så jeg har både en bottom-up og top-down tilgang til utviklingen og har vært med i mange ledd.

- *Hva tror du er hensiktene med midlertidige aktiviteter i Bjørvika?*

Ovenfra var det nok branding, ny stedsidentitet, forsøke å skape en stedstilhørighet. For kunstnerne er de temporære tiltakene nok mer av egen nytte.

Vi har i BU et eget budsjett knyttet til KOP og ut av de pengene har en del arrangementer blitt finansiert. Det gjelder f. eks En dråpe i havet av Marianne Heier, Skur 58, Commonlands og parkpunktene. Det er BU som gjennom initiering av disse prosjektene ”implementerer” KOP. BU laget temaheftet for Kunst som ett av flere underhefter av Designhåndboka. Ut i fra denne laget BU en egen kunststrategi som står trykket i temaheftet, men som er en egen prosess hvor BU sier at de skal bruke over 1 % av investeringsbudsjettet på kunst og vi skal gjøre det på to måter. For det første skal vi ha noe temporært, derfor etablerte vi kunsthall Oslo. BU har brukt over 25 % av sine midler, som er 1 % av investeringsbudsjettet på kunsthall Oslo. Den andre måten er å satse på det permanente, som bla. er Slow Space prosjektet og de får 75 % av pengene.

- *Kan du kort fortelle hva slow space dreier seg om?*

Vi skal lage et kunstprosjekt i allmenningene hvor vi har engasjert Claire Doherty som er kurator. Hun har laget et kuratorisk kunstkonsept som heter Slow space. Det er et konsept for hvordan vi skal jobbe med kunst i allmenningene. Nå driver vi med en prosess hvor vi velger ut kunstnere. Vi hadde en workshop som het slow days hvor en rekke kunstnere og andre kreative ble invitert. Når driver en rekke av disse kunstnerne og foreslår hvordan de vil jobbe i allmenningene.

- *Det er permanente prosjekter?*

Ja, nei, vi jobber med begge deler. Det er mer og mer vanlig at når man jobber med kunst og stedsutvikling at man jobber både med temporære kunstinstallasjoner og permanente. Det temporære gir en annen dynamikk. Selv de permanente verkene kan inneholde temporære elementer.

- *Jeg trodde egentlig at Kunsthall Oslo var tiltenkt som et permanent tiltak?*

Ja det er en permanent organisasjon og en muskel, men det skal drive med temporære prosjekter. Det er ikke sikkert at det blir liggende i KLP bygget, men Kunsthall Oslo har fått låne lokalene gratis i 3 år. Så hva som skjer etter det er uvisst.

- *Hvordan har samarbeidet vært mellom de involverte partene?*

Hmm.. det kommer helt an på, og i hvilke fase du spør meg om. Det er jo ekstremt arbeidskrevende å jobbe med dette, spesielt da jeg jobbet i BKN. Det er ikke alltid at de som jobber med dette på øverste plan skjønner hvor krevende det er å få dette til å virke i praksis. Det er heller ikke gitt at alle som jobber mer overordnet har et åpent og like positivt syn på alle de temporære aktivitetene.. Hvor velutviklet og inkorporert konseptet er rundt omkring hos ulike aktører i Bjørvika er nok litt ymse. Dermed er det nødvendig med slike døråpnere og initiativtakere. Rollen som brobygger mellom utbygger og de kreative er viktig.

Hvis vi snakker om planprosessen, føler folk nok at det er en veldig lukket prosess.

- *Var det noen konflikter?*

Ja, mange. Men det må det nesten bli når så mange med ulike interesser skal samarbeide.

- *Har KOP virket etter intensjonen?*

Som et planleggingsverktøy og som et styringsverktøy kan man jo se på hvordan aktørene klarer eller ikke klarer å bruke KOP som et styringsverktøy. BU har på en måte klart det, men vi kunne nok gjort det mye bedre. I hvilken grad klarer man å få andre aktører til å bruke det?

Miljøoppfølgingsprogram og rutinene for å følge opp det er i mye større grad implementert. Utbyggere må ofte rapportere inn om energibruk og lignede og man har en forurensningslov og forholde seg til og som legger sterkere føringer. KOP og metoden er ikke like godt forankret, dermed blir det alltid et spørsmål om hvordan man skal jobbe og hva man skal gjøre for å få den effekten man ønsker..

- *Har det virket etter intensjonene da?*

Hmm.. da må man kanskje heller se på hvilke spor de temporære aktivitetene har lagt igjen. Ms Innvik var jo der ved en tilfeldighet, men det er klart at den har jo tilført mye til området. Kanskje mer enn noen av de andre aktivitetene...

Hvordan skal kunstnere jobbe i et slikt område.. har dette hatt noen effekt i kunstnermiljøet for eksempel, at BU jobber som de gjør med kunst? Dersom intensjonene var markedsføring er det vanskelig å si om de temporære aktivitetene har virket etter intensjonen, det er så veldig langt frem i tid. Omdømmemessig og omdømme i kunstfeltet er interessant å se på om det har hatt noen effekt. Man jobber veldig ordentlig og bra med kunst om dagen, men om effektene utover det at man jobber ordentlig med kunst er jeg usikker på.

Det å implementere ideene og bruk av midlertidighet og legge til rette for det er veldig krevende. Hva skjer med ideene når de blir implementert? Hva er suksessfaktorene? Noe kan man styre. BU styrer noe, men så må man også bare ha en positiv holdning til og ikke hindre andre spontane tiltak. Det er også en strategi, å tenke at man ønsker alle de temporære aktivitetene velkommen.

Ting utvikler seg også fra impulser fra andre aktiviteter. Det er mye som ikke ville ha vært arrangert i Bjørvika hvis vi ikke hadde hatt disse skurene og startet noe der tidlig.

Det er viktig å være klar fra start at det temporære er temporært og hva som kommer etterpå ikke trenger å avhenge av hva som har vært der i mellomperioden.

- *Hvordan har holdningene fra utbygger vært i Bjørvika til de temporære aktivitetene?*

Hmm.. det tror jeg har vært litt ymse. Men problemet i Bjørvika er at det er så få steder det går an å ha noe aktiviteter, få bygg som har vært ønsket stilt til disposisjon. Men sånn er det jo litt når det er mange motstridende interesser. Så er det jo også såkalte ”momsproblemer ” som kan gjør det vanskeligere å skape tilgang til flere bygg.

- *Hva går det ut på?*

Hvis en utbygger bygger et nytt hus og låner ut lokaler gratis i en periode før området er ferdigstilt til aktiviteter som ikke er momsberettiget, som kunst og kultur ikke er, så blir det plutselig dyrere for utbygger.

- *Hvordan har samarbeidet vært?*

Hmm.. nei det er jo ikke helt enkelt når aktører med ulike interesser og ønske om hvordan området skal brukes i mellomperioden skal samarbeide om et så stort prosjekt. Det har vært vanskelig å få til en samlende tenkning en gjennomføringsplan mellom aktørene.

Bjørvika Kultur og Næring jobbet bottom-up, mens Bjørvika Utvikling jobber Top-down. Som utbygger jobber man ofte top-down, men det er også veldig viktig å være åpen for bottom-up prosessene. Personlig mener jeg det er viktig at man også er åpen for undergroundmiljøet og det som oppstår som overraskelser.

- *Hvordan har holdningene til overraskelser vært i Bjørvika?*

Nei, nå har det jo ikke vært så veldig mange overraskelser i Bjørvika.

- *Hvorfor tror du ikke det har vært så mange overraskelser i Bjørvika?*

Det har vært noen.. men jeg vet ikke om det er så veldig mange underground kunstnere der...
kunstmiljøet er kanskje veldig veloppdratt da?

- *Kunstnermiljøet i Bjørvika?*

Nei, kunstnermiljøet i Oslo. Det er få kunstnere som har tatt seg til rette i Bjørvika og det kunne det kanskje vært mer av? Men så er det jo heller ikke så veldig mye publikum heller da.. men jeg personlig liker å bli overrasket.

- *Hvordan har de midlertidige aktivitetene blitt tatt i mot av "vanlige" osloborgere?*

Vanlig Osloborgere går jo ikke dit. Arrangementer som Åpen dag trekker mange folk da. Men det er en utfordring å få folk flest til Bjørvika ellers og lengre enn til operataket.

- *Hvilken rolle tror du de midlertidige aktivitetene har hatt for Bjørvika?*

Det har jo gjort området litt morsommere for vi som jobber med det. Det veldig morsomt at vi har klart å lage en del arrangementer og samarbeidet med kunstnerne. Jeg vet ikke om alle andre som jobber med Bjørvika skjønner verdien av kunstprosjektene. Det er en type aktiviteter som ofte henvender seg til en bestemt type folk... så det er nok ikke folk flest som kommer dit.

- *Tror du de midlertidige aktivitetene har hatt noen økonomisk effekt?*

Nei. På markedspriser? Nei. Da må du spørre økonomer. Jeg tror det midlertidige kan hjelpe med prosessen. Naboer skal holde ut med byggearbeid, omdømmebygging og slike ting. Man skaper historier å snakke om som ikke bare handler om byggestøy. Det har en effekt på historiene som fortelles om Bjørvika. Det at folk snakker om et sted er ganske viktig tror jeg og hvor historiene bidrar til å skape stedene.

- *Har du inntrykk av at de midlertidige aktivitetene og prosessen har medført at folk i større grad vil være med i beslutningene om byutvikling i Bjørvika? Har det hatt noen medvirkningseffekt?*

Nei. Der mener jeg man kunne ha gjort mye mer. Jeg er opptatt av at medvirkning handler om å faktisk medvirke. Men mye resulterer i stedet i informasjon. Å være i kontinuerlig dialog er veldig viktig. Jeg har aldri tenkt på de midlertidige tiltakene i Bjørvika som noe medvirkningstiltak.

- *Hva tenker du om midlertidighet som strategi i byutvikling mer generelt?*

Det er kjempeviktig! Midlertidighet byr på dynamikk, action, overraskelser, gir utløp for kreativitet. Det har alltid eksistert. Utfordringen er kanskje mer at private utbyggere har en åpen holdning og kanskje legger til rette for slike prosesser i større grad.

- *Er det noe som burde vært annerledes?*

Jeg skulle ønske at det kunne vært mye mer av temporære aktiviteter. En større satsning på det og flere grep både tatt nedenfra og ovenifra. Det kunne også kanskje vært bedre forankret. Men samtidig er jeg veldig fornøyd med det vi har fått til. I BU er kunsten veldig godt forankret med aktive grunneiere. Vi har fått til ganske mye egentlig og jeg er veldig fornøyd med kunstdelen av det, men kunne sikkert også her gjort mer.

- *Hvorfor tror du det er så stort fokus på kunst i de temporære prosjektene?*

BU satses på kunst og det er det jeg er prosjektleder for. Jeg driver altså ikke med kultur, bare kunst. Så da er det fint at Øyafestivalen og andre har kommet mer på banen. Og Innvik var mest kultur. BU sin satsning er mest på kunst.

REFERAT FRA SAMTALE MED INFORMASJONSRAÐGIVER I FJORDBYENHETEN 08.09.2011 PLAN OG BYGNINGSETATEN.

Fjordbykontoret var med å etablere Tempo! Fjordbyen.

Hensikten med Tempo! Fjordbyen var et det skulle være en arena for medvirkning i en transformasjonsfase samt en informasjonskilde for Oslos innbyggere og næringsliv om at det skjer noe i Bjørvika. Målet er å få hele Oslos befolkning ned til området før det er ferdigstilt og å sette området på det mentale bykart til Oslos befolkning og tilreisende/besøkende.

Tempo! Fjordbyen har jobbet konkret med mange temporære prosjekter i Bjørvika.

Den Røde Tråd, som skulle være en slags opplevelsessti ble for første gang etablert i 2003. En rød tråd (strek) ble malt på asfalten fra Vippetangen i vest til Sørenga i øst og skulle markere hvor den fremtidige havnepromenaden skal ligge. Det ble opprettet en gang- og sykkelvei for å gjøre området mer tilgjengelig og det ble satt opp ulike kunstprosjekter langs den røde tråd. Den røde tråd ble malt opp igjen både i 2004 og 2005. Etter hvert som bygg- og anleggsprosessen kom lenger ble det vanskelig å gjenopprette/vedlikeholde den røde tråd fordi når utbyggingen tok form ville stien bli brutt mange steder. Den røde tråd var et samarbeidsprosjekt mellom PBE, Utbyggere, Statens Vegvesen, Kulturrådet (Kulturrådet) og BU as herunder Bjørvika infrastruktur. I tillegg til fysiske begrensninger i form av økt utbygging var det av økonomiske

grunner vanskelig å gjenopprette den røde tråd. Det var vanskelig å få penger fra samarbeidspartene. Prosjektet den røde tråd var ganske vellykket.

Tempo! Fjordbyen kan også anses som et formidlingsprogram og det har vært arrangert flere folkemøter, byvandring, babyvandring og ikke minst åpen dag i Bjørvika. Folkemøtene tiltrakk ikke så mange, mens vandringene og åpen dag var mer populære. Vandring og åpen dag er aktiviteter som skjer årlig i Bjørvika. Vandringene og åpen dag har vært populære og forholdsvis greie å arrangere. Åpen dag i Bjørvika ble for første gang arrangert i 2005 av PBE, Statsbygg og Statens vegvesen region øst Bjørvikaprosjektet, da disse tre hadde informasjonssentre lokalisert rett i nærheten av hverandre. I 2007 fikk Åpen dag i Bjørvika temporært åpnet Operaen for besøkende. I 2009 fikk arrangementet til en før-premiere vandring i den nye senketunnelen. Arrangementet har siden 2005 trukket til seg mellom 8-20 000 mennesker. Åpen dag i Bjørvika ser ut til å være et tiltak næringslivet er villige til å satse videre på, men likevel er det få av de store aktørene som skal flytte inn i Bjørvika som stiller opp under åpen dag. I 2011 var det hovedsakelig utbygger- og utviklerorganisasjoner som Oslo S Utvikling AS og Sørenga Utvikling KS, samt Bjørvika Infrastruktur og HAV Eiendom AS. Ikke DNB NOR, KLP eller PWC.

Når stat og kommune velger å organisere seg med datterselskaper slik man har gjort i Bjørvika (Entra, ROM, HAV og lignende), så svarer disse selskaper til sine styrever som primært skal ta hensyn til aksjonærer og ikke til allmennheten.

Andre aktiviteter:

- Konsert under Bispelokket
- Sukkerbiten
- Aktiviteter i Skur 58
- Bispebroa – tilgjengelighetstiltak

Tempo! Fjordbyen jobbet aktivt med temporære prosjekter frem til 2006/2007. Per 2011 er det igjen Åpen dag og by- og babyvandringene som arrangeres av Tempo Fjordbyens etterfølger som heter Formidlingsprogrammet Bjørvika NÅ! Under årets Åpen dag (2011) åpnet også en ny midlertidig liten park i Lohavn. Som sagt, den er temporær, men det skal være park der i fremtiden. Parken er bygget av gjenbruksmaterialer.

Temporære aktiviteter er de letteste ikke å prioritere dersom det ikke er midler til alt eller man er underbemannet. Det var mange aktiviteter som var planlagt som ikke ble noe av. Årsakene var hovedsakelig mangel på økonomiske midler og mangel på bemanning blant deltagende aktører.

Temporære prosjekter er sårbare fordi de hele tiden forandrer seg og fordi stedet hele tiden forandrer seg. Kanskje samarbeidsgruppene også ble litt for store? At det gjorde at en rekke av prosjektene ble vanskelig å gjennomføre fordi mange skulle bli enige. Eksempel på dette var Poplene på Vestbanen som var tiltenkt en rolle som en flytende mobil park i form av flytebrygger med trær rundt om i Fjordbyen. Dette ble ikke noe av, her var Statsbygg og Friluftsetaten uenige om mulighetene for poplene til å overleve en flytting.

Hvor mye som blir gjennomført av temporære prosjekter er personavhengig. Man må være komfortabel med å jobbe på en litt alternativ måte. Det kan være en tung prosess, men også veldig spennende.

Resultatet av Tempo! Fjordbyen er todelt: På den ene side er det noe forutsigbart over det i og med at det viser hva som kommer til å være der i fremtiden. På den måten er det målrettet infoarbeid. På den annen side handler de temporære prosjektene også om å oppleve det uventede og skape en nysgjerrighet til området.

KOP er for utbygger mer enn det er for Fjordbyenheten. KOP legger opp til temporære aktiviteter, men kanskje KOP er utdatert? Den ble laget for 10 år siden og må vurderes ut i fra sin tid da den ble laget.

Årsaken til at det nesten bare er kunstrelaterte tiltak er at aktivitetssonene er byrommene og der er det ikke så mye plass in Bjørvika. Idrettsbaner ville ha vært mer arealkrevende.

